

TOIM. ANNELI KETONEN

LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTYÖN

IDEAKIRJA 2021

TIPS OCH IDÉER TILL BARN- OCH UNGDOMSBIBLIOTEKSARBETE

SJK erte

TOIM. ANNELI KETONEN

LASTEN- JA NUORTENKIRJASTOTYÖN
IDEAKIRJA 2021

TIPS OCH IDÉER TILL BARN- OCH UNGDOMSBIBLIOTEKSARBETE

Tekstit © tekstien kirjoittajat ja Seinäjoen kaupunginkirjasto 2021
Kuvat © kuvien ottajat
Kannen kuva © Male Maaén
Kannen kuvassa Klovni Jojo eli Sari Pasanen Satusirkus-hankkeesta

Kirjan toimittaja: Anneli Ketonen
Graafinen suunnittelu ja taitto: Tiina Lehtineva

Seinäjoen kaupunginkirjasto
Lasten ja nuorten lukemista edistävien
kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä

ISBN 978-952-69806-1-4 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-69806-2-1 (PDF)

Paino: Waasa Graphics Oy

Erityistehtävän rahoitus opetus- ja kulttuuriministeriö

LUPA INNOSTUA!

Kirjastoissa toteutetaan toinen toistaan hienompia ja kekseliäämpiä lasten ja nuorten lukemisen edistämishankkeita. Valitettavasti vain murto-osa niistä mahtui tähän kirjaseen. Valinnassa pyrimme edustavaan otokseen eri kohderyhmille suunnatuista hankkeista. Hankkeisiin on saatu aluehallintoviraston rahoitus, lukuun ottamatta Drabavaha tsetanes! Luetaan yhdessä! -hanketta, joka on Opetushallituksen/Lukuliikkeen rahoittama.

Kirjan teko osui hankkeiden kannalta haastavaan aikaan, sillä koronapandemia vaikeutti merkittäväksi erityisesti sellaisia hankkeita, joissa oli suunniteltu ryhmätapaamisia, tapahtumia tai muuta fyysistä kanssakäymistä. Toisaalta pandemiarajoitukset kannustivat kekseliäisyyteen ja digiloikkaan.

Kuten Kansallisessa lukutaitostrategia 2030¹ todetaan, lukutaidon perusta luodaan varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja kirjastoissa. Monissa kirjastoissa on jo nyt systemaattista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Erilaiset polut ja palvelumallit takaavat sen, että kirjasto tavoittaa kaikki lapset ja nuoret.

Huomasimme myös, että kirjastoissa laaditaan paljon diplomeja, kirjanmerkkejä, esitteitä, kirjalistoja ja muuta jaettavaa materiaalia. Resurssien kannalta olisi kuitenkin järkevää tuottaa esim. alueellisia tai valtakunnallisia mallipohjia, joita muokkaamalla kirjasto saisi helposti omannäköistä jaettavaa.

Tämä julkaisu antaa vinkkejä, ja tarjoaa valmiita malleja ja sisältöjä lasten ja nuorten kirjastopalvelujen kehittämiseen sekä lukuinnostamiseen ylipäänsä. Toivottavasti kirjasesta on apua myös tulevien hankkeiden suunnitteluun.

Vaasassa ja Kuortaneella 30.11.2021

Anneli Ketonen ja Mervi Heikkilä

¹<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kansallinen-lukutaitostrategia-2030>

AVIT AVITTAVAT

Tämän julkaisun taustalla on huoli lukutaidon rappeutumisesta. Lukutaidon heikkeneminen ei ole epämääräinen haaste, vaan se on ongelma, johon on löydettävissä ratkaisuja. Pulmaan ei ole olemassa vain yhtä patenttiratkaisua, jonka kirjastot keksivät yksinään. Ratkaisun avaimia löytyy kirjaston roolista kunnassa oppimisympäristönä, yhteistyöstä ja sen laadusta, mutta ennen kaikkea yhteisestä tahdosta kunnassa.

Aluehallintovirastot auttavat kirjastoja ratkaisujen löytämisessä rahoittamalla monipuolisia lukutaitoja kehittäviä hankkeita.

Hyvä hanke potkaisee liikkeelle jotain uutta, syrjäyttää aikansa eläneen toimintatavan, näkyy asiakkaalle parempana palveluna ja opettaa tekijöitään. Se antaa uutta puhtia arkityöhön.

Koska kirjaston tehtäväkirjo on hyvin laaja, kirjasto tarvitsee entistä enemmän yhteistyökumppaneita ja verkostoja. Hankkeiden ja toiminnan vaikuttavuus paranee, kun asiakkaat aktivoituvat toimimaan yhdessä kirjaston kanssa.

Kirjastoissa tehdään hyvää ja tuloksellista työtä. Hankkeissa on syntynyt uusia toimintatapoja ja menetelmiä, joita kirjastoissa voidaan käyttää sellaisenaan tai muunnella omiin tarpeisiin. Alkuperäinen idea jalostuu ja paranee kierrätyksessä, joten ”parastaminen” kannattaa aina.

Kristiina Kontiainen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Susanne Ahlroth

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, svenska enheten

RFV STÖDJER

Bakgrunden till denna publikation är oron över att läskunnigheten sjunker. Att läskunnigheten försämras är ingen diffus utmaning, utan det är ett problem som man kan finna lösningar på. Det finns inte bara en patntlösning på problemet som biblioteken hittar på ensamma. Nycklarna till lösningen finns i bibliotekets roll som inlärningsmiljö i kommunen, samarbetet och dess kvalitet, men framför allt i den gemensamma viljan i kommunen.

Regionförvaltningsverken hjälper biblioteken att hitta lösningar genom att finansiera mångsidiga projekt som utvecklar läskunnigheten.

Ett bra projekt sparkar igång något nytt, ersätter föråldrad praxis, syns som bättre service för kunden och lär sina skapare. Det ger ny energi åt det dagliga arbetet. Eftersom bibliotekets arbetsuppgifter är mycket breda behövs det allt fler partner och nätverk. Projekten och aktiviteterna blir effektivare när kunderna mobiliseras för att samarbeta med biblioteket.

Biblioteken gör ett bra och produktivt arbete. Projekten har gett upphov till nya tillvägagångssätt och metoder som biblioteken kan använda såsom de är eller anpassa till sina egna behov. Den ursprungliga idén förfinas och förbättras genom återanvändning, så det lönar sig alltid att försöka hitta de bästa bitarna av tidigare projekt och anpassa dem till sin egen verksamhet.

Kristina Kontiainen

Regionförvaltningsverket i Södra Finland

Susanne Ahlroth

Ragionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland,
Svenska enheten för bildningsväsendet

SISÄLLYS

Lupa innostua! – Anneli Ketonen ja Mervi Heikkilä	3
AVIt avittavat – Kristiina Kontiainen ja Susanne Alhroth	4
RFV stödjer – Kristiina Kontiainen och Susanne Alhroth	5

VAUVOILLE JA TAAPEROILLE

Lukumetka	8
Kirjasto on kirjaneuvola	13

PERHEET TARINOIDEN ÄÄRELLE

Etelä-Pirkanmaan kirjastot lukemaan innostamassa	17
Kirjatin kanssa lukemaan	21
Lukemattomia tarinoita perheille	26
Lukusankari	34
Läsfilten	40
Satusirkus	43
Tarinankertojat	47
Tarinat tavaksi	50

KOULU JA KIRJASTO YHDESSÄ

Kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyötä Inarissa	54
Lukutaidon tukeminen Anders-kirjastoissa	64
Lukuturnaust	66
Lukemisen edistämishanke nuorille	68
Läsfrämjande projekt för ungdomar	72
Tavataan tavalla tai toisella	76

KAIKKI LUKEVAT

Drabavaha tsetanes! Luetaan yhdessä!	78
Lukeminen jatkien työkaluksi	80
Lukemisen unelmavuosi	85
Satumaista sanataidetta	91

ELÄVÄT TARINAT

Tarinat heräävät eloon	93
TarinaTaide	95
Tiltun ja Letun lukuleikkimaailma	97

VERTAILUA JA PARASTAMISTA

Luetaanko?	99
------------	----

LUKUMETKA - LUKUILOA LAPSILLE JA PERHEILLE

Kirjasto tutuksi jokaiselle Oulussa syntyvälle lapselle ja hänen perheelleen

Hankkeessa suunniteltiin malli alle kouluikäisten kirjastopalveluihin yhdessä neuvolan, varhaiskasvatuksen ja muiden oululaisten lasten ja perheiden parissa työtä tekevien toimijoiden kanssa. Palvelumalli sai nimen Lukumetka.

Projektet där de involverande parterna, rådgivningen, småbarnspedagogiken och övriga aktörer som arbetar med barn och familjer i Uleåborgsområdet utformade en modell för användandet av bibliotekstjänster för barn under skolåldern. Denna servicemodell fick namnet Lukumetka ("Läskul").

Oulussa on käytössä kouluysteistyön malli Kirjastoreitti, jonka avulla kirjasto tavoittaa jokaisen oululaisen koululaisen. Meidän perhe lukee – yhdessä tarinan äärellä -hankkeessa lähdettiin miettimään, miten saamme vastaavaa suunnitelmallisuutta alle kouluikäisten oululaisten kirjastopalveluihin. Miten kirjasto voi tavoittaa jokaisen Oulussa syntyvän lapsen ja hänen perheensä, ja mitkä ovat oleellimmat yhteistyökumppanit?

LUKUMETKA PALVELUMALLI

Heti alussa kirkastui, jotta pystyäksemme tukemaan ja lisäämään perheiden lukuharrastusta, on heidät ensin tavoitettava. Emme voi keskittyä vain perheisiin, jotka jo käyttävät kirjastoa. Tärkeää on myös löytää oleellimmat yhteistyökumppanit ja tiivistää yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Palvelumallia suunniteltiinkin alusta asti yhdessä, jokaisen toimijan tarpeet, tavoitteet ja resurssit huomioiden. Hankkeen ohjausryhmä koostui kirjaston, neuvolan ja varhaiskasvatuksen edustajista. Ohjausryhmä kokoontui kerran kuukaudessa. Lisäksi kirjastojen työntekijöistä koottiin pieni työryhmä, joka toi hankkeeseen ja mallin suunnitteluun eri kirjastojen näkemykset ja arjen kokemukset.

Lukumetka-palvelumalliin sisällytettiin jo olemassa olevat palvelut alle kouluikäisille, perheille, neuvoloille ja päiväkodeille, esim. satuhetket päiväkotiryhmille ja esikoululaisten Lukuhöperö-diplomi. Päiväkotiryhmille oli järjestetty satuhetkiä, kerätty aineistopaketteja, tehty näyttely-yhteistyötä jne. Kirjastoauto Onneli vierailee jokaisella päiväkodilla, josta on yli kilometri lähimpään fyysiseen kirjastoon. Neuvoloihin oli toimitettu jo aiemmin esite, *Kirjasto on tarinoiden maailma*, jossa oli asiaa lukemisen tärkeydestä ja lukuvinkejä eri aiheista ja eri ikäisille, sekä esitteeseen liittyvä sähköinen juliste infonäyttöjä varten. Yhteistyötä oli tehty mm. MLL:n ja seurakunnan perhekerhojen kanssa.

VERKOSTOITUMINEN

Kirjasto verkostoitui jo hankkeen hakuvaiheessa neuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa, jotka kirjattiin hankkeen yhteistyökumppaneiksi. Hanketyöntekijä tapasi myös muita Oulussa lasten ja nuorten parissa toimivien yhteisöjen ja järjestöjen edustajia. Tapaamisissa perehdyttiin toimintaan, ja työpajoissa selvitettiin tarpeet ja toiveet kirjastoyhteistyölle.

Tapaamisiin osallistuivat Kehitysvammaisten lasten tuki ry., MLL, neuvolat, liikuntapalvelut, seurakuntien perhekerhot, Foniatrian poliklinikka, Vanhempainliitto, Lastenliitto, ensi- ja turvakoti. Perheiden toiveita kirjastolle kysyttiin erilaisin kyselyin kirjastoissa ja lastentapahtumissa.

Hanketyöntekijä ja kirjaston työntekijät osallistuivat erilaisiin muiden toimijoiden lapsiperheille järjestämiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin. Perheille kerrottiin kirjaston palveluista ja annettiin lukuvinkkejä, lapsille pidettiin satutuokioita ja loruhetkiä. Kirjastosta vierailtiin mm. MLL:n perhekerhoissa, ensi- ja turvakodissa, esikkoryhmissä, liikuntapalveluiden Perhekuuperkeikka-tapahtumissa ja neuvoloiden Vauvan päivä -tapahtumissa.

LUKUMETKA TAVOITTAJAA JOKAISEN OULUSSA SYNTYVÄN LAPSEN

Hankkeessa kirjasto, neuvolapalvelut ja varhaiskasvatus tiivistivät yhteistyötään ja loivat palvelumallin, joka jaettiin ikäkausiin: odotusaikaan, 0–2-vuotiaisiin ja 2–6-vuotiaisiin.

Neuvolan kautta kirjasto tavoittaa jokaisen Oulussa syntyvän lapsen. Lukumetkan kärkenä on neuvolasta jokaiselle vauvalle jaettava vauvan virikekuva, joka sisältää paitsi hymynaaman vauvalle, myös tietoa kirjaston palveluista vauvan vanhemmille. Virikekuvia tehtiin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Lukumetkalle luotiin kotisivut sekä tehtiin esitteitä henkilökuntaa ja palvelumallin esittelyä varten. Tapahtumiin suunniteltiin rollupeja, julisteet perinteisesti paperimuodossa ja sähköisille ilmoitustauluille jaettavaksi. Lukumetkan kuvituksen suunnitelti kuvittaja-graafikko Mira Mallius.

Kirjastojen, neuvoloiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja muille toimijoille esiteltiin palvelumallia erilaisissa tilaisuuksissa, henkilöstöinfoissa ja koulutuksissa. Hanketta ja sen tuloksia esiteltiin myös mm. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastoille, Kirjastolehdessä, Onnimanni-lehdessä ja pyynnöstä erilaisissa koulutustilaisuuksissa.

Uudet työntekijät tullaan perehdyttämään toimintaan. Avainasemassa on kirjaston henkilökunnan sisällöntuntemus ja kyky suositella luettavaa jokaiselle lukijalle hänen toiveidensa, tarpeidensa ja lukutaitonsa mukaan.

Kirjaston palveluista tiedottaminen perheille ja varhaiskasvattajille liitettiin palvelumalliin. Tiedotusta tehostettiin eri keinoin. Osallistumme perhevalmennusmessuille, ja tiedotamme palveluistamme yhteistyökumppaneiden verkkosivuilla, sähköisillä uutiskirjeillä varhaiskasvattajille, sekä videotervehdyksellä päiväkotien vanhempainilloissa ja perhekerhoissa. Kirjastot järjestävät tapahtumia perheille ja osallistuvat myös muiden toimijoiden lapsiperheille järjestämiin tapahtumiin. Yhteistyön aloittaminen Oulun liikuntapalveluiden sekä ensi- ja turvakodin kanssa mahdollistaa sellaisten perheiden tavoittamisen, jotka eivät käytä kirjastopalveluja. Eri toimijoiden tilaisuuksista saatujen kokemusten perusteella osa vierailuista valittiin mukaan vuosittain toteutettaviksi.

Neuvoloihin tehtiin kirjaston esittelypisteet, joissa voi tutustua eri ikäisille sopiviin lastenkirjoihin, sekä saada lukuvinkkejä ja tietoa kirjaston palveluista lapsiperheille.

Eskareille luotu Lukuhöperö-diplomi uudistettiin hankkeessa ja sisällytettiin Lukumetkaan. Päiväkotiryhmille järjestettiin satutuokioita sekä kirjastoissa että etäyhteyden kautta. Mallista tehtiin sellainen, että se pystytään toteuttamaan nykyisellä henkilöstöresurssilla.

Koronapandemia vaikutti myös Lukumetkaan. Neuvoloiden esittelypisteet poistettiin, vierailuja päiväkoteihin ja tapahtumiin ei voitu tehdä, kirjastoissa ei pystytty järjestämään satuhetkiä jne. Hankkeen aikana oli tarkoitus järjestää isompi tapahtuma perheille, mutta sitä ei koronan vuoksi järjestetty. Kirjastoille, varhaiskasvattajille ja neuvoloiden työntekijöille järjestettiin koulutus etänä.

Toiminnasta saatiin pysyvää, kuten tarkoitus oli, ja sitä kehitetään koko ajan.

Koronan jälkeen syksyllä 2021 on päästy jatkamaan toimintaa, mm. neuvoloihin pystytetään kirjastojen esittelypisteet ja päiväkotiryhmiä voidaan taas ottaa vastaan. Järjestämme tapahtumia perheille ja osallistumme muiden järjestämiin tapahtumiin, vuosittain muun muassa Lasten oikeuksien tapahtumaan ja varhaiskasvatuksen järjestämään ulkotapahtuma Joulupolkuun.

LUKUMETKA - YHDESSÄ ETEENPÄIN

Hankkeessa keskityttiin yhteistyön tiivistämiseen ja mallin luomiseen. Tapoja kehittää, tukea ja lisätä perheiden luku-harrastusta on mietittävä syvemmin myöhemmin. Saimme paljon ideoita laajempaan yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa ja mahdolliset uudet toiminnot on myös tulevaisuudessa suunniteltava kirjaston henkilöstöresurssi huomioiden.

Lukumetkan vuosikokous kirjaston, neuvolan ja varhaiskasvatuksen edustajien kanssa tullaan pitämään aina lukuvuoden alussa. Kokouksessa käydään läpi ajankohtaiset asiat, mahdolliset muutokset ja esimerkiksi poikkeusajan vaikutukset Lukumetkaan. Kirjaston vastuhenkilöt huolehtivat Lukumetkan toteuttamisesta yhdessä.

Eri toimijoihin pidetään yhteyttä tilanteen ja tarpeen mukaan. Oulun kaupunginkirjasto on mukana Oulun kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetus suunnitelmissa. Kirjasto suunnittelee palvelunsa kohderyhmälle edellä mainittujen suunnitelmien ja niiden tavoitteiden mukaan. Lukumetkaa tullaan täydentämään muun muassa esiopetusikäisille tarjottavalla mediasatuhetkellä, jossa esiopetus suunnitelman mukaisesti teemana on media- ja lähdekriittisyys.

Kirjaston palvelujen kehittämisessä olennaista on kehittää niitä yhdessä muiden toimijoiden ja varsinaisten kohderyhmien kanssa. Näin toimijoiden työn tavoitteet ja asiakkaiden palvelutarpeet kohtaavat.

Lukumetkan kehittäminen jatkuu yhdessä eri toimijoiden ja tulevaisuudessa toivotavasti enemmän myös perheiden kanssa.

Teksi: Palvelupäällikkö Mervi Vaara
Oulun kaupunginkirjasto
Kuvat: Mira Mallius

LISÄTIETOA

<https://www.ouka.fi/kirjastoreitti>

<https://www.ouka.fi/lukumetka>

<https://www.ouka.fi/kirjasto>

[meidän-perhe-lukee](#)

<https://aviavustukset.fi/lukumetka-lukuilola-lapsille-ja-perheille/>

KIRJASTO ON KIRJANEUVOLA

Kirjasto on kirjaneuvola oli Lounais-Suomen kirjastojen lasten ja nuorten VarSat-ryhmän yhteinen hanke. Sen tavoitteena oli lisätä alueellisesti lapsiperheiden, terveydenhoidon (neuvoloiden), varhaiskasvatuksen ja muidenkin lasten kanssa toimivien ammattilaisten tietoisuutta varhaisen lukemisen ja ääneen lukemisen tärkeydestä. Kirjastolaisia unohtamatta.

Biblioteket är en bokrådgivning, är ett gemensamt projekt för VarSat -gruppen för barn och unga i Sydvästra Finland som syftade till att öka medvetenheten om vikten av tidig läsning och högläsning i barnfamiljer, hälso- och sjukvård (rådgivning), förskoleutbildning och för andra yrkesverksamma, utan att för den skull glömma bibliotekarierna.

Mukana hankkeessa oli kirjastoja kaikista alueen kirjastokimpoista (Loisto-, Vaski-, Sata- ja Blanka-kirjastot) sekä Someron kirjasto, kaikkiaan 19 kirjastoa. Alueellisen yhteistyöhankkeen, johon olennaisesti kuuluisi myös lähikoulutus, vieminen eteenpäin etänä oli melkoista taiteilua. Hankkeeseen pestattu projektisuunnittelija (60 %) sijoittui Turkuun, josta käsin hanketta myös hallinnoitiin. Projektisuunnittelija piti jatkuvaa yhteyttä kirjastoihin ja tuokioiden ohjaajaan. Aikataulutukset, mainokset ja muu materiaali hoituivat myös projektisuunnittelijan kautta.

KOULUTUKSET

Innostuneen ja asiaansa intohimolla suhtautuvan Marjo Paavolan saaminen mukaan hankkeeseen oli nopean aikataulun projektille lottovoitto. Hän vastasi ammattimaisten sisältöjen suunnittelusta. Kirjastoille räätälöitiin inspiroivat vauvalorutuokiokoulutukset, joihin sisältyi sopivissa määrin sekä teoriaa että käytäntöä. Kun alueen kirjastot kutsuivat neuvoloiden ja päiväkotien henkilökuntaa koulutusosioon, muovautuivat inspiroivat vauvalorutuokiokoulutukset kirjaneuvoloiksi.

Tietämys toisten toiminnasta ja vauvalorutuokioiden merkityksellisyydestä kasvoi organisesti. Koulutuksen ohjaaja totesi:

” Koin suurta tukea tekemälleni työlle ja jokaisen koulutustilaisuuden jälkeen oli tosi hienoa purkaa ajatuksia ja kokemuksia heti yhdessä projektisuunnittelijan kanssa. Ei tullut koskaan oloa, että olen tekemässä tätä yksin, vaan nimenomaan teimme tätä yhdessä. Tilaisuudet oli aikataulutettu hyvin ja yhteistyö kirjastojen kanssa sujui myös tosi hyvin. Koin olevani tervetullut ja koulutukseni koettiin hyödylliseksi ja mielekkääksi. Myös vauvojen lorutuokiot olivat pidettyjä ja todella ihania pitää!

On tärkeää viedä koulutukset lähelle esim. tilaan, jossa toimintakin on tarkoitus toteuttaa. Näin tilaisuus pysyy sopivan pienenä ja keskustelulle on runsaasti tilaa. Samalla avautuu luonteva mahdollisuus verkostoitua ja yhdistää voimia alueen muiden saman ikä- ja/tai kohde-ryhmän kanssa toimivien ammattilaisten kanssa. Yhteistyötahoja voivat olla esim. MLL, neuvolat, seurakunta, varhaiskasvatus, nuorisopalvelut, opetustoimi, vanhuspalvelut, vammaispalvelut – mikä milloinkin on tarpeellista.

MATERIAALIT

Inspiroivien lorutuokiokoulutusten materiaalit ja niihin liittyvä ohjeistus lähetettiin kaikille kirjastoille hyvissä ajoin. Vauvalorusalkut lisättiin VarSat -alueella jo valmiiksi moninaisesti kirjakuljetusten mukana kulkeutuviin kirjastojen yhteiskäyttöisiin materiaaleihin. Projektilla oli yhtenäinen ilme, mutta mainoksia kukin kirjasto toki tuunasi mieltyymystensä mukaan. Jälkikäteen ajatellen tätä mahdollisuutta olisi ilman muuta pitänyt korostaa. Koronan myötä aikataulut heittivät useaan kertaan häränpyllyä, ja jo kertaalleen valmiiksi sovittua piti useassa kohtaa muokata ja soveltaa. Doodleja tehtiin ja räjäyteltiin, ja taas tehtiin uudelleen, soiteltiin ja kokoustettiin ja kaiken kaikkiaan todella säädettiin. Koulutukset saatiin kuitenkin vietyä kunnialla loppuun.

Alueelta kerättiin ja koostettiin avustuskaudella toteutettavien lapsiperheisiin suunnattujen hankkeiden tietoja, kokemuksia ja materiaaleja alueen kirjastojen ekstranetin materiaalipankkiin. Materiaalipankkiin lisättiin mm. alueellisen neuvolayhteistyön resepti sekä reseptit koululaisten ja perheiden yökirjastoja varten. Kirjasto on kirjaneuvola -hankkeesta ja alueen muista AVI-hankkeista koostettiin myös lyhyt video Seinäjoen Lukulysteillä esitettäväksi. Video¹ on Kirjastokaistalla edelleen nähtävissä.

Kirjastot ovat inspiroivien vauvalorutuokiokoulutusten kautta saaneet käyttöönsä paitsi runsaasti uusia keinoja varhaisen lukemisen edistämiseksi myös oivaltaneet sen, kuinka paljon heillä oikeastaan on jo nyt käytössään erilaisia keinoja ja tapoja lapsiperheiden varhaisen lukemisen tukemiseen.

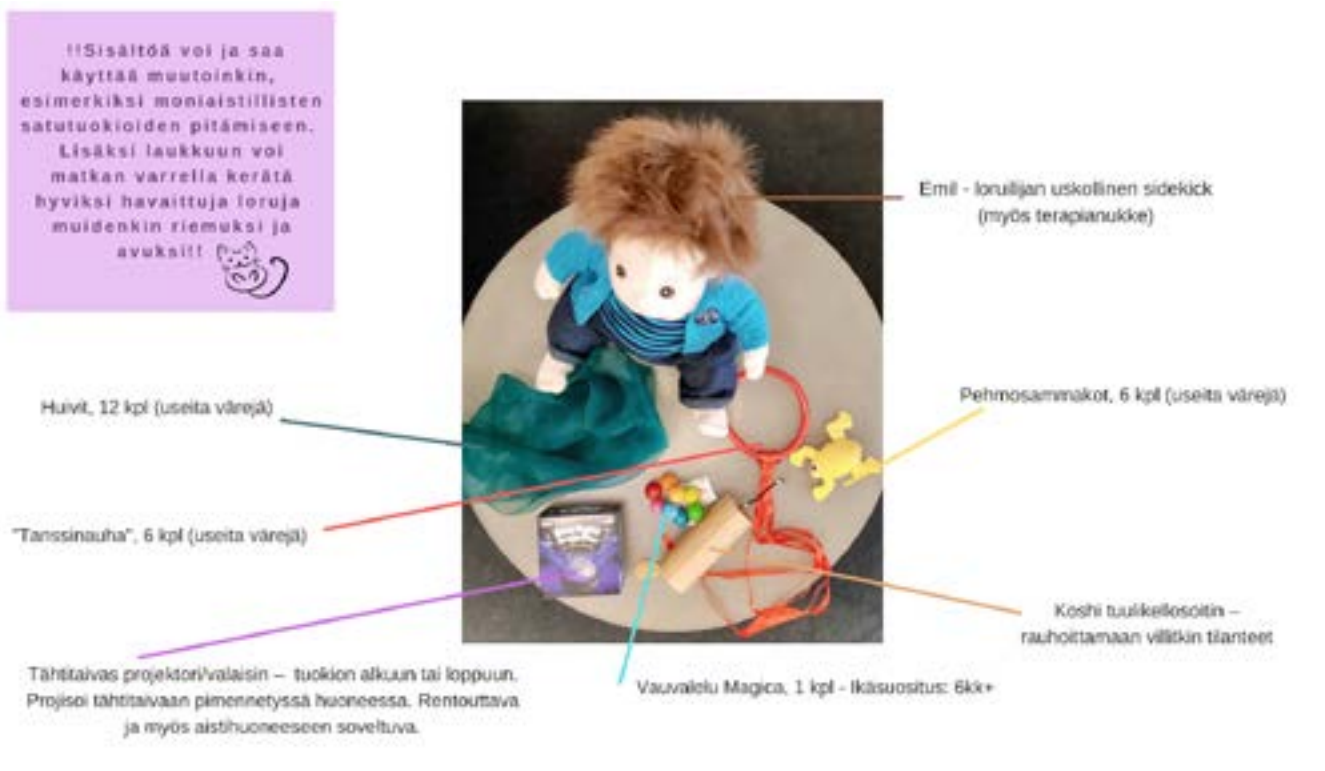
¹ <https://www.kirjastokaista.fi/kirjasto-on-kirjaneuvola/>

Palautteen perusteella kirjastolaiset ovat rohkaistuneet pitämään vauvalorutuokioita. Myös alueellista yhteistyötä muiden lasten kanssa toimivien tahojen kanssa on tiivistetty.

” Tuli paljon ideoita siitä, miten voi toteuttaa erilaisia tuokioita!
Lisäksi tuli idea neuvolayhteistyöstä!

Hanke elää edelleen, kuten oli tarkoituskin. Siemen on kylvetty, ja jatkossa kirjastot järjestävät itse mahdollisuuksiensa mukaan vauvalorutuokioita.

Teksti ja kuvat: Projektisuunnittelija Satu Aalto, Turun kaupunginkirjasto

ETELÄ-PIRKANMAAN KIRJASTOT LUKEMAAN INNOSTAMASSA

Hankkeen tavoitteena oli innostaa lapsia ja lapsiperheitä lukemaan ja käyttämään kirjastopalveluja. Hankkeessa luotiin toimintasuunnitelma pienten lasten (0–6-vuotiaat) lukemisharrastuksen edistämiseksi sekä toteutettiin se käytännössä työpajojen ja lastenkirjallisuustapahtumien muodossa.

Målet med projektet var att inspirera barn och barnfamiljer till att läsa och använda bibliotekstjänster. Projektet skapade en handlingsplan för att främja läsverksamheten för små barn (0–6 år) och omsätta den i praktiken i form av workshoppar och evenemang med barnlitteratur.

Yhteisen hankkeen tavoitteena oli järjestää jokaisessa osallistuvassa kunnassa (Akaa, Urjala, Pälkäne ja Valkeakoski) ja kirjastossa tietyt toiminnot, ja toiseksi toteuttaa valintatarjotin, eli tarjota kirjastoille mahdollisuus valita tietyistä toiminnoista ja tapahtumista oman kunnan tilanteeseen sopiva pienten lasten lukuharrastuksen edistämiseksi.

Tarkoitus oli, että kirjastoille jää malli perhepäivän toteuttamiseen vähintään kerran vuodessa, ja osaamista myös lorutustyöpajojen toteuttamiseen, esite eskareille lukemaan innostamiseen sekä malli eskareiden tapahtuman järjestämisestä.

PERHEPÄIVÄ

Hankkeessa toteutettiin jokaisessa Etelä-Pirkanmaan kunnan yhdessä kirjastossa perhepäivä, jonka ohjelmaan sisältyi kirjallisia monitaiteisia esityksiä, lastenkirjailijavieraita ja kirjallisuuteen liittyviä työpajoja. Lisäksi kirjastoissa ja esiopetuksessa järjestettiin lukuharrastusta tukevia työpajoja sekä järjestettiin elokuvanäytöksiä kirjastoissa. Tapahtujamäärät olivat erittäin hyvällä tasolla ennen epidemiatilanteen alkamista.

Hankkeen aikana järjestettiin neljä koko perheen lastenkirjallisuus- ja kulttuuripäivää (perhepäivä) Pälkäneen pääkir-

jastossa, Valkeakosken kirjasto Valossa, Urjalan kirjastossa ja Akaan pääkirjastossa. Tapahtumissa kuultiin kirjailijavieraita, lastenmusiikkia ja teatteria sekä järjestettiin erilaisia kirjallisia työpajoja. Tapahtumien esitysohjelman tavoitteena oli tarjota lastenkulttuuria monipuolisesti ja -lajisesti. Kirjailijavieraat esittivät uutta lastenkirjallisuutta osallistavassa ja monilajisessa hengessä, ja mukana oli useita lastenkirjoihin perustuvia teatteriesityksiä. Työpajatoiminta pyrki antamaan eväitä lapsille lukemiseen sekä lastenkirjallisuuden kokemiseen kotioloissa.

Perhepäivien vastaanotto oli innostunutta, ja kävijämäärät mm. Urjalassa ja Akaassa kuntien asukasluvuun ja rajattuun kohderyhmään (alle kouluikäiset) suhteutettuna runsaita. Sekä yleisön että kirjastojen toive olisi, että vastaavaa toimintaa olisi jossain muodossa mahdollista jatkaa myös tulevaisuudessa.

Syksyn 2019 aikana kirjastoissa kiersi Yöstäjä-ryhmän Lorukylpy-työpaja, joka järjestettiin neljä kertaa. Työpaja oli suunnattu 0–3-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Työpajan tavoitteena oli antaa välineitä vauvojen ja taaperoiden loruttamiseen kotona ja näin tukea lapsille lukemista perheissä.

Perhepäivien yhteydessä toteutettiin myös satuhierontatyöpajoja. Työpajassa lapset ja vanhemmat kuuntelivat yhdessä tarinoita, jotka yhdistyvät kosketukseen. Vanhemmat saivat mukaansa ohjeet satuhierontojen tekemiseen yhdessä lasten kanssa.

KIRJAVINKKAUKSET ESKAREILLE

Esikouluikäisille suunnatuissa Kirjavinkkaustyöpajoissa luettiin uutta lastenkirjallisuutta ja keskusteltiin teoksista yhdessä lasten kanssa. Työpajojen tavoitteena oli tukea lasten kiinnostusta kirjallisuutta ja lukemista kohtaan. Keväällä 2020 järjestettiin yhteensä kuusi Kirjavinkkausta-pahtumaa, joissa kiertävä vinkkari vieraili esiopetusryhmissä Akaassa, Urjalassa sekä Pälkäneellä.

Valkeakosken kirjastossa järjestettiin keväällä 2020 kaksikielisiä satutunteja (suomi-venäjä ja suomi-englanti).

ELOKUVANÄYTÖKSET

Elokuvanäytösten järjestämistä varten hankittiin Viihdepalveluiden elokuvanäytöslisenssi. Lisenssi antaa vain esittämisoikeuden, joten elokuvat pitää hankkia erikseen käyttöön. Elokuvanäytösten

tavoitteena oli sisältöjen jakamisen lisäksi tuoda lapsia ja perheitä kirjastoihin. Elokuva-näytöksiä järjestettiin syksyn 2019 ja kevään 2020 aikana yhteensä 11 kpl. Kaikki elokuva-näytökset saatiin toteutettua, osa hieman myöhässä epidemian vuoksi. Uudet hankkeessa luodut käytännöt saatiin mukaan kirjastojen toimintaan vasta rajoitusten hellittäessä.

HANKETOIMINNASTA PYSYVÄÄ

Tavoitteena on, että koko perheen lastenkirjallisuus- ja kulttuuripäivää pyritään toteuttamaan jatkossa vuosittain. Vuonna 2022 perhepäivä tullaan taas järjestämään kaikissa hankkeeseen osallistuneissa kirjastoissa. Vauvalorutus aloitettiin Valkeakosken kirjastossa syksyllä 2021, kun rajoituksia alettiin purkaa.

Hankkeessa luotiin myös uutta kirjallista sisältöä: Eskareiden esite, jossa vinkataan lastenkirjallisuutta, sähköisiä palveluja sekä esitellään kirjastojen palveluja. Esite jaetaan joka vuosi uusille esioppilaille ja heidän perheilleen. Loruttele vauvan kanssa -esite antaa vanhemmille vinkkejä yhteisiin lorutushetkiin vauvan kanssa. Tätä jaetaan jokaiselle puolivuotiaiden lasten perheelle ryhmäneuvolakäynnin yhteydessä. Lisäksi luotiin pohja vauvalorutustuokioiden järjestämiseksi kirjaston henkilökunnan voimin.

Henkilökunta oli innokkaasti mukana tapahtumien järjestelyissä. Hanke antoi mahdollisuuden oppia uusia asioita tapahtumien järjestämisestä ja verkostoitua muiden kirjastojen kollegojen kanssa. Henkilökunnan työpanos näkyi myös kirjallisten esitteiden ja oppaiden tuottamisessa.

Perhepäivien vastaanotto oli innostunut, samoin lorukylpy- ja satuhieronta-

työpajojen palaute oli hyvin positiivista. Vastaavalle toiminnalle näyttäisi olevan kysyntää. Esiopetuksessa järjestetyistä kirjavinkkauksista saimme myös erityisen hyvää palautetta.

Loimme myös kirjallisen vinkkilistan, *Vinkkejä tapahtumajärjestäjille*, kirjastojen tulevien tapahtumien ja erityisesti perhepäivien suunnittelua ja toteuttamista varten.

Ylipäätään kannattaa pohtia ja suunnitella sitä, miten hankkeessa luodut uudet käytännöt toteutetaan sitten, kun hanke on ohi.

Teksti: Kirjastotoimenjohtaja Leena Toivonen, osastonjohtaja Minna Edgren
Valkeakosken kaupunginkirjasto

Kuvat: Osastonjohtaja Minna Edgren, Valkeakosken kaupunginkirjasto

KIRJATTI-KISSA KANNUSTAA PERHEITÄ JA PÄIVÄHOITORYHMIÄ LUKEMAAN YHDESSÄ

PIKI-kirjastojen yhteinen Kirjatin kanssa lukemaan -hanke tukee varhaislukemista perhelukudiplomisovelluksella ja tiiviillä varhaiskasvatusyhteistyöllä. Päivähoitajia varten koostettu materiaalipaketti on sellaisenaan kaikkien kirjastojen käytössä helpottamassa arjen yhteistyötä.

PIKI-bibliotekens gemensamma Kirjatin kanssa lukemaan ("Läs med katten Kirjatti") stöder den tidiga läsningen genom ett digitalt läsdiplom för barnfamiljer och ett nära samarbete med småbarnspedagogiken. Det materialpaket som sammanställts för personal inom småbarnspedagogiken används i regionens bibliotek för att underlätta det dagliga samarbetet med småbarnspedagogiken.

HANKKEEN ORGANISOINTI

Hankkeen haaste, mutta myös rikkaus, oli PIKI-laajuisuus. Hankkeen työryhmään kuului kuusi henkilöä Pirkanmaan eri kunnista. Työryhmä toimi tiiviissä yhteistyössä Tampereen verkkopalveluiden ja viestinnän asiantuntijoiden kanssa. Työtä johti hankkeeseen Tampereen pääkirjaston lastenosastolta irrotettu projektityöntekijä, joka työskenteli hankkeessa täysipäiväisesti. Koska työryhmän jäsenet

olivat eri kunnista, ei yhteistyö ollut niin tiivistä tai ajankäytöllisesti tehokasta kuin kaupungin sisäinen ryhmätyöskentely olisi todennäköisesti ollut. Tästä huolimatta alueellinen yhteistyö oli ehdottomasti kannattavaa. Näin voitiin huomioida erilaisten kirjastojen tarpeet ja toiveet sekä saatiin mukaan koko alueen huippuasiantuntijoita.

VALLOITTAVA KIRJATTI

Perhelukudiplomisovelluksessa on tällä hetkellä yhteensä 12 kirjalistaa eri aiheista, jotka on valittu perheiden usein kysymien aiheiden perusteella. Kirjat on suunnattu ensisijaisesti alle kouluikäisille, ja jaettu kahteen ikäryhmään: 0–4-vuotiaat sekä 5–7-vuotiaat. Diplomi suoritetaan lukemalla yhdessä 10 kirjaa listoilta, jotka löytyvät sovelluksen lisäksi myös verkkokirjastosta. Luetut kirjat voi merkitä joko sovellukseen tai kirjastosta saatavaan Kirjatti-kirjanmerkkiin, josta raksitaan tasunkuvia perinteisen lukupassin tapaan. Palkinnoksi diplomin suorittamisesta saa pienen yllätyksen, joka useimmissa kirjastoissa on Kirjatin kuvalla somistettu kirjastokorttikotelo.

Varhaiskasvattajia varten koostettuun materiaalipakettiin kuuluu sympaattinen Lue Kirjatin kanssa -juliste, johon päivähoito voi hauskalla tavalla merkitä yhdessä luetut kirjat. Lisäksi päivähoitoon luotiin oma lukudiplomi, joka kannustaa matalalla kynnyksellä ottamaan lukemisen rutiiniksi ja tekee lukemista näkyväksi hoitohenkilökunnalle ja lasten vanhemmille. Verkkokirjaston Varhaiskasvattajille-osioon koottiin kirjastoja usein kysytyistä aihepiireistä: tunnetaidoista, monikulttuurisuudesta ja ympäristökasvatuksesta. Myös lasten kesto-osuudet dinosauruksineen ja avaruusaiheineen ovat listoissa.

Kirjaston työtä helpottamaan tehty materiaalipaketti tarjoaa muokattavan kirjepohjan, jolla päivähoitoryhmiä voi kutsua kirjastoon. Lisäksi koostettiin PowerPoint-esitys lukemisen merkityksestä ja kirjaston palveluista. Esitystä voi käyttää sellaisenaan tai muokata kulloiseenkin tarpeeseen esim. vanhempainiltoihin tai lähihoitajaopiskelijoille tarjottaviin luentoihin. Alun perin oli tarkoitus kuvata aiheesta video, mutta se jäi toteuttamatta rahoituksen jäätyä toivottua pienemmäksi. Koronan myötä kirjastojen keinot oman av-aineiston tuottamiseksi ovat kuitenkin merkittävästi kohentuneet - kenties kehitetyn aineiston pohjalta videomuotoinen esitys vielä saadaan.

Koronan myötä kirjastojen keinot oman av-aineiston tuottamiseksi ovat kuitenkin merkittävästi kohentuneet

Ehkäpä suurin onnistuminen hankkeessa oli PIKI-kirjastojen yhteisen maskotin Kirjatti-kissan uusi ilme, jonka kuvittaja Noora Katto loi. Perhelukudiplomia markkinoivat suloiset Kirjatti-kirjanmerkit ovat menneet kuin kuumille kiville, ja materiaaleissa käytetty kuvitus on herättänyt ihastusta.

Minä, _____ olen

Valitse viisi kohtaa

osallistunut lukuhetken päivähoidossa
 valinnut lempikirjan päivänä kirjan: _____

piirtänyt kuvan luetusta tarinasta
 käynyt kirjastossa tai kirjastoautossa
 kuunnellut äänikirjaa
 kokeillut e-kirjaa
 lorutellut yhdessä
 kertonut oman tarinan
 värittänyt tämän diplomitodistuksen

kirjatinkirjavinkit

Perhelukudiplomin kirjalistat ovat täynnä laadukasta lastenkirjallisuutta, jota kelpaa suositella perheille. Mukana on paljon kotimaisten taitureiden teoksia, mutta myös edukseen erottuvia käännöksiä. Kirjalistaa on tarkoitus päivittää säännöllisesti, ja näin tehtiinkin sovelluksen 1-vuotisjuhlan kunniaksi. Mukaan otettiin myös englannin- ja ruotsinkieliset kirjalistat. Sovellus itsessään on suomenkielinen.

Hankkeessa kehitetyt materiaalit ovat luoneet aiempaa vahvemman perustan varhaiskasvatusyhteistyölle. Koska lukutaidon pohja rakennetaan alle kouluikäisenä, saavutus on eittämättä merkittävä. Kaikissa perheissä ei valitettavasti lueta säännöllisesti, mutta tavoittamalla päivähoitoryhmät pystymme osaltamme tasoitamaan eroja lapsen lukukasvatuksessa.

Tuotettujen materiaalien keskeinen vahvuus on se, että niiden ympärille on helppo kehittää lisää työkaluja niin meille kirjastolaisille kuin suoraan varhaiskasvattajienkin käyttöön.

Haaveissa on esimerkiksi liittää pakettiin erilaisia kirjoihin liittyviä sanataidetehtäviä ja leikkiohjeita, jotta lukuhetket olisi helppo linkittää muuhun päivän toimintaan ilman, että jokaisen hoitajan täytyisi perehtyä erikseen aiheeseen.

Sekä perhelukudiplomin että verkkokirjaston Varhaiskasvattajille-sivun listat helpottavat myös kirjastolaisia, sillä kaikki työntekijät eivät tietenkään voi olla lastenkirjallisuuden erityisasiantuntijoita. Aihepiireittäin kootut valmiit listat voivatkin olla nopea pelastus kiperissä tietopalvelukysymyksissä.

Hankkeen ohessa lanseerattiin myös Kirjatin kirjavinkit -somekanava Facebookissa ja Instagramissa. Aiemmin alle kouluikäisille suunnattua sosiaalisen median kirjavinkki-kanavaa ei ole PIKI-kirjastoissa ollut. Kirjavinkkejä on niin ikään mukana tekemässä asiantuntijoita useasta eri Pirkanmaan kunnasta.

ALUEELLISTA OSAAMISTA KANNATTAA HYÖDYNTÄÄ

Hankkeen loppumetreillä hankaluuksia tuotti koronan hyökyminen päälle. Kun hankkeen materiaalit oli saatu valmiiksi, koronarajoitukset ja muuttuneet työjärjestelyt tekivät niiden markkinoinnista äärim-

mäisen hankalaa. Osa työryhmästä siirrettiin väliaikaisesti muihin töihin.

Ajoittaista päänvaivaa oli toki myös sovelluksen kehittämisessä esiin tulleista teknisistä rajoitteista. Kaikkia villejä ideoita ei ollut käytännössä mahdollista toteuttaa, ja kompromisseja jouduttiin tekemään. Haaveissa ollut pelillinen kokonaisuus ei ollut käytettävissä olevan budjetin rajoissa mahdollinen. Myös sovelluksen käytettävyys oli asia, jonka huomioiminen oli useimmille työryhmäläisille täysin uudentyypistä työtä.

Perhelukudiplomin vastaanotto on ollut hieman kaksijakoista. Itse sovellusta ja kirjalista ovat kiitelleet niin asiakkaat kuin työntekijätkin, ja onpa diplomi otettu ilolla vastaan esimerkiksi pienten erityisoppilaiden ohjaajienkin parissa. Varsinaisesti negatiivista palautetta ei ole kuulunut, mutta vastaanotto olisi kieltämättä voinut olla innostuneempaakin. Diplomin suorittaminen on ollut huomattavasti toivottua vähäisempää. Diplomin suorittamisesta saatava palkinto on herättänyt pientä hämmennystä joissakin kunnissa. Kirjastokorttikotelon ajatuksena oli kannustaa hankkimaan jo pienelle lapselle oma kirjastokortti ja harjoittelemaan sen käyttöä, mutta käytännössä selkeä enemmistö vanhemmista tahtoo hankkia kirjastokortin vasta kouluikäiselle lapselle.

Vastaavaan hankkeeseen ryhtyviä kannustan ennen kaikkea hyödyntämään alueellista osaamista ja jo olemassa olevia aineistoja niin oman kirjaston piirissä kuin valtakunnallisestikin.

Kannattaa myös kartoittaa alueella olevia tai mahdollisesti tulossa olevia samansuuntaisia hankkeita, jottei päällekkäistä työtä tehtäisi. Esimerkiksi Tampereella kävi sinänsä harmillisesti, että lähes samaan aikaan Kirjatin lukudiplomin kanssa kaupungin lukukoordinaattorien johdolla kehitettiin toista lukuhanketta samalle kohderyhmälle.

Kaiken kaikkiaan hanke oli erittäin onnistunut ja sen tuotoksista on kirjastomme toiminnassa pitkäkestoista hyötyä.

Teksti: Kirjastonjohtaja Merita Ronkainen
Tampereen kaupunginkirjasto/Härmälän kirjasto
Kuvat: Noora Katto

LISÄTIETOA

<https://piki.f/kirjatti>

LUKEMATTOMIA TARINOITA PERHEILLE

Lukemattomia tarinoita perheille -hanke käynnistettiin edistämään alle kouluikäisten lasten ja perheiden lukemista Nurmeksessa. Halusimme yhdistää kirjaston ja varhaiskasvatuksen osaamista ja tavoitteita lukemisen edistämisessä. Kirjastopalvelun näkökulmasta tavoiteltiin yksittäistä tapahtumaa, kirjakassia tai satutuokiota vaikuttavampaa toimintaa.

Projektet Lukemattomia tarinoita perheille (”Oändligt med berättelser för familjer”) lanserades i Nurmes för att främja läsning bland barn under skolåldern och deras familjer i Nurmes. Vi ville kombinera kunnandet och målen hos biblioteket och småbarnspedagogiken i det läsfrämjande arbetet. Från bibliotekets sida var målet att ta fram en verksamhet som har större räckvidd än enskilda evenemang, bokväskor eller sagostunder.

Kehittämistarvetta taustoittivat Karvin selviytyksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toimeenpanon tuloksista (2019)¹ sekä paikallisten varhaiskasvattajien huomioidut lukumyönteisyyden vähenemisestä ja kielen kehityksen haasteiden lisääntymisestä lapsiryhmissä.

Lähtöoletuksemme oli, että asenne lukemista kohtaan muodostuu varhain, jo ennen oman lukutaidon kehittymistä. Erotuksena lukemisen opettelusta tai opettamisesta lukuinto määriteltiin alle kouluikäisten parissa kiinnostukseksi äänneitä, kirjaimia, tavuja, sanoja ja tarinoita kohtaan, jolloin menetelmällisesti ollaan sanataiteen äärellä.

Kiinnostuakseen kirjaimista, sanoista ja tarinoista lapsi tarvitsee aikuisen mallia ja tukea. Lapsen ympärillään näkemät ja kokemat lukija-identiteetit, läheisten aikuisten asenne kirjoja ja lukemista kohtaan välittyy, vaikei sitä tietoisesti pyrkiä lapselle välittämään.

¹https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf

Käytännöllisiin kehittämistavoitteisiin tähtäävässä hankkeessa etsimme tapoja ja inspiraatiota lasten ja lasten kanssa työskentelevien lukuinnon lisäämiseen.

Yhteistyön suuntaviivat luotiin kirjastolain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Karvin selvityksen pohjalta arvoja, tavoitteita ja menetelmiä vertaillen. Etsimme yhteistä nimittäjää varhaiskasvatuksen kielenkehityksen, oppimisvalmiuksien tukemisen ja kasvatustavoitteiden sekä kirjaston toteuttaman kirjallisuuden ja lukemisen edistämisen väliltä. Tällaisen ristiintaulukoinnin pohjalta tavoitteeksi määriteltiin vuorovai-
kutukseen ja lasten toimijuuteen perustuva lukemisen edistämisen toimintamalli. Kokeilukulttuurin mentaliteetilla² tuotimme kirjastoon uutta osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen tähtäävää tavoitteistoa ja palvelusisältöä kirjallisuuden ja lukemisen edistämiseen.

MINÄ TYKKÄÄN NYT -NÄYTTELY KIINNOSTI KAIKENIKÄISIÄ

Hankkeen käynnisti sanataiteen mahdollisuuksia avaava, monitaiteinen Minä tykkään nyt -näyttelytuotanto (www.minatykkaannyt.fi), joka vuokrattiin Oulun sanataidekoulu Valveelta. Kirjaston väis-

täessä remonttia tila näyttelylle löytyi Nuorisokeskus Hyvärilästä. Sanataidenäyttelyn ympärille onnistuneesti rakennutun jaettu tekeminen avasi ovia kirjaston ja valtakunnallisen nuorisokeskuksen yhteistyölle jatkossakin. Onni onnettomuudessa oli, että sanataidenäyttely, isotöisin, kallein ja kohderyhmille näkyvin kokonaisuus, ehdittiin toteuttaa tammi-helmikuussa 2020 suunnitellusti ennen poikkeusolojen julistamista.

Kirjallisuuslähtöinen sanataidenäyttely kiinnosti kaikenikäisiä. Kahden kuukauden ajan toiminta oli ajanvarauksia, näyttelyopastuksia ja näyttelyyn liittyvien koulutusten järjestämistä. Sanataidelämyksen koki 1 040 vierailijaa, mikä toimintaympäristön kokoluokan huomioiden on menestys. Erityisenä onnistumisena voidaan pitää sitä, että osallistavassa näyttelyssä vierailivat kaikki kaupungin varhaiskasvatusryhmät sekä osana koulutuspäiväänsä Siun soten henkilökuntaa, jonka pohjalta näyttelyssä saatiin järjestää pienryhmäopastuksia erityistä tukea tarvitseville lapsille ja perheille. Sanataidenäyttelyn kävijöiltä ja yhteistyökumppaneilta kerätty palaute oli poikkeuksetta hyvää. Ainoat negatiiviset palautteet liittyivät ohjattujen näyttelykierrosten rajoitettuun aikatauluun, kun mattimyöhäsille jouduttiin myymään eiota.

²<https://www.youtube.com/watch?v=1YEM2pQQNEc>

” Näyttelyyn tutustuminen lapsiryhmän kanssa oli hieno kokemus. Näyttelytila oli visuaalisesti kiinnostava ja lapset kihisivät jännityksestä ja innostuksesta nähdessään sen. Asiat selostettiin lapsille sopivalla tavalla ja ihanasti huomioitiin eri-ikäiset osallistujat. Mielenkiintoinen lähestymistapa tunnetaitokasvatukseen!

Sanataidenäyttelyn inspiroimana alettiin yhteistyössä suunnitella varhaiskasvatusryhmiin jalkautettavia toiminnallisia luku- ja sanataidepaketteja niihin liittyvine materiaaleineen.

TULOKSIA SYNTYI

Konkreettisena tuloksena tuotettiin kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma, kirjastopolku ja sen rungoksi valmiit vuorovaikutteisen lukemisen tuokiot materiaaleineen, ohjeineen ja sanataide-tehtävineen. Tuokioiden sisältö on lapsia osallistavaa, kirjallisuutta monipuolisesti esittelevää ja kirjallisuuden pohjalta erilaista liikunnallista ja taidelähtöistä toimintaa tarjoavaa. Lukutuokioiden materiaalit tarjoavat lasten kanssa toimiville ammatillisille ideoita, erilaisia lähestymistapoja ja menetelmiä lukemiseen ja luetun käsittelyyn. Kirjallisuuslähtöisten tuokioiden

rakenne nojaa kestoaltaan, tavoitteiltaan ja menetelmiltään varhaiskasvatuksen kasvatuksellisuuteen.

Tuomalla varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa kirjaston toteuttamaan lukemisen edistämiseen luodaan lukuhetkeen turvallinen ilmapiiri, joka osallisuuden kokemuksen ja monipuolisen toiminnallisuuden kanssa tukee myönteisen lukuasenteen muodostumista.

Kaikkiin varhaiskasvatusyksiköihin jaettiin tuokioita esittelevä ohjekansio, josta ryhmät voivat oman aikataulunsa mukaan valita käsiteltävän teeman ja varata siihen liittyvän aineistokassin kirjastolta. Kassivarauksen yhteydessä varataan myös teemaan liittyvät kirjat.

Kolmesta viikon välein toteutettavasta tuokiosta sekä kirjastoautokäynnistä muodostuu kirjastokuukausi, joka liittyy lukutuokiota varhaiskasvatuksen arkeen kuukauden ajaksi. Valittu teema (esim. kaveritaidot) on näkyvillä varhaiskasvatusryhmän tilassa, ikkunaan tai seinälle ripustettavassa teemalakanassa, jonka äärellä lukutuokiota pidetään. Kuukauden

aikana lakanan taskuihin, pyykkipoikiin tai post it-lappuihin kerätään lasten kommentteja, huomioita ja ideoita ja ne otetaan mukaan teeman käsittelyyn.

Lasten ajatuksia, muistoja ja tarinoita muistiin kirjoittamalla aikuinen tekee näkyväksi puhutun ja kirjoitetun kielen yhteyttä sekä osoittaa arvostusta lasten kiinnostukselle, huomioille, sanoille ja tarinoille.

Ohjelmaan liittyy loru- ja musiikkivinkkejä, leikkejä ja luovaa toimintaa. Tavoite on kannustaa sekä aikuisia että lapsia kiinnostumaan sanoista ja tarinoista sekä kertomaan itse.

Lukutuokioiden teemat nousivat varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiveista yhdessä ideoiden. Teemojen ympärille koottiin kolmen kirjan varaan rakentuva materiaali- ja toimintakokonaisuus:

1. Olipa kerran... (kuvakirja)
2. Satumaan poluilla... (kansansatu, klassikkosatu)
3. Tarina jatkuu... (sanataidepainotteinen tuokio, jonka taustana esim. äänetön kirja tai muu omaa ilmaisua tukeva aineisto)
4. Kirjastoautovierailu

Teeman mukainen kirjakassi sisältää kolmen tuokiokohtaisen kirjan lisäksi muutakin aiheeseen liittyvää luettavaa, joka on esillä teemakuukauden ajan varhaiskasvatusryhmän tilassa. Kirjojen ja tehtävien lisäksi materiaalipaketteihin koottiin monipuolisia musiikkivinkkejä Youtube-soittolistalle, josta ne on helposti lapsiryhmän kanssa hyödynnettävissä.

ESIMERKKEJÄ

Kaveritaitojen pohdintaan: "Mitä yhteistä on ankalla ja avaruusoliolla?"

Petri Tamminen, Valpuri Kerttula: Kun kohtaat avaruusolennon

Ruma ankanpoikanen

Ame Dyckman, Dan Yaccarino: Poika ja robotti

Tutkitaan yhdessä maailman tärkeintä aineita: "Miksi vesi on märkää?"

Laura Ertimo, Vesi

Maija Hurme, Yksinäisten saarten kartasto

Aisopos, Janoinen varis

Eveliina Netti, Pinnan alla

Tutkitaan ja tunnistetaan, mistä tulee turvallinen olo: Kietoudutaan kotipesän turvalliseen tunnelmaan

Anthony Browne, Martti Murehtija

Maalaishiiri ja kaupunkilaishiiri

Merja Palin, Taikapuikot

HANKE OLI POHDISKELEVA KOKEILU

Lukemattomia tarinoita perheille -hanke oli pohdiskeleva kokeilu kirjastomme alle kouluikäisten lasten lukemisedistämistyön määrittelemiseksi laajasti kirjastolain yhdenvertaisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden tavoitteista käsin. Sekä palveluna että tilana kirjasto halutaan määritellä myös pienille asiakkaillemme yhteiseen yhteiskuntaamme liittymisen paikkana, jossa voi oman ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti harjoitella osallistumista.

Kirjastokortti on avain lukemattomiin maailmoihin ja ensimmäinen "luottokortti", jonka lapsi voi saada ja jota käyttämällä osallistua ja vaikuttaa.

Opettamalla valitsemaan luettavaa ja lainaamisen liittyvää vastuuta yhdistämme kirjastolain tavoitteet lastenkirjastotyön kohtaamisissa yhdenvertaisuuden ja osallistumisen tavoitteisiin. Sanoittamalla edellä mainittua, teemme osallistumista näkyväksi kirjastopalvelun kautta ja otamme osallisuuden yhdeksi lähtökohdaksi lukemisen edistämisessä. Asiakkaan arjen ymmärtämisellä, yhteisellä suunnittelulla ja tavoitteiden jakamisella rakennetaan vahvempi perusta kokonaisvaltaiselle lukemisen edistämiselle.

Toimialarajat ylittävässä yhteistyössä lähtökohtana on halu katsoa ja ymmärtää kumppaneiden työn lähtökohtia ja tavoitteita. Yhteinen arvopohja määriteltiin vertaamalla kirjaston ja varhaiskasvatuksen velvoittavia asiakirjoja ja jaettu tavoite rakentui lukemisen liittymisestä lapsen arkeen ja hyvinvointiin. Moniammatilliseen tekemiseen päästiin

jakamalla ymmärrys jaettavissa olevista ja yhteisistä tavoitteista.

Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä tiivistämällä sanoitettiin Nurmeksen kirjastoon uudenlaista ajattelutapaa sekä luotiin sisältöjä kirjallisuuden ja lukemisen edistämiseen. Monipuolisesti lastenkirjallisuuden ympärille rakennettujen lukutuokioiden ohjaavia elementtejä ovat lukemiseen liittyvä tunne, vuorovaikutus ja kohtaaminen. Tavoitteiden ja menetelmien valinnassa olennaisinta on lukukokemuksen jakaminen ja lasten osallisuus. Enemmän kuin yksittäinen kirja kokonaisuudessa korostuu lukuhetken laatu.

Kirjaston lukemisen edistämisen toimenpiteet ja tavoitteet linjattiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja sitä kautta jaettu lukemisen edistäminen liittyy lasten ja perheiden hyvinvointipalvelujen kokonaisuuteen.

Ymmärtämällä varhaiskasvatuksen lakisääteistä tehtävää ja työn arkea, voidaan em. tavoitteita ottaa osaksi kirjaston lukemisedistämistyötä ja toimia moniammatillisesti menettämättä omaa, kirjastolain mukaista ydintehtävää.

Tässä ajatusmallissa kirjaston tehtävä nähdään kirjastokäyntejä ja lainalukuja laajemmin, monipuolisen sisältöjen avaamisen ja asiakkaan kohtaamisen lisäksi yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämisenä ja kasvun tukemisena.

Suunnitelmana oli kartoittaa paikallista (perhe)lukemiskulttuuria haastatteleamalla vanhempia päiväkotien eteisissä, mutta koronarajoitukset estivät sen. Poikkeusolot vaativat varhaiskasvatuksen ammattilaisilta, lapsilta ja perheiltä niin paljon venymistä sekä ylimääräistä sähköistä viestintää varhaiskasvatuksen ja kotien välillä, että sähköisen kyselyn ajatuksestakin luovuttiin. Koronarajoituksista johtuen myös toiminnallisesta kokeilusta (kirjaston sanataidekerho perheille) luovuttiin ja painotettiin suunnitteluyhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa. Syksyllä jatkuneista ryhmä- ja tapahtumatoiminnan rajoitteista johtuen kirjaston oman henkilökunnan työpanosta toteutui suunniteltua enemmän, lukutuokioiden materiaalipakettien rakentaminen oli yhteinen iso ja iloinen ponnistus.

Toimintatapana matalan kynnyksen yhteinen suunnittelu näytti käytännössä yhteisen suunnittelun merkityksen ja sitä kautta onnistuttiin luomaan keskustelelevampaa työkuulttuuria, joka perustuu yhteistyökumppanin työn arjen tuntemiseen. Yhteistyön tuloksena luotiin toimintamalli, joka perustuu yhdessä määriteltyihin ja jaettuihin arvoihin ja vastaa kahden erilaisen organisaation jakamiin tavoitteisiin.

TILAUSTA ON

Hankeaikana testattu ohjelma osoitti, että varhaiskasvatuksen arkeen sovitetulle, tavoitteelliselle lukemisen edistämiselle on tilausta. Yhdessä luettu ja leikitty tarina jatkoi välittömästi elämäänsä lasten metsäleikeissä. Aikuiset kertoivat saaneensa innostusta ja uusia

näkökulmia lasten kanssa lukemiseen ja luetun viemiseen varhaiskasvatuksen arkeen ja kasvatustavoitteisiin.

” Yhteistyön suunnittelussa on huomioitu lapsen taso: hänen ikänsä ja tuen tarpeet, on istuttu ns. yhteiseen pöytään

” (Koulutuksessa) Asioita käsiteltiin kaikessa rauhassa ja tehtyjä harjoituksia oli helppo soveltaa omalle kohderyhmälleen sopiviksi. Paljon jäi työkaluja käteen myös tunnetaitokasvatukseen!

KÄYTÄNNÖN VINKKEJÄ

Kysy niiltä, joita asia eniten koskee, esim. mikä/mitkä asiat käytännössä estävät lukemisen perheen tai varhaiskasvatuksen arjessa. Yleensä lähes kaikki kannattavat lapsille lukemista, mutta pienet kynnykset arjessa voivat etäännyttää lukemisesta. Lähde liikkeelle arjesta, ei vain kirjalistoista.

Älä lyö kirjalla päähän. Lukeminen ei ole kaikille se maailman paras juttu, mutta pienellä tuella ja esimerkeillä on mahdollista löytää arjesta kohtia, johon lukeminen voi liittyä.

Spektaakkelimaiset draamasatutunnit eivät ole tavoitteena. Rohkaise vanhempia ja lasten kanssa työskenteleviä siihen, että kirja ja luetusta juttelu lapsen kanssa riittää. Itseasiassa juuri se on tärkeintä!

Teksti: Nurmeksen kirjaston tiimi

Kirjastovirkailija, yhteisöpedagogi, kirjallisuusterapiaohjaaja Anna Heikkinen

Kirjastonhoitaja Leena Saastamoinen

Kirjastovirkailija, lastenosaston vastaava Taina Matjuschi

Kirjastonhoitaja, musiikkiosaston vastaava Heli Viik

Kirjastotoimenjohtaja Kirsi Kärkkäinen

Kuvat: Anna Heikkinen

LUKUSANKARI - LAPSIPERHEET LUKEMISEN ÄÄRELLE

Lukusankari – lapsiperheet lukemisen äärelle -hanke (2019–2020) toteutettiin Päijät-Hämeen kirjastoissa Lahden kaupunginkirjaston johdolla. Hankkeen tavoitteena oli edistää erityisesti alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiansa lukuintoa sekä saada alle kouluikäiset lapset kirjaston palvelujen pariin. Halusimme myös lisätä vanhempien tietoisuutta lapselle lukemisen tärkeydestä ja tiivistää yhteistyötä pikkulapsiperheiden kanssa toimivien ammattilaisten kanssa.

Projektet Lukusankari – lapsiperheet lukemisen äärelle (”Läshjälte – läsande barnfamiljer”, 2019–2020) genomfördes på Päijänne-Tavastlands bibliotek under ledning av Lahtis stadsbibliotek. Syftet med projektet var att främja läsningen för barn under skolåldern och deras föräldrar samt att få barn under skolåldern att besöka biblioteken. Vi ville också öka föräldrarnas medvetenhet om vikten av att läsa för sina barn och att få intensivare samarbete med de som arbetar med småbarnsfamiljerna.

Hankkeen aikana saimme yhteyden moniin pikkulapsiperheiden kanssa työtä tekeviin yhteistyötahoihin. Liityimme Päijät-Hämeen kohtaamispaikkaverkostoon, jonka kautta tavoittaa suuren osan alueen alle kouluikäisten kanssa toimivista tahoista. Muita yhteistyökumppaneita: Lahden seurakuntayhtymä, neuvolat, varhaiskasvatus, Lahden kaupungin avoin kerhotoiminta, MLL, Lahden ensi- ja turvakoti, Lahden seudun erilaiset oppijat ry, Suomen kielipolku, Lahden diakonialaitos sekä Monikielinen kirjasto.

Kirjaston yhteydenottoihin suhtauduttiin kaikkialla oikein positiivisesti ja kannustammekin laajan yhteistyöverkoston luomiseen.

Jalkauduimme mm. Lahden seurakuntayhtymän koordinoimaan Vauvan päivän tapahtumaan, Päijät-Hämeen kohtaamispaikkaverkoston järjestämään Lapsen oikeuksien päivän tapahtumaan ja erilaisiin kerhoihin, joissa pidimme satuhetkiä.

AINEISTOJA TUOTETTIIN PALJON

Tuotimme kirjavinkkiesitteitä ja esitteen Lahden kaupunginkirjaston palveluista. Neuvoloille jaoimme kirjaston tietoiskuesitteet. Loimme myös kuvakirjoihin liittyviä tietovisoja, kokosimme vinkkilistan alle kouluikäisille sopivista kirjoista Lastu-kirjastojen sivuille. Teimme myös esityksen lukemisen hyödyistä alle kouluikäiselle.

Esitystä kirjastolaiset ovat voineet käyttää pohjana hankkeen jälkeenkin kertoessaan vanhemmille ja varhaiskasvattajille lukemisen merkityksestä.

Hankkeen suurimmaksi haasteeksi osoittautui koronapandemia, sillä monet Päijät-Hämeen muihin kirjastoihin valmiiksi suunnitellut tapahtumat jouduttiin siirtämään tulevaisuuteen. Muutenkin jouduimme miettimään toimintatavat uusiksi. Aloimme viestiä monikanavaisesti. Äänitimme muun muassa podcast-jakson Lahden kaupunginkirjaston Ääniä kirjastosta -podcastiin ja teimme videoita kuvakirjoista ja lukemisen hyödyistä.

Tapahtumien peruunnuttua koronan vuoksi kokeilimme kirjailijavierailun järjestämistä virtuaalisesti. Projektityöntekijä haastatteli videoyhteydellä kirjailija Terhi Kangasta. Vierailu järjestettiin yhteistyössä Lukukeskuksen ja Kirjastokaistan kanssa, ja tallenne¹ on edel-

¹<https://www.kirjastokaista.fi/kirjailija-terhi-kangas-virtuaalivierailulla/>

leen katsottavissa Kirjastokaistalta. Onnistunut virtuaalivierailukokeilu kannusti kokeilemaan tilaisuuksien striimausta enemmänkin epidemiatilanteen huonontuessa. Riina ja Sami Kaarlan lastenkirjailijavierailu striimattiin Facebook-livessä.

LUKUSANKARI-SATUDIPLOMI ON SUOSITTU

Sekä oman kokemuksemme että asiakaspalautteiden perusteella yksi hankkeen suurista onnistumisista oli lapsiperheille luotu Lukusankari-satudiplomi. Pilotimme satudiplomia varhaiskasvatuksessa, Lahden kaupungin avoimessa kerhotoiminnassa ja perhepäivähoitajalla. Satudiplomi sai hyvää palautetta ja päivityksen jälkeen sitä mainostettiin Lahden päiväkodeille ja muille Päijät-Hämeen kirjastoille, jotta se otettaisiin käyttöön laajemmalla alueella.

Satudiplomi on ollut todella suosittu niin varhaiskasvattajien kuin lapsiperheidenkin keskuudessa ja tarve tällaiselle säännöllisesti päivitettävälle pienten lasten vinkkilistalle on ollut selkeä.

Diplomia päivitetään kirjastossa vuosittain ja se jäi pysyväksi osaksi palvelujamme.

” Juuri lukusankaridiplomin 2-vuotiaan lapsensa kanssa suorittanut vanhempi kertoi, että Lukusankaridiplomi houkutteli heidät tulemaan kirjastolle ja lainaamaan kirjoja, kuulemma muuten eivät olisi "vielä" tulleet asiakkaiksi ollenkaan.

” Nyt oli diplomi suoritettu ja mukaan lähti iso pino kirjoja silti. Päiväkodissa oli luettu yksi diplomin kirja ja sen jälkeen olivat vanhemmat saaneet vihkot mukaansa.

Paransimme diplomin näkyvyyttä Lukusankari-hyllyllä. Loppuvuodesta teimme Lahdessa vielä kirjaston maskotin Lempi Loikkeliinin vinkkivideon Lukusankari-diplomista. Diplomin pohjalta syntyi idea Instagram-lukupiireistä lapsiperheille. Ne ovat olleet myös hyvin suosittuja varsinkin korona-aikana. Instagram-lukupiiristä saatu palaute:

” Lukupiiri oli oikein kivaa vaihtelua korona-ajan arkeen, kun kaikki muut harrastukset olivat tauolla. Lukupiiri oli sopivan pituinen ja kirjat ja tehtävät tulivat sopivin väliajoin. Kiva idea toteuttaa lukupiiri näin instan välityksellä! Perheessä, jossa luetaan ainakin meidän omasta mielestä paljon, ja käydään kirjastossa viikottain, oli kuitenkin kiva, että kaikki lukupiirin kirjat olivat meille uusia! Löysimme siis monta uutta sarjaa taaperon luettavaksi. Lukupiirin kirjat, kuin myös kirjoihin liittyvät tehtävät olivat ikätasolle sopivia. Osallistumme ehdottomasti uudelleen, jos lukupiirejä järjestetään.

Diplomin
pohjalta
syntyi idea
Instagram-
lukupiireistä
lapsiperheille.

SATUTUOKIOKASSIT OVAT OLLEET MENESTYS

Satutuokioita toteutettiin vielä alkusyksystä, jolloin niihin pyydettiin ennakoilmoittautumiset. Kun satutuokioiden lopetettiin epidemiatilanteen vuoksi, otettiin käyttöön lainattavat satutuokiokassit, jotka sisältävät eri teemoista valmiiksi valitut aineistot. Kasseissa on satujen lisäksi tietokirjoja ja musiikkia sekä ohjeet satutuokioiden pitämiseen. Satutuokiokassit osoittautuivat hyvin suosituiksi ja niistä tuli paljon positiivista asiakaspalautetta. Ne varmasti jäävätkin ainakin kausiluontoisesti pysyvään palveluvalikoimaamme. Kiireisten vanhempien tai varhaiskasvattajien oli helppo poimia kotiin kassi haluamastaan teemasta ja ohjeiden avulla satutuokion pitäminen sujui kokemattomammaltakin. Eräs varhaiskasvattaja antoi palautetta, että satutuokiokassi helpotti valtavasti hänen työtään ja suunnittelun määrää.

UUTISKIRJE TAVOITTA A LASTEN KANSSA TYÖSKENTELEVÄT

Uutiskirje on osoittautunut hyväksi kanavaksi koota yhteen kasvattajia ja täsmätiedottaa heille kirjaston asioista ja lapsille suunnatuista palveluista. Tällä hetkellä uutiskirjeellä on 162 tilaajaa, mutta määrä varmasti kasvaa vielä.

Kasseissa on satujen lisäksi tietokirjoja ja musiikkia sekä ohjeet satutuokioiden pitämiseen.

KOKEILU KANNATTA A

Kokosimme yhteen toiminnan hyviä käytäntöjä ja yhteistyökumppaneita, joiden pohjalta koostettiin toimenpidesuunnitelma hyvien käytäntöjen jalkauttamisesta. Kumppanuuksista ja yhteyshenkilöistä tiedotettiin kirjaston henkilökunnalle, jotta turvattaisiin yhteistyön jatkuvuus. Hankkeen aikana meille olikin koko ajan selvää, että olimme luomassa kirjastoille pysyvää toimintaa.

Kannattaa ennakkoluulottomasti kokeilla erilaisia konsepteja ja yhteistyökuvioita, sillä niin saattaa löytyä yllättäviäkin aarteita.

Esim. neuvoloiden kautta tavoitamme nyt kaikki vauvaperheet jo ennen lapsen syntymää.

Korona-aika toi varmasti uutta intoa testata erilaisia etäkäytäntöjä, joista Instagramissa toteutettu Lukusankari-lukupiiri osoittautui lapsiperheiden arkeen sopivaksi konseptiksi myös rajoitusten lievennyttyä.

Toisaalta Lukusankari-satudiplomi ei tuntunut meistä kirjastoammattilaisista mitenkään mullistavalta keksinnöltä, mutta asiakkaille se on ollut suuri ilon aihe. Henkilökunnan on helppo hyödyntää diplomia suositellessaan lapsiperheille luettavaa.

Teksti: Kirjastopalveluiden johtaja Salla Palmi-Felin, Lahden kaupunginkirjasto
Kuvat: Marianne Honkala

LISÄTIETOJA

<https://aviavustukset.fi/lukusankari-innosti-lapsiperheita-lukemaan-ja-kiinnitti-huomion-kirjaston-palveluihin/>

LÄSFILTEN

Inom Malax och Korsnäs bibliotekens gemensamma projekt ville vi inspirera föräldrar att börja med läsning redan från barnets första tid på jorden. Vi ville stimulera till högläsning, ge lästips och visa att läsning kan ske på olika sätt, också genom diskussioner om vad som händer i böckerna. Vi ville inkludera äldre generationer och människor med annat modersmål än svenska.

Maalahden ja Korsnäsin kirjastojen yhteisprojektilla haluttiin innostaa vanhempia lukemaan lapsilleen näiden syntymästä saakka. Halusimme innostaa heitä lukemaan ääneen, jakaa lukuvinkkejä ja näyttää erilaisia tapoja lukea, esimerkiksi keskustellen kirjojen sisällöstä. Mukaan haluttiin myös vanhempien sukupolvien edustajia ja henkilöitä, joiden äidinkieli oli jokin muu kuin ruotsi.

I början av projektiden under hösten 2020 hölls sagostund på bosniska och svenska. Ett virtuellt författarbesök för förskola och lågstadium bokades via Läscentrum. Författaren Annika Sandelin gjorde ett uppskattat framträdande, med hög närvarokänsla trots skärmen. Wasa teater streamade föreställningen Det osynliga barnet av Tove Jansson och projektet bjöd lågstadierna på dessa föreställningar.

Vi filmade en kort video med babypoesi på svenska och finska, i samarbete med en tvillingmamma och hennes baby-sar. Här användes det material som Vasa stadsbiblioteks projekt Läspulsen tagit fram och distribuerat till intresserade bibliotek.

Videon hittas via en QR-kod som publicerades i kommunernas informationstidning som distribueras till alla hushåll.

Läshunden Molly läser babypoesi för sina babysar! Pratbubbla med plats för information om följande evenemang.

*Lukukoira Molly lukee vauvaloruja "vauvoil-
leen" Puhekuplassa tilaa infolle seuraavista
tapahtumista.*

Eftersom fysiska möten tidvis var förbjudna, gällde det att hitta på nya, kreativa metoder för att nå barnen. Korsnäs bibliotek utnyttjade den undantagsmöjlighet som gavs att befriat från copyright använda vilka bilderböcker som helst för virtuella sagostunder under en övergångstid. Vi producerade sex sagor på svenska för Bibliotekskanalen och dessa kunde ses till och med 30.6. 2020.

När möjligheten att besöka daghemmen åter öppnades, ordnade vår projektperson träffar med personalen i båda kommunernas samtliga daghem. Hon gav boktips och presenterade nya böcker, delade ut Kulturrådets Barn- och ungdomskatalog 2020/2021 och lyssnade på önskemål kring samarbetet mellan daghem och bibliotek. Att projektet också bjöd på kaffe, kex och frukt uppskattades i personalrummen!

En broschyr om läsning sammanställdes för distribution via rådgivningarna och en hustavla med rubriken Att läsa är att leka i huvudet samt lästips med babyns allra första böcker spikades upp på bibliotekets vägg.

En barnteater producerade teaterföreställningar utomhus och dessa föreställningar gavs i maj 2021 för daghemsbarnen. Tyvärr i hård blåst och regn, en oförglömlig höjdpunkt för de små åskådarna var att vinden tog tag i kejsarens krona så han fick jaga den över hela Korsnäs Arena, en extra, oväntad krydda i den klassiska sagan Kejsarens nya kläder.

Daghemspersonalen uppskattade fortbildningsstunderna kring läsning och boktips. Det kommer att bli en fortsättning på dessa besök från biblioteket. Det är också möjligt att daghemspersonalen inbjuds till biblioteket. Författarbesök, teaterföreställningar och övrig barnkultur bjuder vi gärna på också i fortsättningen, i den mån resurserna tillåter. Boktips ges både stora och små besökare alla dagar!

Text: Carola Bäckström (som höll i trådarna för projekt Läsfilten 2018-2021)
Korsnäs kommunbibliotek

SATUSIRKUSTA KIRJASTOIHIN

Eepos-kirjastojen Satusirkus-hankkeen tavoitteena oli houkutella tarinoiden ja lukemisen ääreen niitäkin lapsiperheitä, jotka eivät aiemmin olleet kirjastojen asiakkaita. Pandemian myötä kirjastoja kiertävä, iloinen satusirkus muutti muotoaan ja tuotti lukemiseen ja kirjastojen käyttöön kannustavia videoita sekä satutuokioita elävöittävän menetelmätapaoppaan.

Målet med projektet Satusirkus ("Sagocirkus") i Eepos-biblioteken var att locka de barnfamiljer som inte tidigare använt bibliotekets tjänster till att bekanta sig med läsning och berättelser. I och med pandemin förvandlades den ambulerande och glada sagocirkusen till ett projekt som producerade videor om biblioteksanvändning och läsglädje samt en metodhandbok om hur man levandegör sagostunder.

Kirjastojen imagonrippeet pölyttyneenä kirjavara-astona katosivat viimeistään Seinäjoen kaupunginkirjaston hallinnoiman Satusirkus-hankkeen myötä. Koko Eepos-alueen 22 kuntaa käsittävä hanke pyrki sirkukseen liittyviä iloisia ja karnevalistisia mielikuvia hyödyntämällä antamaan sekä kirjastoista että lukemisesta houkuttelevan ja iloisen kuvan. Eepoksen Satusirkus tavoitteli erityisesti niitä perheitä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia, mutta jotka eivät syystä tai toisesta käytä kirjastoa.

Perheiden tavoittamiseksi mietittiin uusien markkinointikanavia perinteisten lisäksi, esimerkiksi sosiaalipalvelujen perhetyö.

ENNEN PANDEMIAA

Hankkeeseen palkattiin syksyllä 2019 koordinaattoriksi teatteri-ilmaisun ohjaaja, ylempi AMK Sari Pasanen. Hänellä oli runsaasti kokemusta lapsi- ja teatteriryhmien ohjaamisesta sekä sirkustyöpajojen vetämisestä, mutta kirjastomaailma oli hänelle vieraampi. Hän sai kuitenkin

hankkeen aluksi suunnitteluun tukea sekä Seinäjoen lastenosaston työntekijöiltä että esimieheltään. Hankkeen ja kiertueen konkreettisesti suunnittelussa pyrittiin pitämään punaisina lankoina lasten ja perheiden osallistaminen sekä tarinallisuus. Osallistujakirjastoille tarjottiin Satusirkuksen sisältötarjotinta, josta kirjastot saivat valita omille kiertuepäivilleen sirkusaiheista sisältöä lapsille ja perheille. Sari teki myös markkinointi-materiaalien pohjat, jolloin Satusirkukselle saatiin yhtenäinen ilme.

Tarjottimen suosituimpana sisältönä oli sirkusaiheinen nukketeatteri.

Tarjottimen suosituimpana sisältönä oli sirkus-aiheinen nukketeatteri. Nukketeatteritaiteilijana kiertueella toimi teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK Maippi Nuormaa Vilén. Tarjotin sisälsi myös perhesirkus-työpajoja, sadutus-työpajoja, varjoteatterisatutuokioita sirkusteltassa ja klovni Jojon vierailuja. Jojo innosti vierailullaan lapsia pienten sirkustemppejen tekemiseen ja kirjastokortin hankkimiseen. Kiertue alkoi 2.10. Nurmon kirjastosta ja viimeisen kerran ennen koronasulkua esiinnyttiin 12.3. Alajärven kirjastossa.

VAIKUTTAVA KIERTUE

Kiertueeseen osallistuneilta kirjastoilta saatujen palautteiden perusteella hankkeen alku onnistui hyvin. Peräti 77 % vastaajista arvioi, että Satusirkus houkutteli kirjastoihin aivan uusia asiakkaita ja 15 % vastaajista ilmoitti, että myös kirjastokortteja tehtiin hankkeen aikana enemmän kuin normaalisti.

” Kiitosta tuli asiakkailta kivoista tapahtumista. Hauskaa lapsenmielistä ohjelmaa, mikä viihdytti kaikenikäisiä.

Yli 90 % vastaajista oli sitä mieltä, että kiertue vaikutti kirjaston imagoon positiivisesti ja yllätti asiakkaita. Joidenkin vastaajien mielestä asiakkaat eivät osallistuneet ohjelmanumeroihin riittävästi. Reilun viiden kuukauden kuluessa hanke tavoitti 2 758 lasta ja vanhempaa, eri tapahtumia oli 96.

VERKKOSISÄLTÖJEN AIKA

Pandemia pysäytti maaliskuussa 2020 Satusirkus-kiertueen, mutta ei hankekoordinaattori Sari Pasasta eli Jojo-klovnia. Tuumaustauon jälkeen hankkeessa alettiin tuottaa laadukasta videosisältöä, joka innostaa lapsiperheitä sekä kirjastoon että lukemaan.

Yhteistyökumppaniksi videoiden jakeluun saatiin Kirjastokaista, joten hanke alkoi tavoittaa valtakunnallista yleisöä. Klovni Jojon kirjastovideot ovat noin 2 minuuttia pitkiä, lähes sanattomia lukemiseen ja kirjastonkäyttöön innostavia videoita. Niitä tehtiin hankkeessa yhteensä seitsemän kappaletta. Tähän mennessä (9.11.2021) ne ovat saaneet yli 24 300 katselukertaa. Kirjastokaista kirjoitti myös blogiteksin klovni Jojon matkasta: <https://www.kirjastokaista.fi/jojo-kirjastoklovnin-satusirkus-jatkaa-matkaansa-someen/>

Keväällä 2020 Sari Pasanen kirjoitti myös hankkeen kokemuksia hyödyn-täen menetelmäoppaan, joka rohkaisee elävöittämään kirjastojen satutuokioita. Elävät sadut -opas (Levande sagor) esittelee kolme menetelmää satutuokioiden elävöittämiseksi, nimittäin nukketeatteri, varjoteatteri ja musta teatteri. Seinäjoen kaupunginkirjaston erityistehtävä; lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä, käännätti oppaan ruotsiksi, painatti sen ja lähetti kaikkiin Suomen kunnan-kirjastoihin. Koronapandemian myötä Satusirkus-hankkeesta hyötyi siis lopulta kirjastoja paljon Eepos-aluetta laajemmin.

Korona-
pandemian myötä
Satusirkus-hankkeesta
hyötyi siis lopulta
kirjastoja paljon
Eepos-aluetta
laajemmin.

KORONASULKUJEN JÄLKEEN

Kun tapahtumatoiminta tuli jälleen 2021 mahdolliseksi, päätettiin Satusirkus-kieruetta jatkaa niissä Eepos-kirjastoissa, joissa se ei ehtinyt vierailla. Hankekoordinaattori oli pitkittyneen pandemia-ajan myötä hankkiutunut muihin tehtäviin, joten sirkusaiheista sisältöä lapsille ja lapsiperheille haettiin lastenkulttuurin itsenäisten palveluntuottajien, kuten nukketatterin ja sirkusohjaajien puolelta. Seinäjoen kaupunginkirjasto kokosi sopivia sisältöjä ja kirjastot tilasivat, mark-

kinoivat sekä toteuttivat tapahtumat ja esitykset omin voimin. Osassa kirjastoja päädyttiin etätoteutuksiin ja osassa tapahtumat järjestettiin vallitsevan koronatilanteen mukaan muualla kuin kirjaston tiloissa. Alkuperäinen ajatus perheiden houkuttelemiseksi kirjastojen tiloihin ei näin ollen olosuhteiden vuoksi aina toteutunut. Enemmän kirjastojen oma-toimisuutta vaatinut loppuvaihe vaikutti kuitenkin esimerkiksi kirjastohenkilöstön osaamiseen positiivisesti.

” Esitykset olivat pidettyjä ja opin lastentapahtuman järjestämisestä. Tämä oli ensimmäinen itselleni.

Kaikkiaan pandemian vuoksi pitkittynyt hankeaika toi paljon haasteita mm. hankkeen kirjanpidon ja toiminnan suunnittelun kannalta. Matkalle lähtiessämme emme voineet arvata, minne sirkuskaravaanimme lopulta päätyy ja ketkä ovat sen kyydissä.

Teksti: Kehityspäällikkö Mervi Heikkilä
Seinäjoen kaupunginkirjasto/Lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä

TARINANKERTOJAT

Tarinankertojat oli Kainuun kahdeksan kunnan yhteinen hanke varhaiskasvatuskäisten lasten lukemisen ja lukutaidon tukemiseksi. Hankkeen määrälliset tavoitteet olivat konkreettisia: Tarina-niminen hassu opettaja vieraili kaikkien kuntien varhaiskasvatyksiköissä, joissa aiemmassa Lukukummi-hankkeessa ei oltu vierailtu. Toisaalta tavoitteet olivat myös prosessimaisia eli tavoitteena oli edistää kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä sekä vahvistaa kirjallisuuskasvatuksen osaamista retelling-tekniikalla.

Projektet Tarinankertojat ("Sagoberättarna") var ett gemensamt projekt för åtta kommuner i Kajanaland med syftet att stödja läsning och läskunnighet hos barn under skolåldern. De kvantitativa målen för projektet var konkreta: En lustig lärare vid namnet Tarina besökte alla de enheter för småbarnspedagogik som inte ingick i projektets föregångare, Lukukummit. Å andra sidan hade projektet även processlika mål, dvs. att målet var att främja samarbetet mellan biblioteket och småbarnspedagogiken samt att stärka kunnandet inom litteraturfostran genom återberättarteknik.

VIERAILU 1.

Lapsiin tutustuminen ja rutiinien opettaminen, harjoittelu perinteisellä sadulla (Kolme pukkia), mallintaminen ja tarinan tarinan esittäminen roolileikkien.

VIERAILU 2.

Alkuluori, Tarinan laukun avaaminen, perinteisen sadun lukeminen (Jänis ja kilpikonna), mallintaminen leikkien ja lasten tarinan esittäminen rooleissa.

VIERAILU 3.

Alkuru, lasten aktiivisuuden ja aloitteisuuden tukeminen tilanteen ”ohjaajina”, uudelleenkerrota (Kultakutri) ja leikin jälkeen piirtämistehtävä ja siitä kertominen.

VIERAILU 4.

Alkuru, lasten aktiivisuuden ja aloitteisuuden tukeminen tilanteen ”ohjaajina”, lorut, uudelleenkerrota (Multakutri ja suon salaisuus) ja omien lorujen tekeminen.

VIERAILU 5.

Alkuru, muistivihjeet, seikkailu (Lepakkoipoika) ja tavaroiden käyttäminen supersankarin paljastumisessa. Omien sankareiden tekeminen.

LAPSET OLIVAT INNOSTUNEITA

Uudelleenkerrotaan (retelling) otettiin sel-laisia tarinoita, joista tarinankertoja Tarina, supersankariksi viimeisellä kerralla paljas-tuva hassu hahmo, ajatteli kunkin ryhmän hyötyvän. Tavallisesti lähdettiin liikkeelle tutuista klassikkosaduista, jotta päästiin tutuiksi, luotiin ryhmälle oma rutiini ja hel-potettiin ensimmäisten tarinoiden kerto-mista. Saduista esim. Kolme pukkia, Jänis ja kilpikonna, Kultakutri ja kolme karhua sekä Kettu ja korppi toimivat alussa kerrot-tavina tarinoina rakenteensa vuoksi. Tari-nankerrontaa tuettiin mallintamalla, leikkien ja muistivihjeillä (muovieläimet, pehmole-lut, piirrokset, sisältölorut, esineet). Satujen jälkeen tarinankerronnassa siirryttiin koti-

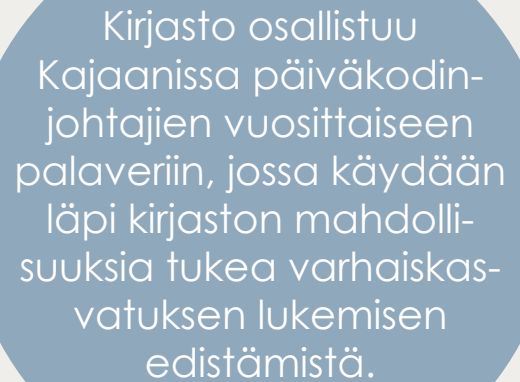
maisten kuvakirjojen käyttämiseen. Nekin vaihtelivat ryhmän tarpeiden mukaan.

Monissa ryhmissä tunnetaitojen kehittämi-nen oli varhaiskasvattajien toiveena, joten siksi esimerkiksi Hurme & Hurmeen Lepak-koipoika valikoitui monien ryhmien kerrot-tavaksi tarinaksi. Juonellisen oppimisen kaari ja leikit nivoutuivat tarinoiden lukemi-seen ja kertomiseen. Kaikki ryhmät oppivat projektin aikana myös lastenloruja. Lapset harjoittelivat uudelleenkerrota tarinan-kertojan kanssa pienryhmissä, mutta myös omien opettajiensa ohjaamina. Monissa ryhmissä teatteri, piirtäminen, musiikki, askartelu ja saduttaminen otettiin mukaan tarinankerrontaprojektiin.

Lapset olivat innostuneita projektista. Tarinankerrontaprojekti toteutettiin 13 päiväkotiryhmässä ja siihen osallistui 944 lasta, varhaiskasvattajia ja kirjastolaisia kaikista Kainuun kunnista. Monissa ryhmissä varhaiskasvattajat ohjasivat itsenäisesti jatkoarjoituksia vierailujen välissä, syntyi esimerkiksi pöytäteattereita ja taidenäyttelyjä.

Toiminta mahdollisti myös varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteisen keskustelun lasten lukemisen edistämisestä ja toiminnan suunnittelusta yhteistyössä. Kaikissa kunnissa ei ole kuvattu yhteistyötä, vaikka hyviä käytänteitä on paljon.

Nyt kun hankkeen myötä kontaktit päivähoidon ja kirjaston välillä on saatu luotua, on yhteistyöstä tarkoitus luoda systemaattista ja säännönmukaista. Kirjasto osallistuu Kajaanissa päiväkodinjohtajien vuosittaiseen palaveriin, jossa käydään läpi kirjaston mahdollisuuksia tukea varhaiskasvatuksen lukemisen edistämistä. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tiedotetaan yhteistyömahdollisuuksista, joista on keskusteltu pienemällä kirjaston ja vakan ryhmällä. Tavoitteena on saada kirjallinen suunnitelma kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyöstä Kajaanissa. Näin vakiintuneet ja hyvät yhteiset käytänteet saadaan kaikkien varhaiskasvatuksessa toimivien tietoisuuteen ja käyttöön.

Kirjasto osallistuu Kajaanissa päiväkodinjohtajien vuosittaiseen palaveriin, jossa käydään läpi kirjaston mahdollisuuksia tukea varhaiskasvatuksen lukemisen edistämistä.

Teksti: Osastonjohtaja Paula Alaraasakka,
Kajaanin kaupunginkirjasto

Suunnittelija Teija Mursula,
Oulun yliopisto

TARINAT TAVAKSI -HANKE INNOSTI PERHEITÄ JA LAPSIYHTEISÖJÄ TARINOIDEN PARIIN

Alle kouluikäisille lapsille suunnattu Tarinat tavaksi -hanke käynnistyi Porin kaupunginkirjastossa alkusyksystä 2019. Hankkeen tarkoituksena oli rohkaista, innostaa ja kannustaa lapsiperheitä ja alle kouluikäisten kanssa työskenteleviä lukemaan lasten kanssa. Vuorovaikutteiset luku- ja tarinahetket, aikuisten oman lukuilon löytyminen ja kuvakirjojen tuomat riemut olivat hankkeen keskiössä.

Projektet Tarinat tavaksi ("Sagor som vana") startades i Björneborgs stadsbibliotek i början av hösten 2019 och riktade sig in på barn under skolåldern. Syftet med projektet var att uppmuntra, inspirera och sporra barnfamiljer och de som jobbar med barn under skolåldern att läsa med barn. Interaktiva läs- och berättelsestunder, att hitta de vuxnas egen läsglädje samt utforskandet av bilderbokens många möjligheter stod i centrum för projektet.

RÄPÄ-LEPAKKO JA SIPSI-LUMIUKKO SEIKKAILEVAT HANKKEEN MATERIAALEISSA

Pienille lapsille tuotettiin hankkeen aikana erilaisia materiaaleja sekä suomeksi että ruotsiksi. Lisäksi toteutettiin sadunomaista ohjelmaa paikallisille lapsiperheille. Yhteistyötä tehtiin paitsi perheiden myös neuvoloiden, seurakuntien ja varhaiskasvatusväen kanssa. Erityisesti varhaiskasvatusryhmille suunnattu, mutta myös perheille sopiva, alle kouluikäisten lukudiplomi valmistui sekä suomeksi että ruotsiksi, ja kirjalistat ovat hankkeen jälkeen jo kerran päivittyneetkin. Jokainen porilainen ja nakkilalainen vuonna 2020 kaksi vuotta täyttävä lapsi perheineen sai kirjastosta Mila Teräksen kirjoittaman ja Karoliina Pertamon kuvittaman Kettu ja värit -kuvakirjan. Hankkeen materiaaleissa seikkailivat graafisen suun-

nittelijan Apila Pepita Miettisen suloiset hahmot, Räpä-lepakko ja Sipsi-lumikko. Yhteistyössä Turun yliopiston Rinnalla-hankkeen kanssa toteutettiin talvella 2019 Satupolku-tapahtuma, jossa lapset pääsivät erilaisilla pisteillä harjoittelemaan tunnetaitoja.

Porin lähikirjastoissa hyvässä vauhdissa olleet leikki-ikäisten loruleikkituokiot ja erilaiset lukemaan innostavat kerhovierailut saivat tylyn lopun keväällä, kun korona vaikeutti kaikenlaista lähityöskentelyä. Hanketta pyöritettiin vuonna 2020 pääosin etänä, mikä toisaalta mahdollisti perusteellisen perehtymisen suomalaiseen kuvakirjatarjontaan, erilaisten vinkkilistojen laatimisen sekä sosiaalisen median hyödyntämisen verkkomateriaalien jakamisen paikkana. Hankkeelle perustettiin heti alkuvaiheessa kirja- ja tapahtumavinkkaukseen keskittyvä Facebook-ryhmä Lue lapsen kanssa, joka jatkaa nyt hankkeen jälkeen eloaan Porin kaupunginkirjaston alaisuudessa. Mukaan tähän ryhmään ovat tervetulleita kaikki lastenkirjallisuudesta kiinnostuneet riippumatta asuinpaikkakunnasta.

Keväälle 2020 suunniteltu hankkeen päätapahtuma, Tarinat todeksi – astu sisälle satuihin, järjestettiin turvavälein ja hygieniaohjein vihdoin lokakuussa 2020. Mukana tapahtumassa oli laaja joukko erilaisia osaajia. Lavasteiden teossa ja lavastamisessa meitä auttoivat Turun OKL:n Rauman kampuksen opiskelijat, jotka loivat tapahtumaan myös upeita äänimaisemia. Rekvisiittaa lainattiin lisäksi Luvian talviteatterilta ja Porin kulttuuritalo Annikselta.

Lasten satumaista tapahtumaa varten lavastettiin viisi satupistettä, jotka kutsuivat leikkimään, askartelemaan ja ihastelemaan. Lapset saivat astua sisään Kapteeni Koukun merirosvolaivaan, ihailia Onnelin ja Annelin nukkekodin pieniä kalusteita, kurkistaa valkoisen kanin koloon, kirjoittaa Nyytille iloiseksi tai surulliseksi tekeviä asioita ja leikkiä kauppa kolmen iloisen rosvon puodissa.

KOULUTUKSET TAVOITTIVAT

Hankkeen aikana järjestettiin kirjastotyöntekijöille ja varhaiskasvatusväelle suunnattuja koulutuksia, jotka koronan vuoksi siirtyivät verkkoon, mutta tavoitettiin näin mukavasti väkeä, niin esiintyjä kuin kuulijoita myös muualta kuin Satakunnasta. Koulutuksissa oli upeita puhujia sanataiteilijoista lastenkirjailijoihin ja lastenkirjakuvittajiin. Hanketyöntekijä osallistui myös muiden alueellisten hankkeiden toimintaan pitämällä muun muassa kirjavinkkauksia ja laatimalla vinkkilistoja. Hankkeen päätteeksi, alkukesästä 2021, toteutettiin Porin Kirjurinluodossa kuvakirjoista innoitusta saanut Tarinapolku yhteistyössä Porin kaupungin Kirjaimista kirjoiksi -hankkeen kanssa.

Fyysiset satu- ja lorutuokiot jäivät hankkeessa vähemmälle kuin oli tarkoitus johtuen tietysti koronasta. Kesällä 2020 toteutui sentään vauvaloruttelujen sarja, mutta suunniteltu ruotsinkielinen lorutelu jäi koronatilanteen jalkoihin. Pääosin suunnitellut tapahtumat ja hetket pystyttiin kuitenkin tavalla tai toisella toteuttamaan. Hankkeen päätavoite, perheiden ja lasten kanssa työskentelevien lukemaan innostaminen, tuotti joka tapauksessa tulosta. Kirjaston asiakkaiksi saatiin uusiakin perheitä ja varhaiskasvatuksen työntekijät saivat tietoa tuoreista lastenkirjoista sekä lapsille lukemisen merkityksestä. Lastenkirjallisuuden näkyvyyden lisääminen sosiaalisen median kanavissa ja kirjastotilan ulkopuolella onnistui jokseenkin, ja tätä työtä jatkavat Porin lastenkirjastotyöntekijät.

TARINAT TAVAKSI -HANKE INNOSTI PERHEITÄ JA LAPSIYHTEISÖJÄ TARINOIDEN PARIIN

Vaikka kirjastoissa elämmekin konkreettisten kirjojen keskellä, niin kannustan katsomaan myös fyysisen kirjan ulkopuolelle. Kuinka kirjojen hahmot tai tapahtumat voisivat herätä henkiin myös muualla? Miten lastenkirjallisuus yhdistyy muuhun kulttuuriin?

Lapsille luova tekeminen ja tarinaan osallistuminen toimivat usein kimmokkeena varsinaisista kirjoista kiinnostumiselle – toki myös toisin päin. Tarinat tavaksi -hanke pyrki tuomaan sekä varsinaiset kirjat että tarinallisuuden jo ajatuksena lasten arjen luonnolliseksi osaksi, ja toivottavasti tämä pyrkimys näyttäytyy lukemisintona myös tulevaisuudessa.

Teksti ja kuvat: Lasten ja nuorten osaston kirjastonhoitaja Salla Wahlman
Porin kaupunginkirjasto

LISÄTIETOJA

<https://aviavustukset.fi/yhdessa-lukemisen-ja-lastenkirjallisuuden-riemua-tarinat-tavaksi-hankkeessa/>

KIRJASTON JA KOULUN LUKUTAITOYHTEISTYÖTÄ INARISSA

Lukeminen harrastukseksi –hanke edistää monipuolista lukutaitoa ja lukemiskulttuuria. Inarin kirjastotoimen lukijuuskasvatussuunnitelmaan kirjoitettiin auki lähtökohdat kirjaston aktiiviselle roolille lukijoiden kasvattamisessa ja lukutaitojen kehittämisessä elämän eri vaiheissa. Hankkeen päätulos oli kirjaston ja koulun systemaattinen lukutaitoyhteistyö.

Projektet Lukeminen harrastukseksi ("Läsning som hobby") främjar läskultur och multilitteracitet. I Enare biblioteks läsläroplan kartlades utgångspunkterna för bibliotekets aktiva roll som läsfostrare och läsfrämjare i läsarnas olika livsskeden. Projektet resulterade i ett systematiskt läskunnighetssamarbete mellan skolan och biblioteket.

TAUSTATUKEA LUKUTAITOTUTKIMUKSESTA

Lasten lukijuuskasvatuksen lähtökohtien määrittelemisessä oli käytössä Lukutaito luodaan yhdessä: kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016)¹. Tutkimuksen mukaan asenne lukemiseen luodaan lapsuudessa. Lukijuuskasvatussuunnitelmassa tätä tietoa tulkittiin niin, että kasvatuksen tiivein vaihe sijoittuu ensimmäisiin kouluvuosiin, esiopetuk-

sesta neljäljanteen luokkaan. Suomalaislapset sitoutuvat lukemisen opetukseen heikosti mutta sitoutuminen paranee, kun lapsilla on mahdollisuuksia löytää mielenkiintoista luettavaa ja keskustella luetusta.

Lukijuuskasvatus-suunnitelmassa linjattiin, että kirjasto tukee lukemiseen sitoutumista järjestämällä lukemiseen liittyviä vuorovaikutustilanteita.

¹Lukutaito luodaan yhdessä: kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56333>

Päätimme myös etsiä keinoja tukea varhaiskasvatuksen ja koulun työtä erityisesti niiden taitojen harjaannuttamisessa, jotka ovat tutkimuksen mukaan Suomessa heikoimmilla. Lukijuskasvatus painottaa taitoja tarkastella, tulkita ja arvioida tekstejä sekä taitoja suhtautua tekstiin tekstinä, tekstien joukossa ja jonkun tuotoksena.

Hankkeessa aloitettiin myös tausta-ajattelun konkretisoiminen kirjaston ylläpitämiksi pysyviksi toiminnoiksi ja käytänteiksi. Tähän vaiheeseen kuului yhteistyötahojen määrittelemine, suhteiden solmiminen ja lukijuskasvatussuunnitelman mukaisen konkreettisen toiminnan aloittaminen.

KOHTI LUKIJUUTTA JA LUKIJUUDEN TUKEMISTA

Lukeminen harrastukseksi -hankkeen toiminnallisen osuuden tavoite oli kasvattaa lapsia lukijuuteen ja tukea lasten kasvuyhteisöjen aikuisia ohjaamaan lapsia kohti monipuolista lukutaitoa ja lukemisharrastusta. Lisäksi kehitettiin lasten kanssa toimiville aikuisille työvälineitä, joita nämä voivat käyttää lasten lukutaidon ja lukijuuden tukemiseksi.

Aloitimme kouluista, koska sillä tavoin ajattelimme saavuttavamme mahdollisimman monta ikäluokkaa kerralla. Käytännön kehittämistyössä keskityttiin alle 13-vuotiaisiin lapsiin, heidän kasvuyhteisöihinsä sekä kirjaston työntekijöihin.

Työ pohjautui ajatukseen, että lukemisharrastus voi syntyä, kun taidot ovat riittävät ja kun lapsella on tilaisuuksia löytää luettavaa ja käsitellä luke- maansa vuorovaikutuksessa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa.

Vaikka hankkeen kohderyhmään kuuluivat kaikki alle 13-vuotiaat, käytettävissä olevan ajan puitteissa valitsimme kohteeksi esi- ja perusopetuksen oppilaat ja heidän opettajansa. Rajaukseen päädyimme, koska tuloksiin päästäksemme meidän piti saada yhteistyökumppaneiksemme kasvatusinstituutiot, jotka tavoittavat koko ikäluokan, eikä vain niitä lapsia, jotka jo ennestään lukevat.

Osana kunnan koululaisille tarjoamaa kesälomatoimintaa järjestimme lukukerhoja ja sanapajoja, ja juuri ennen koronasulkua ehdimme pitämään 3.–6.-luokkalaisille Tarinoiden yön. Tarinoiden yö oli menestys, paljolti varmasti sen takia, että sellaisesta oli lapsilla kokemusta ennestään. Kesän lukukerhot ja sanapajat sen sijaan eivät oikein ottaneet tulta. Molemmat olivat Inarissa uutta toimintaa, ja vaikka markkinoimme niitä lapsille ja heidän vanhemmilleen myös koulun kautta, väkeä oli liikkeellä vain vähän.

Uusien toimintamuotojen kunnollinen lanseeraaminen vaatii mielestämme sen, että niitä esitellään toiminnallisesti koululla tai niin, että ohjaajat ja heidän lähestymistapansa olisivat lapsille ennalta tuttuja - esimerkiksi koulun lukutaitoyhteistyön tiimoilta.

OPETUSSUUNNITELMATASOINEN POHJA KEHITTÄMISELLE OLI OLEMASSA

Inarissa kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyön kehittäminen oli sikäli helppoa, että kirjastoyhteistyö on ollut jo pitkään kirjattuna opetussuunnitelmaan, vieläpä huomattavasti laajempaan kuin esimerkiksi kirjaston ja perusopetuksen mallipohjassa kuvattu minimitaso. Yhteistyötä koskeva opetussuunnitelma oli kuitenkin laadittu lähinnä tiedonhankinnan ja -hallinnan näkökulmasta. Oli myös tarpeen miettiä, miten opetussuunnitelmaan kirjatut kirjastokäynnit toteutuisivat jatkuvasti ja kaikille oppilasryhmille.

Kevään 2020 aikana hanketyöntekijä ja kirjastonhoitaja laativat kolmiosaisen lukutaitoyhteistyön kokeilumallin. Se

koostui kirjastonkäytön ohjauksesta, kirjavinkkauksesta ja tekstituokioista. Opetussuunnitelmien perusteiden ja kunnan opetussuunnitelmien lisäksi malli pohjautui kirjaston vahvuuksiin, tiedonhallinta- ja kokoelma-asiantuntemukseen sekä yli satavuotiaaseen satutuntiperinteeseen. Kokemuksia ja näkemyksiä oli kertynyt myös Inarin Saamelaiskirjaston ja lähinnä Inarin koulun aikaisemmasta yhteistyöstä sekä vuonna 2018 toteutetusta vinkki- videoprojektista. Mallia laatiessamme saimme vahvistusta kansainvälisestä lasten lukutaitotutkimuksesta.

Tutkimuksesta selviää, että tekstilajeista vain kaunokirjallisuuden lukemisella oli tutkimuksessa suoraviivainen ja merkitsevä positiivinen yhteys oppilaan saavuttamaan lukutaidon kokonaispistemäärään. Erityisen paljon lukutaitoyhteistyön kokeilumalliin vaikuttivat tutkimuksen havainnot siitä, että Suomessa eniten tukea tarvitaan luetun tulkitsemisen ja arvioinnin oppimisessa sekä taidoissa suhtautua tekstiin tekstinä, tekstien joukossa ja jonkun valintojen tuloksena².

Kun malli oli muutamien testiryhmien avustuksella saatu valmiiksi, rehtoreiden kanssa sovittiin kokeilulukuvuodesta. Hanketyöntekijä esitteli mallin opettajille lukuvuoden 2020–2021 suunnittelukokouksissa, ja sitten pantiinkin jo toimeksi.

KIRJASTONKÄYTÖN OHJAUSTA, KIRJAVINKKAUSTA JA TEKSTITUOKIOITA

Mallin yhtenä sisältönä oleva kirjastonkäytön ohjaus on asteittain etenevä kokonaisuus, joka alkaa esikoululaisten tutustumiskäynnistä kirjastoon ja jatkuu niin, että oppilaita opastetaan löytämään kirjastosta itselleen sopivaa ja opiskelussa tarvittavaa aineistoa. Kirjastossa suunnistamisesta siirrytään vähitellen kumuloituvaan tiedonhaun opetukseen.

Kirjavinkkaus lukutaitoyhteistyön sisältönä tarkoittaa opettajan kanssa yhdessä toteutettavia projekteja, joissa lainamis- ja lukutehtävä tulee koulusta ja tuki luettavan

valitsemiseen kirjastosta kirjavinkkauksen muodossa. Lukemisen ja tekstien tarkastelun tukena toimii kirjastosta saatavan lukukortin täyttäminen ja mahdollisesti jokin opettajan antama tehtävä, kuten vertaisvinkkaus. Lukukortin täyttämisen avulla vahvistetaan taitoa tehdä teksteistä olennaisia havaintoja ja käyttää koulussa opittuja teksteistä puhumisen käsitteitä. Tekstin kuvaileminen ja esimerkiksi luku-kokemuksen perusteleva helpottuu, kun oppilas on tottunut suuntaamaan huomiotaan mm. tekstin kieleen ja rakenteeseen sekä sijoittamaan tekstin suhteeseen muiden tekstien kanssa. Lisäksi tekstin erittelemisen taidot pohjustavat taitoja tulkitä tekstejä ja arvioida niitä kriittisesti.

²Lukutaito luodaan yhdessä : kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016).

Lukukorttityöskentelyn pitkän tähtäyksen tavoite on, että oppilas pystyy vähitellen keskustelemaan niin teksteistä kuin niiden sisällöistäkin.

Tekstituokiot lukutaitoyhteistyössä ovat satutuntien pidemmälle viety jatke. Tekstituoki-ossa esitetyn tai etukäteen luetun tekstin kertaamisen lisäksi tuokiot sisältävät osion, jossa tekstin rakenne nostetaan yhteiseen käsittelyyn ja jossa sovelletaan koulussa opittuja kirjallisuudesta puhumisen käsitteitä. Pienimpien koululaisten tekstituokioissa varmennetaan kertomuksen perusrakenteen oppimista, isompien kanssa taas vahvistetaan välineitä, joiden avulla pääsee tulkitsemaan ja arvioimaan tekstiä sekä muodostamaan näkemyksiä sen sisällöstä. Tekstituokioiden tarkoitus on toimia samaan suuntaan kuin kirjavinkkaukseen liittyvän lukukorttityöskentelyn. Lisäksi tekstituokion idea liittyy siihen lukutaitotutkimuksessa todettuun seikkaan, että lukutaito ja lukemisen kulttuuri kehittyvät, kun luettuun ja lukemiseen liittyy vuorovaikutusta (PIRLS 2016, s. 30 ja 56).

KOKEILULUKUVUODEN AVULLA RUNSAASTI KOKEMUSTA MALLIN TOIMIVUUDESTA

Kolmiosaista lukutaitoyhteistyön mallia kokeiltiin lukuvuonna 2020–2021 kunnan kaikissa kolmessa alakoulussa. Esiopetuksen oppilaat saivat kirjaston järjestämää ohjausta 3–9 kertaa lukuvuoden aikana ja alkuopetuksen ryhmät 5–9 kertaa. Kolmansilla ja neljänsillä luokilla ohjaukset oli 8, viidensillä ja kuudensilla 4–5.

Lisäksi kahdessa kunnan kolmesta yläkoulusta testattiin alustavasti myös yläkoululuokille tarkoitettuja toimintoja. Seitsemänsillä luokilla kirjaston järjestämiä ohjaukset oli 4–5, ja kahdeksansien ja yhdeksänsien luokkien kokeiluryhmillä 1–5.

Yksittäisen ryhmän ohjaukokonaisuudet rakentuivat niin, että kirjastonkäytön ohjausta oli yksi yhden tai kahden oppitun- nin kerta. Loput kerrat jaettiin tasan kirjavinkkauksen ja tekstituokioiden kesken.

Ohjaukset toteutettiin pääasiassa siten, että opettaja tuli ryhmänsä kanssa kirjastoon. Parin ryhmän kanssa kokeilimme tekstituokion viemistä luokkaan, mutta luov- uimme siitä, koska olennaista toiminnassa on myös se, että kirjasto tulee oppilaille tutuksi. Sevetijärven koululta on kirjastoon niin pitkä matka, että sen kanssa oli perusteltua toimia toisin. Kirjastonhoitaja kävi kirjastoautopäivänä koululla pitämässä

kirjastonkäytön ohjaukset, ja kirjavinkkaukset toteutettiin etäyhteyden ja kirjastoautoyhteistyön avulla. Sevettijärven oppilaille suunnatut tekstituokiot pidettiin suurimmaksi osaksi koululla, vaikka koronan takia kokeiltiin myös etätuokioita. Havainto oli, että etäyhteys sopii hyvin vinkkaukseen, mutta koska tekstituokiot perustuvat vuorovaikutukseen, niitä ei sen avulla kannata pitää.

OPETTAJIEN KOKEMUKSET KOOTTIIN KYSELYLLÄ LUKUVUODEN LOPUKSI

Opettajien kokemukset kokeiluvuodesta koottiin keväällä 2021. Kokeiluun osallistuneille alakoulun opettajille lähetettiin kysely, ja yläkoulun äidinkielen ja kirjallisuuden opettajien kanssa keskusteltiin aiheesta vapaamuotoisesti. Yläkoulun lukutaitoyhteistyön vakinainen muoto etsittiin hankkeen loppuvaiheessa sillä tavoin, että kirjasto teki opettajille heidän käytössään olevan oppikirjasarjan projektitehtäviin perustuvan ehdotuksen, jonka opettajat sitten hyväksyivät.

Kokeilussa oli mukana 22 alakoulun opettajaa. Heistä kyselyyn vastasi 13 eli 60 %. Palaute oli erittäin myönteistä: 12 opettajaa 13:sta oli sitä mieltä, että kokeiltu malli tukee ja vahvistaa koulun lukutaitotyötä joko erinomaisesti tai hyvin. Lisäksi kah-

deksan opettajaa arvioi, että kokeiltu malli edistää oppilaiden lukemista erinomaisesti tai hyvin, ja neljän opettajan mielestä malli edistää lukemista melko hyvin tai jossain määrin. Lisäksi toivottiin, että kokeillun kaltaisen yhteistyö jatkuu.

VAPAA PALAUTE KOKO KOKEILUSTA SISÄLSI MM. SEURAAVANLAISIA KOMMENTTEJA:

- ” On hyvä, että lukemista ja kirjaston tarjontaa pidetään näkyvästi ja säännöllisesti esillä.
- ” Oppilaat ovat saaneet luettua useamman kuin yhden kirjan lukuvuoden aikana, mikä on huikean mahtavaa!
- ” Kaikki lukeminen on aina hyvästä. Koulussa jää vapaa lukeminen ihan liian vähälle, tässä kaikki pääsivät lukemaan jopa yhden kirjan.
- ” Tämä toiminta nostaa lukemisen arvoa: lukemisesta tulee yksi vaihtoehto vapaa-ajan toiminnaksi.
- ” Kirjasto yksinään ei voi pelastaa lasten lukutaitoa, mutta yhdessä voimme jo tehdä vähän enemmän.

Vinkkaukseen liittyvän lainaus- ja lukemistehtävän antamista ja lukukorttien käyttöä koskevista vastauksista kävi ilmi, että 63% opettajista oli antanut lainaus- ja lukemistehtävän sekä käyttänyt lukukorttia oppilaidensa kanssa. Tämä oli jonkin verran enemmän kuin olimme arvelleet. Kokeilun pohjalta havaitsimme kuitenkin tarpeelliseksi tähdentää opettajille vinkkauksen ja koulusta saadun lainaamis- ja lukemistehtävän yhteyttä. Mikäli opettaja ei ole antanut tehtävää, vinkkaus jää oppilaalle irralliseksi asiaksi ja sen hyötysuhde olemattomaksi.

Päätimme, että teemme vinkkauksia vain niin, että niihin liittyy koulusta saatu lainaamis- ja lukemistehtävä. Lukutaitoyhteistyön vakiinnuttamisessa emme puhuneet enää kirjavinkkauksesta, vaan lainaamis- ja lukemistehtävästä, johon liittyvään teosvalintaan oppilas saa tukea kirjavinkkauksesta.

VAKINAISEEN MALLIIN PÄÄSIVÄT KAIKKI KOKEILLUT TOIMINNOT

Opettajilta ja kirjaston työntekijöiltä saadun palautteen pohjalta laadimme koulun ja kirjaston lukutaitoyhteistyön vakinaisen mallin. Malli on rakennettu siten, että jokaiselle opetusryhmälle kuuluu osio A eli yksi kirjastonkäytön ohjaus lukuvuodessa. Tämän lisäksi opettaja voi halutessaan valita ryhmälleen osion B, jonka sisältö vaihtelee luokka-tasoisin, samoin osiossa tarjottavien kirjastokäyntien määrä. Lähtökohtana ovat kuitenkin kokeilumallin avulla testatut toiminnot, eli kirjavinkkaus ja tekstituokiot.

Esimerkiksi ensimmäisille luokille tarjottavan B-osion sisältö ja rakenne on seuraavanlainen:

OPETTAJA VOI VALITA 1-2 TOIMINTOA:

LUKUTEHTÄVÄ + KIRJAVINKKAUS + LUKUKORTTI

Paketin lähtökohta on, että opettaja antaa oppilaille lainaus- ja lukutehtävän. Lukutehtävään liittyvän kirjavinkkauksen tarkoitus on esitellä aineistoa oppilaan kirjavainninnon tueksi. Luetun jäsentämiseksi oppilas täyttää lukukortin (saatavana kaikilla opetuskielillä). Opettaja voi pyytää vinkattavia teoksia kytkeytymään johonkin itse laatimaansa lukemisprojektiin. Muutoin kirjastotyöntekijä valitsee teokset.

TEKSTITUOKIO

Kirjastotyöntekijä lukee ja käsittelee oppilaiden kanssa sadun tai tarinan. Käsitte-lyssä käytetään käsitteitä päähenkilö sekä tapahtumapaikka ja -aika.

KIRJASTOTUNTI

Opettaja tuo ryhmänsä kirjastoon työskentelyä ja/tai lainaamista varten siten, että kirjastotyöntekijä on ryhmän apuna sovitun mittaisen ajan. Opettaja voi etukäteen pyytää, että paikalla olisi esimerkiksi tiettyyn teemaan liittyvää aineistoa. Jotta tämä onnistuu, pyyntö on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen käyntiä.

9. luokan äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja voi halutessaan valita ryhmälleen kirjastonkäytön ohjauksen lisäksi yhden kirjastokäynnin.

Käynnin sisältö on opettajan valitsemaan oppikirjan tehtävään tai opettajan itse laatimaan luku- ja kirjallisuusesittelyprojektiin liittyvä kirjavinkkaus.

Vinkkauksen ensimmäinen tarkoitus on esitellä oppilaille opettajan antamaan lainaus- ja lukutehtävään liittyvää aineistoa. Kirjastotyöntekijä esittelee oppilaiden kirjavalintojen tueksi sekä oppikirjassa mainittua että muuta tehtävään sopivaa aineistoa.

Vinkkauksen toinen tarkoitus on antaa oppilaalle malli kirjavinkkauksesta.

Särmä 9:n³ tarjoamat mahdollisuudet liittää vinkkaus oppikirjan tehtävään:

- s. 148 Esittele elämäkerta
- s. 176 Tee innostava kirjavideo
- s. 230 Keskustelkaa suomalaisista kirjoista

KOULULTA TOIVE MAHDOLLISIMMAN TIIVIISTÄ YHTEISTYÖSTÄ

Vakinaistettava koulun ja kirjaston luku-taitoyhteistyömalli esiteltiin opettajille keväällä 2021 seuraavan lukuvuoden suunnittelukokouksissa. Samalla käytiin läpi palautekyselyn tulokset.

³Särmä 9. Yläkoulun äidinkieli ja kirjallisuus

Koulujen alettua elokuussa ja yhteistyön aikatauluja suunniteltaessa havaittiin, että uudet opettajat on tarpeen vihkiä malliin ja siihen liittyvään tausta-ajatteluun erillisissä, vain heille tarkoitetuissa tapaa-misissa. Tätä kirjoitettaessa yhteistyön vakinaistamisen lukuvuosi on kuitenkin jo hyvässä vauhdissa. Opettajat ovat poikkeuksetta valinneet kaiken, mitä on ollut tarjolla. Lisäksi koululta on tullut toive vakinaistettavaa mallia tiiviimmästä lukutaitoyhteistyöstä. Tarkoituksemme onkin tutkia, olisiko erityisesti esi- ja alkuopetuksen ryhmille tarjottavien kirjastokäyntien määrää mahdollista lisätä.

JATKUVAKSI TARKOITETTUA TOIMINTAA HANKKEEN ALUSTA ASTI

Lukeminen harrastukseksi -hankkeen perusideaan kuului, että toiminnan rakenteet luodaan alun perin sellaisiksi, että tehty työ jää elämään.

Niinpä hanketyöntekijä ja kirjastonhoitaja suunnittelivat kokeilut yhdessä, mutta ne toteutti aina kirjastonhoitaja tai kirjastovirkailija. Tällä tavoin toiminnan sisältöä ja volyyymia voitiin alusta lähtien tarkastella siitä näkökulmasta, että toiminnan on

tarkoitus jatkua ilman hanketyöntekijän panosta. Jatkuvuuden varmistamiseksi hanke järjesti vuoden mittaan seitsemän kirjaston sisäistä koulutusta tai työpajaa. Näissä käytiin läpi koulu yhteistyön periaatteita, etsittiin ryhmäkäyntien optimaalista määrää sekä demonstroitiin ja harjoiteltiin ryhmien ohjaamista.

Työpajoissa keskusteltiin mm. lukutaitoyhteistyön laajentamisesta koko perusopetukseen. Aikatauluksi sovittiin, että uusimuotoinen yhteistyö laajennetaan heti hankkeen jälkeen kaikkiin luokkatasoihin vain osassa kunnan kouluja. Muissa kouluissa edetään vähitellen siten, että lisätään yksi uusi luokkataso per lukuvuosi.

Hankkeen lopuksi käytiin vielä haastattelukierros henkilökunnan kokemuksista. Siinä hanketyöntekijä keskusteli jokaisen lukutaitoyhteistyöhön osallistuneen kirjaston työntekijän kanssa mm. yhteistyön merkityksestä kirjastolle sekä siitä, miten yhteistyö olisi parasta hankkeen jälkeen organisoida. Koontia haastatteluista hyödynnetään esimerkiksi tulevia rekrytointiteja pohdittaessa.

ALOITE KIRJASTOLLA

Kokemustemme perusteella kirjaston ja koulun lukutaitoyhteistyön onnistumiselle on tärkeää, että yhteistyö saadaan kirjattua opetussuunnitelmaan.

Silloin se velvoittaa yhteistyön molempia osapuolia. Olennaista on myös yhteistyöstä käytetty nimitys. Kun puhutaan lukutaitoyhteistyöstä, ei vain esimerkiksi kirjastoyhteistyöstä, asian painoarvo pysyy mielessä helpommin puolin ja toisin.

Toki on selvää, että yhteistyön sisällön on syytä olla sellainen, että sillä lunastetaan annetut lupaukset. Tämä varmistetaan mielestämme parhaiten kunnollisella pohjatyöllä, ts. miettimällä ja muotoilemalla myös sanoiksi toiminnan kokonaisuus, jatkumo sekä sen tausta-ajattelu ja pedagogiset tavoitteet.

Muita lukutaitoyhteistyön onnistumisen edellytyksiä on kokemuksemme mukaan se, että aloite käynteihin tulee kirjastolta. Lisäksi ryhmien käyntiaikatauluista on syytä sopia jo lukuvuoden alussa. Yksittäisiä ajankohtia voi tarvittaessa muuttaa, mutta kirjastotyön suunnittelun kannalta on tärkeää tietää lukuvuoden kokonaisuus etukäteen ainakin viikkotasolla.

KOHTI TULEVAA

Juuri nyt Inarissa on ajankohtaista suunnitella systemaattista lukutaitoyhteistyötä myös neuvoloiden ja varhaiskasvatuksen kanssa. Ennen tämän alueen kehittämistä saatetaan kuitenkin loppuun meneillään oleva, Opetushallituksen Lukuliikkeen rahoittama Lukukuntoa! -hanke ja lisätään lukijuuskasvatussuunnitelmaan sen keskeiset tuotokset.

Lukukuntoa!-hankkeessa on kyse aikuisten ja nuorten aikuisten lukutaitoyhteistyöstä. Sen Inarin kunnankirjasto toteuttaa yhdessä Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan kanssa. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Saamelaisalueen koulutuskeskus, Inarin luterilaisen seurakunnan diakoniatyö sekä Inarin kunnan mielenterveyspalvelut, sosiaalityö ja nuorten työpaja. Kohderyhmiä ovat em. tahojen työntekijöiden lisäksi heidän asiakkaansa eli aikuiset ja nuoret aikuiset.

Teksti: Hanketyöntekijä Reija Portti
Inarin kunnankirjasto
- Saamelaiskirjasto

LUKUTAIDON TUKEMINEN ANDERS-KIRJASTOISSA

Hankkeen tavoitteena oli yhdistää eri toimijoiden voimat lukutaidon kehittämisessä, ylläpitämisessä ja lukemaan innostamisessa sekä koota yhteen lapsia ja nuoria mukavan toiminnan merkeissä.

Målet med projektet var att förena de olika aktörernas styrkor för att utveckla, upprätthålla och inspirera läsfärdigheterna samt att sammanföra barn och unga till trevliga gemensamma aktiviteter.

Järjestimme koronatilanteen takia virtuaalisia kirjailijavierailuja koko Anders-kirjastojen alueella sekä ala- että yläkoululaisille. Vierailijoina olivat mm. Jyri Paretskoi, Magdalena Hai, Paula Noronen, Leif Jacobsen, Maria Turtschaninoff ja Jari Mäkipää. Vaikka virtuaalinen vierailu ei täysin fyysistä vierailua korvaakaan, tuli vierailuista hyvää palautetta.

Kuvittaja Tiina Konttila suunnitteli Anders-kirjastoille oman Jonnen eli kuvan, josta teimme kirjanmerkkejä jaettavaksi kirjastoissa vieraileville koululuokille. Jonnea saa käyttää myös esimerkiksi kirjavinkkausten dioissa. Tiina piti lisäksi kirjastossa kolme sarjakuvapajaa.

Osin toisen hankkeen kanssa lomittain tilasimme Ääres Eduscapelta pakopelejä, joita tulemme käyttämään medialukutaidon opetuksessa kaikenikäisille. Pakopelit ovat liikuteltavia, joten ne voidaan kuljettaa muihin kirjastoihin viikoittaisten kirjakuljetusten mukana. Hankkeen innoittamina aloimme pitää YA-lukupiiriä, joka aloitti syksyllä 2021, kun kokoontumisrajoitukset hellittivät. Lukupiiriin on mahdollista osallistua myös etänä.

IDEER OCH KONSEPTER TILL FRAMTIDEN

Tom Tiainen hade workshops i hur man gör en seriestrip för alla svenskspråkiga elever i åk 8.

I våra planer ingick läxhjälp som studerande vid Centria yrkeshögskola skulle bidra med och ett evenemang som skulle ordnas av en annan grupp studerande. Dessutom fanns brädspelskvällar för alla åldrar med, eftersom de tidigare har lockat också unga vuxna som vi kanske annars inte når genom t.ex. skolor. Dessa spelträffar kunde vara bra tillfällen att marknadsföra andra evenemang för målgruppen. Ett LAN i bibliotekets utrymmen fanns också på vår önskelista.

Genom Satu Salmela som genomfört projekt i Yrkeshögskolan SeAMK fick vi tillgång till idéer och material för olika läsinspirerande workshops som kan genomföras för alla åldersgrupper.

Många av våra planer blev inställda, men vi har skapat kontakter till Centria och har många idéer och färdiga koncept som vi vill genomföra i framtiden.

**Teksti: Kirjastonhoitajat Päivi Pajala
ja Mikaela Byskata-Ahlskog
Kokkolan kaupunginkirjasto**

LUKUTURNAUKSESSA LUOKAT OTTELIVAT TOISIAAN VASTAAN

Lukuturnaushanke oli Toenperän kirjastojen ja Sulkavan kirjaston yhteinen lukukilpailu, joka alkoi Aleksis Kiven päivänä 10.10.2019. Lukuturnauksen tavoitteena oli peruskoululaisten lukuinnostuksen herättäminen ja lukutaidon nostaminen. Turnajaisiin valmistauduttiin kahdella kirjailijavierailulla. Jyri Paretskoi kävi yläkouluilla ja Tuula Kallioniemi vieraili alakouluilla.

Projektet Lukuturnaus ("Lästurning") var en gemensam lästävling för biblioteken i Toenperä och Sulkava som inleddes på Aleksis Kivi-dagen den 10 oktober 2019. Målet med lästurneringen var att väcka grundskoleelevers läsglädje och stärka deras läskunnighet. Förberedelserna inför turneringen bestod av två författarbesök: Jyri Paretskoi besökte högstadierna och Tuula Kallioniemi lågstadierna.

Lukea tai kuunnella sai koulussa, kotona, väitunnilla, keittiössä, autossa, mökillä, vintissä, majassa jne. Opettaja sai lukea ääneen, kaveri sai lukea ääneen ja vanhempia, siskoja, kummeja sekä kaimoja suositeltiin lukemaan ääneen. Lukuturnauksessa kilpailivat siis luokat, eivät oppilaat. Voittajaluokat mitattiin keskiarvolla: montako sivua per oppilas luokka oli lukenut.

Jokaiselle oppilaalle annettiin lukuseteli ja luetut kirjat koottiin luokan lukuseteliin kerran viikossa. Kilpailu-/lukuaika oli kolme kuukautta. Kilpailussa oli välipalkintoja, kun tietty sivumäärä luokassa saavutettiin. Välipalkinnoilla haluttiin pitää kilpailuhenkeä yllä. Palkinnot olivat mm. herkkuja, kirjoja ja kirjastokaraokea. Kilpailun päätyttyä lukevimmat luokat kunnassa palkittiin. Ensimmäiseksi tullut

luokka sai luovan työpajan (elokuva-, käsityö-, maalaus-, nukketeatteri-, sarjakuva-, teatteri- tai kirjoittamispa), toiseksi tullut elokuvaesityksen kirjastossa ja kolmanneksi tullut kirjan. Kilpailun jälkeen jokaisessa kunnassa järjestettiin myös isot lukujuhlat. Erityisen innokkaita lukijoita olivat alakoululaiset. Yläkoulun puolella lukuinto hiukan vaihteli. Opettajien panoksella oli iso merkitys hankkeen onnistumisessa.

Hanke paransi selvästi oppilaiden lukutaitoa ja luokan yhteishenkeä. Myös vanhempien kiinnostus lasten ja nuorten lukemiseen kasvoi. Lukuturnauksessa luettiin yhteensä yli kaksi miljoonaa sivua!

Lukuketun blogissa on lukuvinkkejä, tietoa hankkeesta ja lukutaidosta: lukuketunblogi.blogspot.com.

Teksti: vt. kirjastonhoitaja Anu Laukkanen
Juvan kirjasto

Opettajien panoksella oli iso merkitys hankkeen onnistumisessa.

LUKEMISEN EDISTÄMISHANKE NUORILLE SIPOOSSA

Hankkeen tavoitteena oli innostaa nuoria lukemaan ja käymään kirjastossa. Halusimme myös luoda tiiviimpää yhteistyötä koulujen ja nuorisopalveluiden kanssa. Hankkeen näkyvimpänä osana oli uudistaa perinteistä kirjavinkkausta kytkemällä siihen mediakasvatuksen välineitä, esimerkiksi pelillisyyttä ja osallistamista.

PAKOPELI KIRJASTOSSA

Toteutimme fantasia-aiheisen pakohuonepelin kuudesluokkalaisille. Kuudesluokkalaiset valikoituivat kohderyhmäksi, koska juuri silloin innostus lukemiseen usein notkahtaa. Halusimme houkutella lukemaan innostavalla tavalla. Pakohuonepeli pohjautui Jessica Townsendarin Nevermoor-fantasiakirjasarjan ensimmäiseen osaan Morriganin koetukset. Pakohuonepeli oli helmikuussa 2020 Söderkullan kirjastossa, ja siihen osallistui yli 300 suomen- ja ruotsinkielistä oppilasta eli lähes kaikki Sipoon kuudesluokkalaiset. Pelin tarkoituksena oli innostaa oppilaita lukemaan sekä tehdä kirjastokäynnistä erilainen ja elämyksellinen.

Hankimme kirjastoomme Seppo.io-sovelluksen ja käyttökoulutuksen. Tavoitteena oli hyödyntää pelialustaa kirjavinkkauksissa. Lisäksi tilasimme 360-valokuvat molemmista toimipisteistä. Kuvat toimivat Seppo.io-pelialustana, jolloin kirjasto tilana tuli myös tutuksi. Pelirastit sijoitettiin eri puolille kirjastoa. Kun luokka tuli kirjastoon pakohuonepeliä pelaamaan, jaettiin se kahdeksi ryhmäksi. Kun toinen puoli luokasta oli pakohuonepelissä, teki toinen ryhmä kirjavinkkaustehtäviä Seppo.io-sovelluksella. Tehtävissä esiteltiin fantasia-kirjallisuutta, ja nuorten piti kertoa omasta lukuharrastuksestaan, keksiä fantasia-aiheinen kohtaaminen ja kuvata siitä video käyttämällä rekvisiittaa. Pelin päätteeksi oppilaat valitsivat itselleen kirjan lainattavaksi.

Tehtävät koettiin mieleisiksi juuri erilaisuutensa ansiosta.

Pakohuonepelissä yhtenä näkyvänä teemana olivat aistit. Peli on hyvin visuaalinen: eri värisiä sateenvarjoja riippumassa katosta, värivaloja, rekvisiittaa, kankaita ja videoita. Musiikki ja ääni olivat merkityksellisiä. Käytimme myös tuoksuja, lyhtyjä ja hämärää valaistusta. Tehtävien pohjana oli monilukutaidon laaja tekstikäsitelmä, tarinallisuus ja osallistaminen. Päästäkseen pelissä eteenpäin täytyi pelaajaryhmän osata tulkita kuvia ja tekstejä ja käyttää tiedonhakutaitoja. Pelissä korostuivat erityisesti yhteistyötaidot. Oppilaat pelasivat viiden hengen ryhmissä, ja ryhmä joutui tekemään tiivistä yhteistyötä päästäkseen eteenpäin. Pelinohjaajana toimi erityisnuorisotyöntekijä, joka oli pukeutunut Nevermoorin Magnifikatiksi (tilaustyö Svenska Teatern). Ohjaajalla oli suuri rooli

pelin onnistumisessa juuri yhteistyön ja ryhmädynamiikan kannalta. Ohjaaja varmistui, että kaikki pääsivät osallistumaan peliin, eikä kukaan jäänyt ulkopuolelle.

ONNISTUMISEN ILOA

Oppilaiden välitön palaute oli lähes poikkeuksetta todella innostunutta. Onnistumisen ilo ja yllättyneisyys, siitä että kirjastossa voi olla erilaista ohjelmaa korostuivat. Nuoret innostuivat Nevermoorin tarjomasta fantasiamaailmasta ja fantasiasta kirjallisuuden genrenä. Kirjaston näkökulmasta pakohuonepeli ja Seppo.io-peli olivat myös onnistuneita. Pakohuonepelin suunnittelussa ja ideoinnissa auttoi Ääres-pakohuonepelien Joonas Koiranen. Mukana oli myös erityisnuorisotyöntekijä. Kirjaston lasten- ja nuorten työntekijöille peli oli työläs, mutta myös hyvin innostava ja palkitseva. Nevermoor-pakohuo-

nepeli valittiin edustamaan Uttamaata valtakunnallisessa Lukulystit-webinaarissa 25.-26.11.2020, jonka Seinäjoen lasten ja nuorten erityistehtävä järjesti ja toteutti.¹ Pakopeli jäi kirjaston palvelutarjontaan.

Pakohuonepeli oli pedagogisesti niin toimiva pelillisyyden muoto, että hyödynsimme sitä yhdeksäsluokkalaisten mediakasvatuksessa. Ostimme Ääres-pakohuonepeleiltä kaksikielisen Robottitehdas-nimisen pakohuonepelin. Pelissä käsitellään mediataitoja ja siinä edetään QR-koodien avulla eteenpäin. Aihealueina ovat muun muassa valeutiset, algoritmit ja tekoäly. Peli tulee tarjottavaksi kouluille vuodesta 2022 eteenpäin.

Toteutimme Seppo.io-alustalla myös monilukutaitoon nojaavan pelin seitsemäsluokkalaisille kesällä 2020. Peli toteutettiin suomeksi ja ruotsiksi. Peli perustui Thomas Taylorin kirjaan Malamanteri. Kirjassa oleva Aaveen kaupunki toimi pelialustana ja eri tapahtumapaikoista löytyivät tehtävät. Peliä on testattu ja kokeiltu ryhmillä kirjastossa ja koulussa syyskuusta 2020 alkaen. Peli ohjeistettiin ja aloitettiin kirjastossa ja usein luokka jatkoi sen tekemistä koulussa. Tehtävissä oli muun muassa luetun ymmärtämistä, kuvamuokkauksen tunnistamista, tiedonhakuja kirjastotietokannasta ja Wikipediasta, valokuvaamista, luotettavan tiedonlähteen tunnistamista sekä rentoutumista. Malamanteri-monilukutaitopeli

koettiin toimivaksi ja se vastasi hyvin tarpeeseen tiedonhaun ohjauksesta. Lisäksi pelin fantasiamaailma houkutteli lukemaan. Seppo.io-pelialusta mahdollistaa pelin tehtävien arvioinnin etänä. Kirjastojen ollessa suljettuna pelasimme peliä etäyhteyksin.

TOIMIVAT MALLIT VINKKAUKSEEN

Yksi keskeinen tavoite oli luoda toimivat mallit yläkoulujen vinkkaukseen, samoin kuin tehdä tiiviimpää yhteistyötä yläkoulujen äidinkielenopettajien kanssa. Yläkouluille suunniteltiin genrevinkkauksia, esimerkiksi fantasia, scifi ja dystopia, kauhukirjallisuus, suomenruotsalaisten kirjailijoiden tuotantoa ja vinkkauspaketti toisesta maailmansodasta.

Korona-aika toi luonnollisesti omat haasteensa, ja se vaikutti eniten kirjavinkkauksiin. Vinkkauksia on kuitenkin jatkettu koko ajan ja niitä pidettiin myös etäyhteyksien kautta. Myös Helle-kirjastojen e-aineistoja hyödynnettiin paljon kirjastojen sulkemisen aikana. Tärkeintä oli kuitenkin saada sisällöt koostettua ja rakentaa yhteistyötä opettajien kanssa.

Hanke toi paljon uusia ja innostavia toimintamuotoja Sipoon kirjaston lasten- ja nuortentyöhön. Fantasia-aiheinen pakohuonepeli jäi osaksi LaNu-ohjelmaa.

Hankkeen myötä myös media-kasvatus tuli näkyväksi osaksi kirjaston lasten- ja nuorten toimintaa.

Robottitehdas-pakohuonepeli jäi myös tarjolle yläkoululaisille, samoin kuin monilukutaidon Malamanteri-peli, joka soveltuu 5.-7.-luokkalaisille. Tärkeää on myös, että kaikki pelit ovat muokattavissa, joten ne soveltuvat myös erityisryhmille.

KOULUJEN JA NUORISOPALVELUJEN YHTEISTYÖ

Hankkeen myötä yhteistyö on paljon tiiviimpää koulujen ja nuorisopalvelujen kanssa. Opettajien kanssa käytävä dialogi on tärkeä osa lasten- ja nuorten palveluiden suunnittelussa, ja sitä kautta pystymme kohdentamaan kirjaston palveluja entistä paremmin vastaamaan nuorten tarpeita. Kirjasto tarjoaa monilukutaidon oppimisympäristölle ja ilmiöoppimiselle hienot mahdollisuudet, joita päästiin hankkeen avulla parhaiten hyödyntämään. Hanke innosti toteuttamaan lasten- ja nuortentyötä uudella ja innovatiivisilla tavalla. Työlle on nyt selkeä suunta.

Sipoon kirjasto sai hankkeen myötä paljon näkyvyyttä lasten- ja nuortentyölleen. Hanketta esiteltiin Uudenmaan kirjasto-

jen työryhmissä ja näkyvästi valtakunnallisessa Lukulystit-webinaarissa. Merkittävintä on ollut nuorilta ja opettajilta tullut erittäin positiivinen palaute, jonka myötä innostus kirjastokäynteihin on kasvanut.

Opimme todella paljon erilaisista pelilistämisen mahdollisuuksista. Opimme myös, että projekteihin kannattaa uskaltaa syventyä avoimin mielin ja täydellä sydämellä, se näkyy myös lopputuloksessa. Suuresta työmäärästä huolimatta päällimmäiseksi muistoksi on jäänyt ilo ja tyytyväisyys.

Teksti: Nuoriso-ohjaaja Feeja Haarmann, kirjastopedagogi Tuula Rönkä, Erikoiskirjastovirkailija Linda Åkerlund
Sipoon kirjasto
Kuvat: Anette Sundström Photography

LÄSFRÄMJANDE PROJEKT FÖR UNGDOMAR

Målet med projektet var att uppmuntra unga att läsa och besöka biblioteket. Vi ville också skapa ett närmare samarbete med skolor och ungdomstjänsterna. Den mest synliga delen av projektet var att förnya det traditionella bokpratet genom att koppla ihop det med mediefostran, till exempel spelifiering och aktivt deltagande.

ETT ESCAPE ROOM -SPEL I BIBLIOTEK

Vi förverkligade ett escape room med fantasytema för sjätteklassister. Sjätteklassisterna blev målgrupp eftersom ivern att läsa då oftast avtar. Vi ville locka att läsa på ett inspirerande sätt. Vårt escape room bygger på Jessica Townsends första del, Morrigan Crows magiska förbannelse, i serien Nevermoor. Över 300 finsk- och svenskspråkiga elever deltog i escape room i februari 2020 på Söderkulla bibliotek. Det är nästan alla sjätteklassister i Sibbo. Syftet med spelet var att uppmuntra eleverna att läsa och att göra biblioteksbesöket annorlunda och upplevelsefullt.

Vi skaffade Seppo.io-applikationen till biblioteket och fick skolning i hur man använder den. Målet var att utnyttja spelplattformen i bokprat. Dessutom bes-

tällde vi 360-fotografier från båda verksamhetsställena. Bilderna fungerar som botten i Seppo.io. På det sättet blir också biblioteket bekant som utrymme. Spelpunkterna lades ut runt hela biblioteket. Då klassen kom till biblioteket för att spela escape room delades den in i två grupper. Då halva klassen spelade escape room gjorde andra halvan bokpratsuppgifter i Seppo.io. Uppgifterna presenterade fantasy litteratur och de unga skulle berätta om sin egen läsning samt hitta på en kort scen som de fick spela in. Det fanns rekvisita de kunde använda till scenen. Till slut fick eleverna låna böcker. Uppgifterna upplevdes som trevliga just för att de var så annorlunda.

Temat i escape room var sinnen. Spelet var väldigt visuellt: paraplyer i olika färger hängde från taket, färgade ljus, rekvisita, tyger och videor. Musiken och ljuden var betydelsefulla. Dessutom användes dofter, lyktor och dunkel belysning.

Som grund för uppgifterna var multilitteracitet och dess vida begrepp av text, berättande och aktivt deltagande. För att komma vidare skulle eleverna tolka bilder och texter samt använda informationssökning. I spelet betonades samarbetsförmåga. Eleverna spelade i grupper på fem och gruppen måste arbeta tillsammans för att komma framåt. Spelets handledare var en specialungdomsarbetare, klädd som Magnifikatten från Nevermoor (specialtillverkad/Svenska teatern). Handle-daren hade en stor roll för att spelet skulle lyckas just genom samarbete och gruppdynamik, eftersom han såg till att alla fick delta i spelet och att ingen blev lämnad utanför.

GLÄDJEN ATT LYCKAS

Elevernas omedelbara feedback var nästan utan undantag väldigt entusiastisk. Glädjen att lyckas och förvåningen att biblioteket kan ordna ett annorlunda program framhövdes.

Även ur bibliotekets synvinkel var escape room och spelet i Seppo.io lyckade. I planeringen och utformningen av escape room hjälpte Joonas Koiranen från Ääres Escape. Det var betydelsefullt att specialungdomsarbetaren var med. För dem som jobbar med barn och ungdom på biblioteket var spelet arbetsamt, men väldigt uppiggande och givande. Nevermoor escape room valdes att representera Nyland i webinarier Läsfest 25.-26.11.2020, organiserad och genomförd av Seinäjokis riksomfattande utvecklingsupp-gift att främja barn och ungas läsande.

Escape room var pedagogiskt en så fungerande form av spelifiering att vi utnyttjar det i mediefostran för årskurs 9. Vi köpte ett tvåspråkigt escape room från Ääres kallad Robotfabriken. I spelet behandlas mediekunskap och det går framåt via QR-koder. Tema är bland andra falska nyheter, algoritmer och artificiell intelligens.

Vi förverkligade även ett spel på Seppo.io om multilitteracitet för åk 7 under sommaren 2020. Spelet finns på finska och svenska. Spelet baserar sig på Thomas Taylors bok Malamander. Underlaget för spelet är Avgrundens havsbad från boken och uppgifterna finns på olika ställen där. Från och med september 2020 har spelet testats i olika grupper på biblioteket och i skolor. Spelets anvisningar gavs på

biblioteket, där eleverna även fick börja spela. Klassen fortsatte ofta spela i skolan. Uppgifterna handlade om bland annat läsförståelse, att känna igen bildredigering, informationssökning i bibliotekets databas och Wikipedia, att fotografera, att känna igen en pålitlig källa och avslappning. Multilitteracitetsspelet Malamander upplevs som fungerande och svarar bra på behovet av handledning i informationssökning. Dessutom lockar fantasivärlden att läsa. Seppo.io möjliggör uppgifternas utvärdering på distans och vi spelade också under corona-tiden när biblioteket var stängt.

FUNGERANDE BOKPRATSMALLAR

Ett centralt mål var att skapa fungerande bokpratmallar för högstadier samt ett närmare samarbete med högstadieskolornas modersmåls lärare. Vi har planerat olika sorters bokprat för högstadier, till exempel fantasy, scifi och dystopier, skräck, böcker av finlandssvenska författare och böcker om andra världskriget.

Corona har naturligt nog kommit med sina egna utmaningar, främst då det gäller bokprat. Vi har ändå fortsatt bokprata och även hållit bokprat på distans. E-materialet i Helle-biblioteken har använts flitigt under tiden då biblioteken varit stängda. Det viktigaste var ändå att samla ihop innehållet och bygga upp samarbetet med lärarna.

Projektet förde med sig många nya och inspirerande verksamhetsmodeller till barn- och ungdomsarbetet på Sibbo bibliotek. Escape roomet Nevermoor kommer att verkställas som en del av BaUn-programmet varje år. I och med projektet blev även medieuppföstran en synlig del av bibliotekets barn- och ungdomsverksamhet.

Vi erbjuder escape roomet Robotfabriken åt åk 9, liksom multilitteracitetsspelet Malamander, som lämpar sig för åk 5-7. Det är också viktigt att alla spel går att modifiera, så att de även passar specialgrupper.

SAMARBETE MED SKOLOR OCH UNGDOMSTJÄNSTERNA

I och med projektet har vi ett närmare samarbete med skolor och ungdomstjänsterna. Det är viktigt att ha en dialog med lärarna då man utvecklar barn- och ungdomstjänsterna så att man i ännu högre grad kan svara på de ungas behov. Biblioteket erbjuder en bra inlärningsmiljö

för multilitteracitet och fenomeninlärning, vilket vi i och med projektet fick utnyttja. Under projektet skapades modeller och ramar för bokprat åt svenskspråkiga högstadier. Dessa är enkla att förverkliga i fortsättningen. Projektet inspirerade oss att genomföra barn- och ungdomsarbete på ett nytt och innovativt sätt och det gav arbetet en klar riktning.

I och med projektet fick Sibbo bibliotek synlighet åt sitt barn- och ungdomsarbete. Projektet presenterades i arbetsgruppen för Nylands bibliotek och fick synlighet i det nationella webinariet Läsfest. Anmärkningsvärt är den ytterst positiva feedbacken vi fått av både ungdomar och lärare, vilket gör dem ivrigare inför biblioteksbesök.

Projektet diversifierade och etablerade bibliotekets utbud för barn och unga. Escape roomen medför ett helt nytt utbud. Nevermoor hålls som escape room för åk 6 i några år, tills innehållet byts ut mot något mer aktuellt. Det samma gäller multilitteracitetsspelet Malamander på plattformen Seppo.io. Spelet Robotfabriken kommer att kräva ständig uppföljning av medievärlden, så att den kan fånga aktuella medieföreteelser så bra som möjligt.

Projektet var mycket lärorik. Vi lärde oss mycket om olika möjligheter att speli-

fiera. Vi lärde oss också att det lönar sig att våga kasta sig in i nya världar och göra olika projekt med öppet sinne och stort hjärta, det märks. Fast det krävdes mycket jobb, det främsta minnet är glädje och tillfredsställelse.

**Text: Ungdomsledare Feeja
Haarmann, bibliotekspedagog Tuula
Rönkä, specialbiblioteksfunktionär
Linda Åkerlund, Sibbo bibliotek**

TAVATAAN TAVALLA TAI TOISELLA

Tavataan tavalla tai toisella oli nuorten lukemisen edistämishanke, joka toteutettiin Tampereella Koilliskeskuksen hyvinvointikeskuksessa. Hankkeen tavoitteena oli aktivoida ja innostaa yläkouluikäisiä nuoria tutustumaan monipuolisesti kirjoittamiseen ja lukemiseen erilaisissa työpajoissa ja vierailuilla. Haluttiin myös edistää kirjasto- ja nuorisotoimen vuoropuhelua sekä kehittää yhteistyötä hyvinvointikeskuksessa.

Tavataan tavalla tai toisella ("Vi träffas på ett eller annat sätt") var ett projekt för att främja läsning bland unga. Projektet genomfördes på Tammerfors Koilliskeskus Välfärdscentral (Tampereen Koilliskeskuksen Hyvinvointikeskus) i Tammerfors. Syftet med projektet var att aktivera och inspirera unga i högstadieåldern att lära känna ett brett spektrum av skrivande och läsning i olika workshoppar och genom olika besök. Det fanns också en önskan om att främja dialogen mellan bibliotek och ungdomsarbete och att utveckla samarbetet i välfärdscentret.

Lukemisen hyötyjä tuotiin esille erityisesti ei-lukeville nuorille. Teemat pyrittiin valitsemaan mahdollisimman monipuolisesti: räppilyriikkaa, sarjakuvaa, tubettamista, digitaalisia pelejä ja matalan kynnyksen sanataidetta. Nuorten osallistujien mukaan saaminen osoittautui ennako-odotusten mukaisesti haastavaksi, ja tämän vuoksi muutama kokoontumiskerta jouduttiin perumaan kokonaan. Toteutustapaa muokattiin niin, että loput työpajat pidet-

tiin saman katon alla toimivassa nuorten tilassa, jotta osallistumiskynnys madaltuisi entisestään.

Hankekokemusten perusteella tämäntyyppisessä nuorten toiminnassa avainasioita ovatkin erittäin matala osallistumiskynnys sekä kasvokkain tapahtuva suoramainonta.

Vaikka osallistujia olisi toivottu enemmän, toteutuneet työpajat olivat onnistuneita, vetäjät olivat hyviä, kokemukset positiivisia ja innostavia osallistuneille nuorille. Hankkeella tehtiin lukemisen ja kirjoittamisen monimuotoisuutta näkyvämmäksi alueen nuorille. Yhteistyö lähiyläkoulun kanssa tiivistyi hankeyhteistyön myötä ja kirjasto on nykyisin vuosittain mukana esimerkiksi uusien seiskaluokkien ryhmätyksissä. Hankkeen jälkeen painottaa resursseja hieman nuorempaan ikäryhmään, ja tänä syksynä kirjastossa aloitettiin 5. ja 6.-luokkalaisten suunnattu teatteri- ja ilmaisutaitoryhmä.

Nuorille suunnattua toimintaa on jatkossa entistä helpompaa toteuttaa yhdessä kirjaston ja nuorten tilan kesken, kun sitä on hankkeen ajan säännöllisesti tehty. Hankkeesta saatujen kokemusten perusteella voi todeta tämänkaltaisen toiminnan sopivan erittäin hyvin hyvinvointikeskuksen tyyppisiin yhteistoimintatiloihin. Vaikka hanketyöntekijä on nuorisovaltuutettu ammattilainen, työpajat kuitenkin entisestään vahvistivat kokemusta siitä, että nuorille voi myös kirjastotyön puitteissa järjestää monipuolista tekemistä ja toimintaa, ja että oma osaaminen on riittävä monenlaiseen tekemiseen.

Hanke toimi myös positiivisena esimerkkinä koko työyhteisössä sille, että kirjastolaiset voivat ylipäänsä jalkautua tekemään asioita nuorten kanssa omia vahvuuksiaan ja osaamistaan hyödyntäen.

Teksti: Palveluneuvoja Niina Tuominen, Tampereen kaupunginkirjasto

Kuvat: Niina Tuominen

DRABAVAHA TSETANES! LUETAAN YHDESSÄ!

Drabavaha tsetanes! Luetaan yhdessä! -hanke on uusi ja hyvä toimintamuoto romanikielen elvytyksessä. Hanke innostaa romaneja lukemisharrastuksen pariin ja rohkaisee romaniperheitä käyttämään omaa kieltään arjen keskellä.

Projektet Drabavaha tsetanes! Luetaan yhdessä! ("Vi läser tillsammans!") är ett nytt och bra sätt att återuppliva det romska språket. Projektet inspirerar romer att ta upp läsningen som hobby och uppmuntrar romska familjer att använda sitt eget språk i vardagen.

Romano Missio on Suomen vanhimpana romanijärjestönä kyennyt vuosikymmenten ajan seuraamaan romanikielen asemaa. Järjestö on erityisen huolissaan Suomen romanikielen tulevaisuudesta. Romanikieli on suuressa vaarassa kadota romaniyhteisön keskuudesta. Elvytystyötä on tehtävä kaikkia mahdollisia toimintamuotoja käyttäen.

Opetushallituksen Lukuliike myönsi hankkeelle 15 000 euron valtionavustuksen. Avustusta käytettiin kolmen lukukerhon perustamiseen (Helsinki, Hollola ja Riihimäki), lukumateriaalien kokoamiseen ker-

hotoimintaan, kerhonetäjäien koulutuksen järjestämiseen ja romanikielisen nettikanavan kehittämiseen.

Selkeänä tavoitteena oli nimenomaan kielenkäyttötilanteiden lisääminen. Isolla osalla romaneista on romanikielen hiljaista osaamista. He ymmärtävät lukemaansa, mutta eivät osaa tai kehtaa käyttää romanikieltä itse pelätessään, että heidän romanikielensä on vajavaista.

Hankkeella halusimme samalla herättää romanien ymmärrystä kielen säilyttämisen tärkeydestä. Tavoitteenamme oli myös saada aikaan asennemuutos oman kielen ja kulttuurin terveeseen arvostamiseen ja säilyttämiseen sekä lukuharrastuksen innostamiseen romaniperheissä.

Kerhotoiminnan ja tuotoksien kautta kannustettiin paikallisia romaniyhdistyksiä ottamaan rohkeasti mukaan toimintaansa romanikielen lukukerhot. Innostus kerhoissa on ollut hyvä ja vähitellen osallistujat ovat rohkaistuneet käyttämään romanikieltä kerhon ulkopuolella-kin. Mielenkiintoa on herättänyt myös netin kautta aloitettu romanikielen kerho. Tarkoituksena on jatkaa ja kehittää aloitettuja paikallista ja nettiromanikielen kerhotoimintaa. Myös romanikielinen lukumateriaalia kehitetään lisää.

Lukuliike mahdollisti hienolla tavalla romanikielen voimaannuttamisen ja sai aikaan uutta innostusta sen elvyttämiseen.

Teksti: Toiminnanjohtaja Tuula Åkerlund, Romano Missio ry

LUKEMINEN ”JÄTKIEN” TYÖKALUPAKKIIN

”Jätkä”-projektin tavoite oli tuulettaa käsityksiä lukemisesta sekä saada pojat ja nuoret miehet lukemaan. Tärkeänä apuna tavoitteen saavuttamisessa olisivat isät ja muut läheiset aikuiset mieshenkilöt kuten vaarit, enot, sedät, kummit ja ystävät. Läheisten miesten ymmärrys lukemisen merkityksestä ja heidän tukensa on erittäin tarpeellinen. Tutkimusten mukaan isien esimerkki on pojille ykkösjuuttu.

Målet med projektet Jätkä (”Grabb”) var att omvärdera uppfattningarna om läsning samt att få pojkar och unga män att läsa. Draghjälptill projektet önskade vi av pappor och andra manliga släktingar såsom mor- och farfäder och mor- och farbröder samt andra män som stod pojkarna nära, t ex gudfäder och vänner. Vi ville betona vikten av läsande manliga förebilder och det stöd pojkarna och de unga männen behöver för sitt läsande av just männen i sin omgivning.

POIKIEN JA MIESTEN VUORO

Poikien lukeminen on romahtanut! Pojat eivät osaa lukea! Poikia ei kiinnosta lukeminen! Huh, mitä huutoja kuuluu, ei vain toreilta ja turuilta vaan myös kouluilta ja tutkimuksista. Suomalaisista pojista selvä enemmistö eli 63 prosenttia vastasi myöntävästi kysymykseen ”luen vain jos on pakko”, kertoi Pisa-tutkimus vuodelta 2018. Vähemmästäkin huolestuneet kirjastoammatillaiset käärivät hihansa ja suunnittelevat ankaria lukemisen puolustustoimia.

Sompion kirjastossa (Sodankylä, Savukoski ja Pelkosenniemi) on tehty systemaattista ja pitkäjänteistä lukemisen edistämistyötä jo vuosien ajan. Projektien avulla on pidetty lukutaidon ja lukemisen asiaa esillä ja työn alla, esim. Kaverikirjavinkkaus, Saamenkielinen kirjavinkkaus, Kirjakahvila lukemisen edistäjänä, Luku-elämyksiä kaikelle kansalle, Novellin voimaa Sompiossa, Sompion nuorista kirjastoväärtejä ja EVVK:sta kirjastoväärtejä. Lukemisen edistämisen fokus on vaihdellut kaikista ikäluokista lapsiin ja nuoriin. Nyt oli sitten poikien ja miesten vuoro.

Projektin vaikuttavuutta oli tarkoitus myös seurata. Tavoitetut henkilöt piti laskea ja osallistujien oivalluksia lukemisen merkityksestä piti kirjata ylös. Toiveena oli myös, että jokainen osallistuva poika ja mies lukisi ainakin yhden kirjan hankkeen aikana. Tavoitteet olivat siis maltilliset, ei lähdetty noutamaan kuuta taivaalta, vaan pysyteltiin pallon pinnalla, maanläheisesti.

YHTEISTYÖSSÄ

Projektissa haluttiin edistää yhteistyötä tärkeiden tahojen kanssa. Ykköstärkeäksi koettiin neuvola. Neuvola tavoittaa lasten vanhemmat odotusajasta lähtien. Isille ja äideille saataisiin välitettyä täsmätietoa lukemisen merkityksestä neuvolakäyntien aikana kirjallisen materiaalin avulla, neuvolatyöntekijöiden opastuksella ja kirjastohenkilöstön osallisuudella neuvolan järjestämiin tapahtumiin. Tapahtumia voitaisiin myös toteuttaa kirjaston tiloissa. Sompion kirjaston toiminta-alueella yhteistyö neuvolan kanssa on ollut vain satunnaista ennen tätä projektia.

Yhteistyötä koulun ja nuorisotoimen kanssa on Sompion kirjaston alueella tehty hyvällä menestyksellä, mutta toisen asteen koulutuksen kanssa se on ollut vähäisempää. Sodankylän kunnassa toimii Rovaniemen koulutus kuntayhtymän (Redu) toimipiste, jossa opiskellaan mm. kaivosalaa, liiketoimintaa, rakennusalaa, sosiaali- ja terveysalaa, sähkö- ja automaatioalaa ja talotekniikkaa. Miten lisätä yhteistyötä? Miten tavoittaa nuoria ammatitopiskelijoita? Tähän haluttiin saada projektissa lisävaloa ja uutta energiaa.

Sodankylässä toimii myös Jääkäriprikaati. Huima määrä nuoria miehiä ja naisia käy läpi puolustusvoimien varushenkilökoulutuksen vuodessa. Nuoret ovat koko lailla kiinnitettyjä Jääkäriprikaatiin. He eivät kuljeskele Sodankylän kaduilla, heitä ei näe kirjastossa. Miten voimme tavoittaa nämä nuoret, jotka tulevat eri puolilta Suomea? Miten voimme auttaa heitä lukemiseen liittyvissä asioissa?

Yhteistyön virittäminen puolustusvoimien kanssa oli projektissa uusi innovaatio.

FYYSISEN MAAILMAN TOIMIJASTA SOMEMAAILMAN OSAAJAKSI

Lukeminen ”jätkien” työkalupakkiin –projektiin palkattiin vuonna 2020 työntekijä 11 kuukaudeksi. Projekti ajoittui koko hyvin maailmanlaajuisen koronapandemian aikaan. Juuri kun oli tehty hyvät suunnitelmat ja heiteltä verkkoja vesille, aloitettu yhteistyötä uusien kumppaneiden kanssa, posahti ja osui! Maaliskuussa kirjastojen ovet sulkeutuivat ja palveluja alettiin siirtää verkkoon nopealla aikataululla.

Projektityöntekijä muuntautui fyysisen maailman toimijasta somemaailman osaa-jaksi. Verkkoon, Sompion kirjaston Facebookiin ja Instagramiin, järjestettiin erilaisia kampanjoita ja teemaviikkoja: Isät ja pojat lukemassa, Tiesitkö-s-lukufaktaa, Lukevat eläimet, Nuorille luettavaa, Sompion kirjasto vinkkaa ja Hilla kirjastoauto somessa –viikko. Kirjastolle perustettiin Youtube-kanava ja sinne tehtiin videosarja Arkielämää kirjastossa – kurkistus kulissien taakse.

PULPUTINPANNUT PORISEMAAN

Projektityöntekijän osallistuminen perheneuvolan toimintaan alkoi juuri ennen koronasulkua helmikuussa. Liikkeelle lähdettiin perusteista – lukemisen merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä ja sen vaikutukset aikuisuuteen. Projektissa tuotettiin myös materiaalia neuvoloille lukutaidon tärkeydestä. Projektityöntekijä osallistui yhteistyössä neuvolan perhetyön ja seurakunnan kanssa järjestettyihin Pulputinpannu-tapahtumiin Sodankylän eri kylissä koronarajoitusten helpottaessa. Pulputinpannut olivat vapaamuotoisia ohjelmallisia tapaamisia eri ikäisten kesken, mummojen, pappojen ja lapsiperheiden.

Kirjaston yhteisöllinen kirjastonhoitaja jatkaa projektissa aloitettua toimintaa. Hän käy esimerkiksi puolivuotiaiden ryhmäneuvolassa kertomassa lukemisen eduista vauvan kehitykselle ja lukemisesta arjen voimavarana vanhemmille. Hän on kirjaston ”kasvot” perheiden suuntaan. Sompion kirjaston alueella Savukoskella ja Pelkosenniemellä neuvolatoimintaa ei saatu alulle koronarajoitusten vuoksi.

Projektissa toteutettiin loma-ajoiksi (kesä- ja hiihtoloma) QR-koodiseikkailurata, jota markkinoitiin poikien ja isien yhteiseksi harrasteeksi. Toki se oli kaikille avoin ja myös poika-/tyttö-mummo -pareja nähtiin radalla. Rata toteutui kirjaston kaikissa

toimipisteissä. Pakohuonepeli Kadonneiden joulutonttujen arvoitus suunniteltiin ja valmistettiin, mutta koronasyistä sen testaus ja käyttöönotto jäivät myöhempään aikaan.

Kouluysteistyötä tiivistettiin Sodankylän Tähtikunnan koulun Lukeva koulu-tiimissä. Toisen asteen koulutuksen, Redun, kanssa saatiin lukutaito osaksi koulun vuoden kiertoa. Redun ja läheisen Poikkijoen päiväkodin kanssa ideoitiin mukava Isojen vinkkaus pienille eli että Redun opiskelijat valitsisivat kirjastosta omaa alaansa koskettavan lastenkirjan ja sitten tulisivat Poikkijoen päiväkodille lukemaan sitä pienille. Tämä jäi toteutumatta koronan vuoksi. Syksyllä 2021 uudet redulaiset kävivät opettajineen luokka kerrallaan tutustumassa kirjastoon (kaksi oppituntia/ryhmä) ja yhteisöllinen kirjastonhoitaja keskusteli heidän kanssaan lukutaidon merkityksestä ja lukemisen ilosta ja haasteista.

VOITTAAKO MUNKKI KIRJAN?

Varuskuntaan perustettiin kirjastoautopsyssäkki. Sellainen on ollut toiminnassa joskus vanhoina hyvinä aikoina. Nyt korona keskeytti tämänkin toiminnan, mutta vain väliaikaisesti. Pysäkki on jälleen auton reitillä, mutta miten saamme varushenkilöt sotkusta kirjastoautoon? Siinä on vielä tekemistä. Voittaako munkki edelleen kirjan?

KYLLÄ KANNATTI!

Projektin luonne muuttui vallitsevien olosuhteiden takia. Kasvokkaat tapaamiset ja tapahtumat jäivät vähiin. Suunnitelmat menivät uusiksi. Asetettuja tavoitteita ei sinällään saavutettu mutta kuitenkin kannatti.

Uusi yhteistyö, uusi ajattelutapa, uudet toimintatavat, virtuaali maailman kokeilut ja kirjaston saavutettavuus ja tunnettuus lisääntyivät.

Projekti pureutui ajatus- ja toimintamallien muutokseen, eikä se tapahdu hetkessä. Projektityöntekijämme, yhteisöpedagogi, Jenna Simontaival kiteyttää näin:

” Pojat oikeastaan tarvitsivat eniten apua siihen, että kerrotaan heille, miten kaikki lukeminen on sallittua. Lukeminen ei ole vain sitä, että otetaan se kauimmaisen hyllykön paksuin opus työn alle, vaan lukea voi myös vitsikirjoja, sarjakuvia, lehtiä. Poikien ilmeitä oli mahtava seurata, kun heille kertoi, miten esim. eräkirjat ovat oikeasti olemassa. Kirjastosta oikeasti löytyy juuri heidän kiinnostuksia varten kirjoja! Olisiko kouluopetuksenkin aika puhua siitä, miten erilaisia lukemismateriaaleja on (kirjat, sarjakuvat, lehdet jne).

” Jos olemme huolissamme poikien lukemisen tasosta, niin eikö silloin tärkeintä ole juuri se, että tuemme poikia löytämään sen tasoista lukemista, kuin he tarvitsevat ja, että se myös oikeasti kiinnostaa heitä. Otettaisiin lukemiseen myös tällainen urheilunäkökulma, ei sinusta voi tulla MM-tason jääkiekkoilijaa, jos et ensin aloita reenaamalla perusasioita kuntoon. Minusta projektin suurinta antia oli tajuaminen, etteivät nämä pojat olekaan se oikea kohderyhmä, vaan heidän lähipiirinsä, koulu jne. Roolimallit ja kasvattajat. Meidän pitäisi tarjota heille tietoa ja tukea, jotta he voivat tukea nuoria.

Muutos on prosessi ja sillä tiellä ollaan!

Teksti: Kirjastonjohtaja Tiina Heinänen, Sompion kirjasto

Kuvat: Projektityöntekijä Jenna Simontaival

LISÄTIETOJA

[https://www.sompionkirjasto.fi/;](https://www.sompionkirjasto.fi/)

<https://fi-fi.facebook.com/sompionkirjasto;>

https://www.instagram.com/sompion.kirjasto/?utm_source=ig_embed&hl=fi;

<https://www.youtube.com/channel/UChqRzMbBzDWNp6U3MmTKoDw>

LUKEMISEN UNELMAVUOSI

Mikkelin Lukemisen unelmavuosi (2019) käynnistyi valtuustoaloitteesta, jossa nostettiin esiin huoli lukutaidon ja -harrastuksen tilasta Suomessa. Tavoitteena oli lukuinnon kohottaminen luomalla iloa, innostusta ja yhdessäoloa lukemisen ympärille. Keskeisenä menetelmänä oli One Book, One Community -konsepti, jossa yhden kirjan ympärille rakennetaan monenlaista toimintaa kuten teematapahtumia ja -keskusteluja.

St.Michels Lukemisen unelmavuosi 2019 ("Läsningens drömmar") startade med ett initiativ från fullmäktige som uttryckte oro över tillståndet i läskunnighet och -intresset i Finland. Målet var att lyfta läsningen genom att skapa glädje, entusiasm och samhörighet runt läsningen. Nyckelmetoden var konceptet "One Book, One Community", där ett brett utbud av aktiviteter, såsom temaevenemang och diskussioner, är uppbyggda kring en enda bok.

Lukuinnostamista tehtiin monin tavoin niin menetelmän puitteissa kuin muussa Lukemisen unelmavuoden toiminnassa: oli kirjavinkkauksia ja kirjanäyttelyjä, lukupiirejä, lukukummitoimintaa, erilaisia tapahtumia, haasteita ja kilpailuja.

Mikkelin seutukirjasto koordinoi teemavuotta ja järjesti paljon ohjelmaa, mutta olennaista oli myös erilaisten yhteisöjen ja yksityisten ihmisten kannustaminen järjestämään omaehtoista toimintaa.

Kirjasto jalkautui ahkerasti pitämään tapahtumia ja pop-up-kirjastoja mitä erilaisimpiin paikkoihin sekä osallistui Lukemisen unelmavuoden teemalla muiden tahojen pitämiin tapahtumiin. Yhteistyön lisäksi ohjenuorina olivat kokeilukulttuuri sekä aktiivisuus sosiaalisessa mediassa. Tärkeänä foorumina oli teemavuoden verkkosivusto. Lukemisen unelmavuoden suojelijana toimi kansanedustaja Lenita Toivakka.

ONE BOOK, ONE COMMUNITY -MENETELMÄ

Lukemisen unelmavuodessa kokeiltiin tietävästi ensimmäistä kertaa Suomessa One Book, One Community -menetelmää. Toteutus ideoitiin yhdessä Mikkelin seutukirjaston ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksen kanssa. One Book, One Community on Yhdysvalloista peräisin oleva kansainvälinen konsepti, joka on alkanut vuonna 1998 seattlilaisen kirjastovirkailija Nancy Pearl'n ideasta - mitä jos koko kaupunki

lukisi saman kirjan? Menetelmä tähtää lukuinnostamiseen ja siinä yhdistyvät lukeminen ja yhteisöllisyys. Lukeminen nostetaan näkyväksi yhteisössä ja herätellään ihmisiä huomaamaan kaunokirjallisuuden kytkökset ympäröivään maailmaan. Tavoitteena on samalla synnyttää keskustelua ja vahvistaa yhteisöidentiteettiä. Konsepti ei rajoitu vain lukemiseen tai kirjallisuuspiireihin, vaan kirjan pohjalta voidaan keksiä melkein mitä vain: järjestää teemoihin liittyviä tapahtumia, kutsua kirjailija vierailulle, katsoa teoksesta tehty

Yksi Lukemisen unelmavuoden yhteisöllisistä taideteoksista on lähes metrin koruinen teekuppi, jossa on sirpaleille kirjoitettuja haiku-runoja. Yleisö osallistui teekuppirunouden luomiseen yhdessä Teen päivän teematapahtumista 6.2.2019.

Lukemisen unelmavuoden maskotti Kaino Kirjastokissa haastattelijana avajais tapahtumassa kauppakeskus Stellassa 15.1.2019. Avajaisissa vieraili muitakin hahmoja, Kainon kavereita, kertomassa mielikirjoistaan ja tapaamassa lapsia.

elokuva, käydä retkellä kirjan tapahtumapaikoilla jne. Tärkeää on ihmisten kohtaaminen ja yhdessä kokeminen. Samalla ajatus kirjastosta muokkautuu. Kirjasto ei ole vain paikka, josta haetaan kirjoja, vaan sinne tullaan tapaamaan muita ihmisiä, kokemaan ja keskustelemaan, ja toisaalta kirjasto voi viedä teematapahtuman vaikkapa eräleirille tai baariin.

Yhteisöllinen lukeminen myös rikkoo mielikuvaa lukemisesta vain yksinäisenä, hiljaisena toimintana.

Mikkelin Lukemisen unelmavuoden teemakirjaksi valittiin Emmi Itärannan palkittu dystopia Teemestarin kirja (2012), joka kertoo suuren katastrofin jälkeisestä ajasta, jolloin puhdas vesi on vähissä ja sen säännöstelyä hallitsee sotilas-diktatuuri. Ilmastonmuutos on mullistanut yhteiskuntaa, ja vain kaatopaikoille hautautunut teknologia sekä teemestarien sukupolvien ajan pitämät päiväkirjat muistuttavat entisistä ajoista. Puistattavan tulevaisuuskuvan keskelle sijoittuu jännittävä ja kaunis tarina ystävydestä ja elämänvalinnoista. Teemestarin kirja soveltui erinomaisesti One Book -menetelmän teemakirjaksi, koska valittu teos ei saa olla sisällöltään liian helppo. Kirjan pitää kannustaa pohdintoihin, mahdollistaa lukijan omia tulkintoja tekstistä sekä

herättää tunteita. Teemestarin kirja täyttää nämä vaatimukset, ja samaan aikaan sen pohjalta pystyttiin luontevasti ideoimaan erilaisia tapahtumia ja työtapoja, puhtaan veden merkitystä käsittelevästä miniseminaarista yhteisöllisen runon kirjoittamiseen tai teepussitaiteeseen. Menetelmän monikäyttöisyys ilmenee myös siinä, että vaikka Teemestarin kirja ei sovellu lapsille, siitä poimittujen teemojen pohjalta pystyi kehittämään yhtä hyvin lasten tapahtumia, kuten Hullun hatuntekijän teekutsut tarjoiluineen tai oppilaiden kierrätystaidenäyttelyn. Teoksen teemoja huomioitiin myös koulu-laisten kirjavinkkilistoissa muun muassa Lukevin luokka -kilpailun yhteydessä.

LUKEMISEN UNELMAVUOSI AVAJAISISTA KIRJALLISEEN JOULUKONSERTTIIN

Lukemisen unelmavuotta pohjustettiin edellisen vuoden puolella muun muassa järjestämällä kaikille avoin ideointitilaisuus, kartoittamalla ja kontaktoimalla yhteistyökumppaneita sekä perustamalla koulun ja kirjaston yhteinen työryhmä. Kirjaston henkilökunnasta koottiin kolmen hengen työryhmä, joka oman toimensa ohella vastasi Lukemisen unelmavuoden koordinoinnista. Lukemisen unelmavuodessa työskenteli myös kaksi hanketyöntekijää. Yhteistyökumppaneita kertyi vuoden mittaan suuri määrä, kouluista kahviloihin ja erilaisista seuroista hankkeisiin.

Vuosi jaettiin Teemestarin kirjasta poimittujen teemojen mukaisesti neljään osaan: puhdas vesi, ystävyys, kierrätys ja muisti.

Puhdas vesi -teema sijoitettiin ensimmäiseksi, koska Maailman vesipäivä on maaliskuussa, ja muisti viimeiseksi, koska Arkistojen päivää vietetään marraskuussa. Lukemisen unelmavuoden tapahtumia ajoitettiin myös muiden vakiintuneiden teemapäivien ja -viikkojen yhteyteen.

Suuri avajaistapahtuma pidettiin tammi-kuussa kauppakeskus Stellan keskellä olevalla esiintymislavalla. Viisituntinen tapahtuma alkoi aamulla kaupunginjoh-tajan tervehdyksellä ja kirjaston pitämällä satutunnilla, johon osallistui noin 150 lasta. Lukemisen unelmavuoden maskotti Kaino Kirjastokissa oli tavattavissa tapahtu-massa koko ajan. Mukana oli useita yhteis-työkumppaneita mm. kaupunginorkesteri ja Mikkelin Teatteri kirjallisuuspitoisilla ohjelmanumeroillaan. Avajaisissa julkistet-tiin vuoden ensimmäinen lukukummi, joka oli lukukoira Olga. Olga vieraili lavalla sekä pienten ja isojen avajaisvieraiden keskuu-nessa. Koko tapahtuman ajan oli tarjolla muun muassa pop-up-kirjasto, Blackout Poetry -työpaja, Gamelab-hankkeen piste ja mielikirjojen arvausta. Avajaisten kävijä-määrän laskeminen oli mahdotonta, mutta

luku nousee nelinumeroiseksi. Ihmisiä tuli ja meni, jotkut saapuivat varta vasten esi-merkiksi ryhmän kanssa, ja jotkut pysäh-tyivät vain ohimennen lyhyemmäksi tai pidemmäksi aikaa.

Suurimpiin Lukemisen unelmavuoden tapahtumiin tai yhteistyökokonaisuuksiin kuuluivat myös esimerkiksi Lukevin luokka -kilpailu (66 luokkaa), koko koulun luku-piknik Ristiinassa, Soturikissatapahtuma, Suomen suurin teepöytä Mikkelin torilla, Mikkelin Voimistelijoiden juhlanäytös sekä yhteistyö Illumio-valotapahtuman kanssa. Illumio keräsi tuhansia valojen ihastelijoita Mikkelin kaupunkialueen kohteisiin, joista yksi oli kirjaston lehtisaliin rakennettu Hullun hatuntekijän teekutsut -valoinstal-laatio. Kirjaston 200-paikkainen Mikke-li-sali saatiin täyteen Yhteisen muistimme jäljillä -miniseminaarissa ja Kirjallisessa joulukonsertissa.

Vuoden päätapahtuma oli Emmi Itäran-nan kirjailijavierailu 6.9.2019. Päivän ohjel-massa oli mediatilaisuus, koululaisten tilai-suus Konsertti- ja kongressitalo Mikaelissa (lähes 500 osallistujaa), kirjailijavierailu Mikkeli-salissa sekä kirjallinen ilta ravin-tola Domissa. Kirjalliseen iltaan sisältyi oluttasting ja päiväkirjaklubi, jossa luettiin yleisölle ääneen omia teiniaikaisia päivä-kirjoja. Kirjallista iltaa varten painatettiin pieni erä lasinalusia, joissa kannustettiin vinkkien kera keksimään oma sananlasku.

Teemavuoden puitteissa myös kehitettiin uusia palveluja, kuten vauvasanataideryhmät, verkossa toimiva Lukuneuvoja-palvelu sekä Lukukisa.fi-sivusto. Lukukisaan osallistujat kilpailevat luettujen sivujen ja kuunneltujen äänikirjatuntien määrällä, joita he kirjaavat palveluun.

Lukemisen unelmavuoden ohjelman toteutumisen näin laajamittaisena mahdollisti Mikkelin kaupungin määräraha. Sen lisäksi saatiin Itä-Suomen AVI:ltä kehittämisavustus teemavuotta tukevalle Lisää lukuiloa -hankkeelle. Määrärahaa ja avustusta käytettiin hanketyöntekijän palkkaamiseen sekä muun muassa asiantuntijapalvelun ostamiseen XAMKilta. XAMKin Lehtori Laura Hokkanen piti One Book, One Community -menetelmän koulutusta kirjaston henkilökunnalle ja oli opiskelijoineen mukana tapahtumatuotannossa. Myös kirjaston omia henkilöresursseja tarvittiin teemavuoden toteuttamisessa runsaasti.

SAATIINKO KOKO KAUPUNKI LUKEMAAN?

Lukemisen unelmavuosi oli onnistunut. Siitä saatiin paljon hyvää palautetta ja vuoden varrelle mahtui monia hienoja hetkiä, mutta luonnollisesti myös vähemmän hienoja. Kaikki tapahtumat eivät kunnolla löytäneet yleisöään, eikä esimerkiksi Facebook-ryhmä Teemestarin kirjan lukijat ottanut tulta. Teemakirjan valinnasta tuli kiitoksen ohella myös kritiikkiä, kun osa

lukijoista koki sen vaikeasti lähestyttävänä. One Book, One Community -menetelmän idea ei myöskään aina auennut helposti yleisölle.

Monille lapsille ja nuorille Lukemisen unelmavuosi näyttäytyi ensisijaisesti koulun kautta. Luokka saattoi osallistua Lukevin luokka -kilpailuun, Emmi Itärannan kirjailijavierailulle tai katsoa Ahaa-teatterin Veden muisti -vierailuesitystä, joka on tehty Teemestarin kirjan pohjalta. Vierailuesitys järjestettiin yhteistyössä kulttuuripalvelujen kanssa. Koulut ja päiväkodit myös ideoivat ja toteuttivat hienosti omia lukutapahtumiaan ja -kampanjoitaan.

Toimielias vuosi oli suuri ponnistus. Vuoden aikana oli yli sata erikokoista tapahtumaa ja muuta lukemiseen aktivoivaa toimintaa. Erityisen ilahduttavaa oli omaehtoisen toiminnan kuten lukupiirien viriäminen. Mikkelin Voimistelijat käyttivät Teemestarin kirjaa innoituksena osassa upean juhlanäytöksensä numeroista, ja Mikkelin musiikkiopiston kuoro esitti mahtavan kirjallisen joulukonsertin kirjaston pienestä vinkistä.

Lukemisen unelmavuosi oli hyvä sateenvarjo, jonka alle mahtui paljon muutakin kuin One Book, One Community -toimintaa. Lukemisen unelmavuoden ”tunnuksilla” varustettuna oli myös helppo erottua muiden tahojen järjestämissä tapahtumissa.

MITÄ JÄI ELÄMÄÄN?

Lukemisen unelmavuodesta jäivät elämään Lukevin luokka -kilpailu, Lukukisa.fi-sivusto, verkkolukupiirit ja verkkokirjailijavierailut, kirjavinkkiadventtikalenteri sekä Lukuneuvoja-palvelu. Kaksi viimeksi mainittua ovat laajentuneet Lumme-kirjastojen yhteiseksi verkkopalveluiksi. Yhteisöllinen lukeminen ja kokeilukulttuuri tulivat kirjaston henkilökunnalle tutummiksi. One Book, One Community -menetelmästä on tulossa uusi sovellus vuonna 2022, jolloin teemakirjana on Arto Paasilinnan Ulvova mylläri.

Vuonna 2019 tapahtumia ja yhteistyötä eri tahoille oli niin paljon, ettei kaikkia ideoita ehditty toteuttaa saman vuoden aikana. Suunnitelmissa oli toteuttaa seuraavan vuoden puolella esimerkiksi kirjastopyöräily, päiväkotien halloween -kirjastoseikkailu, Tämän runon haluaisin kuulla -tilaisuuksia ja erilaisia kirjailijavierailutapahtumia, joista suurin olisi ollut kaupungin kaikkien kahdeksaluokkalaisten yhteinen tapahtuma Mikaelissa. Kaikki sosiaalisen lukemisen tapahtumat oli kuitenkin peruttava koronapandemian takia. Kirjailijavierailuja toteutettiin lopulta virtuaalisina yhteistyössä Lukukeskuksen kanssa.

VINKKEJÄ, NEUVOJA JA OPPEJA

Lähestykää rohkeasti myös ”ei-totuttuja” yhteistyökumppaneita ja kuunnelkaa heidän ideoitaan.

Näyttävät ja monipuoliset markkinointimateriaalit kuten roll-upit, julistheet, ”lakanat”, esitteet ym. ovat hyödyllisiä etenkin kirjaston ulkopuolelle jalkauduttaessa.

Isojen tapahtumien järjestäminen on työlästä mutta palkitsevaa, ja niille on helpompi saada näkyvyyttä.

Teksti: Palvelupäälliköt Pia Kontio ja Katja Valjakka, Mikkelin seutukirjasto
Kuvat: Palvelupäälliköt Pia Kontio

LÄHDE

Hokkanen, Laura:
Jos hypätäänkin kirjan sisään!
<https://read.xamk.fi/2019/muu-kehittaminen/jos-hypataankin-kirjan-sisaan/>

SATUMAISTA SANATAIDETTA - SANATAIDEPAJOJA ERITYISRYHMILLE

Satumainen sanataide -hankkeen tavoitteena oli innostaa erityisoppilaita kirjallisuuden pariin ja oman mielikuvituksellisen ilmaisun löytämiseen. Tärkeänä tavoitteena oli myös jokaisen oppilaan kohtaaminen kannustavalla tavalla. Hankkeessa rakennettiin oppilaalle oma sanataidepolku.

Målet med projektet Satumainen sanataide ("Sagolik ordkonst") -projektet var att inspirera elever med specialbehov att lära sig om litteratur och att hitta sitt eget fantasifulla uttryckssätt. Ett annat viktigt mål var att möta varje elev på ett uppmuntrande sätt. Inom ramen för projektet fick eleven en egen ordkonststig.

Hanke toteutettiin Lukki-kirjastoalueella, johon kuuluvat Lohjan (koordinointivasuu), Vihdin ja Karkkilan kirjastot. Hankkeessa mukana olleet oppilaat olivat iältään 7–15-vuotiaita. Hanke toteutettiin yhteistyössä kolmen koulun kanssa. Luokkia oli yhteensä viisi.

TEEMATUNNIT

Tunnit aloitettiin aina verryttelytehtävällä, jonka tarkoitus oli johdattaa oppilaat tunnin teemaan. Esimerkkinä tunti, jonka päätemana oli ihmepuun rakentaminen:

Tunnin alussa oppilaat piirsivät yhdellä viivalla luontoon liittyviä asioita, kuten sieniä,

pilviä ja puita. Yhdellä viivalla piirtäminen auttaa keskittymään, kun kynä ei irtoa paperista. Näin harjoiteltiin myös hyväksymään ylimääräiset viivat kumittamatta.

Alkutehtävän jälkeen oli kirjan vuoro. Oppilaille luettiin ääneen. Lapset nauttivat kuuntelemisesta. Oppilaille luettiin Riina Kaarlan kirjaa Ihmesiemen, joka toimi mainiosti mielikuvituksen herättelijänä. Lukemisen jälkeen oli tehtävän vuoro. Oppilaat saivat askarrella oman ihmepuunsa. Materiaali oli leiketty valmiiksi ja se jaettiin jokaiselle henkilökohtaisessa kirjekuoressa. Askarreltuaan puun oppilaat saivat vielä piirtää puun ympärille. Tunteihin kuului jäähdyttelytehtävä, joka suuntasi kohti välituntia.

*Tietokirjakekkerit sanataidekattauksella.
Kuvassa Minka Heino.
Kuvaaja Maija Huitu.
Kuva on opetustilanteesta.*

Tässä tuntikokonaisuudessa jäähdyttelytehtävänä oli kirjoittaa sanoja, jotka liittyvät omaan puuhun. Sanoista kirjoitettiin vielä pieni runo.

ERITYISOPETTAJAT KIRJOITTIVAT PALAUTETTA SANATAIDETUNNEISTA:

” Kaksi ryhmää kokoontui kuuntelemaan, katselemaan, ihastumaan, sanoittamaan, luonnostelevaan ja kuvittamaan sanojen ihmeellisen mahdin luomaa satumaailmaa. Oppilaista hehkuva innostus ja luomisen ilo tulvahtivat hetkessä luokkatilaan pajan taitavan ohjaajan siivittäessä kuulijansa tarinoiden äärelle. Hetket sanan ja taiteen äärellä tuottivat

runsaasti kuvallista kerrontaa. Toivomme, että sanataidepaja saisi tulevaisuudessa jatkoa nimenomaan erityislasten kielellisen kehityksen tukemiseksi.

Pajakokonaisuus on hyvä suunnitella tarkasti mutta muovattavaksi. Satumaista sanataidetta -projektissa oli mukana viisi hyvin erilaista luokkaa, joista jokainen sai omanlaisensa tunnint perustuntisuunnitelman pohjalta. Eli ensimmäisellä tunnilla tuntosarvet ylös. Tunnustelemalla kokonaisuutta avoimin mielin saa tuntikokonaisuudet hyrräämään.

Olen pinkki valkovuokko,
kiva kesäkuinen eläinlääkäri,
en tyhmä,
vaan aito rakas.
- Oppilaan selfieruno

Teksti: Projektityöntekijä Minka Heino, Lohjan kirjasto

TARINAT HERÄÄVÄT ELOON

Tarinat heräävät eloon -hankkeessa laskettiin luovuus liikkeelle ja harjoiteltiin useamman aistin yhteistyötä. Näin syntyi luovia, monivivahteisia musiikkitarinatuokioita.

I projektet *Tarinat heräävät eloon* ("Berättelserna väcks till liv") skapades mångsidiga musiksagostunder med hjälp av deltagarnas kreativa idéer och arbetet med de olika sinnena.

Oppilaat loivat tarinoita ja yhdistivät niihin itse tuottamaansa musiikkia. Tarinan luomisessa hyödynnettiin kirjallisuutta. Hankkeen teemaksi valikoitui Suomen luonto, sen eläimet ja eläinsadut. Osa koululaisista sai myös kokea musiikin vaikutuksen lukemisen taustalla tai rentouttavan vaikutuksen ennen lukemista.

Jokaisella kokoontumiskerralla edettiin tarinassa eteenpäin ja tuotettiin musiikkia yhdessä. Viimeisellä kerralla tarina oli valmis. Valmis tarina oli tarkoitus esittää joko kevätjuhlassa tai muussa tilaisuudessa, mutta koronan takia se ei onnistunut.

Yhteistyökumppanit, Keski-Karjalan musiikkiopiston opettajat ja teatteri-ilmaisun ohjaaja sitoutuivat hankkeeseen erittäin hyvin. Yhteistyö oli antoisaa. Kohderyhminä olivat eskarit, iltapäiväkerholaiset, 2.-luokkalaiset ja 4.-luokkalaiset. Koronasta huolimatta työpajat toteutettiin koulu-/eskariaikana. Hankkeessa oli hyvää, että tavoitettiin suuri määrä lapsia, mutta haasteita oli isojen ryhmien hallinnassa.

Hankkeessa lähestyttiin lukemista ja tarinoita musiikin välityksellä ja kehitettiin näin oppilaiden moniaistista ilmaisu- taitoa sekä monilukutaitoa.

Valitettavasti pysyvään toimintaan ei ainakaan vielä ole ollut resursseja. Tämän kokemuksen ja tehdyn työn perusteella siihen olisi mahdollisuuksia.

Teksti: Kirjasto- ja kulttuuritoimenjohtaja Liisa Mäenpää

Tohmajärven kunta

Kuvat: Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Tarja Jänis

KATSO MYÖS

<https://aviavustukset.fi/metsan-tarinoita-ja-aanimaisemia/>

TARINATAIDE TOI TAITEEN KIRJASTOON

TarinaTaide tarjosi kouluille, lapsille ja muille kirjaston asiakkaille uudenlaista toimintaa ja taide-elämyksiä, joissa yhdistyivät kirjaston sisällöt ja taiteen tekeminen saavutettavasti.

Projektet TarinaTaide ("BerättelseKonst") erbjöd skolorna, barnen och de övriga biblioteksanvändarna nya aktiviteter där man kombinerade bibliotekets material med att göra konst på ett tillgängligt sätt.

Hyvinkään kaupunginkirjaston järjestämässä taidepajoissa osallistujat kuuntelivat sadun tai runoja, joiden inspiroimana he saivat vapaasti maalata ja piirtää kuulemastaan sen, mikä itseä miellytti. Pajoissa monille syntyi innostus taiteen tekemiseen. Mukaan lukulistalle valikoitui hauskoja, naurattavia, eriskummallisiakin runoja ja satuja. Inspiroivia ja nauruhermoja kutkuttavia runoja ja nonsensea on mm. Laura Ruohosella, Jukka Itkosella, Malin Klingenbergilla ja Hannele Lampelalla.

E erityisen hyvin onnistuivat koululaispaikat, joista oli kova kysyntä. Kuvaamataittoa on kouluissa vähän, eikä kaikilla ole mahdollisuutta taiteilla. Isoin pajakokonaisuus muodostui alakoululaisille järjestetyistä TarinaTaide-pajoista, joihin osallistui 385 oppilasta opettajineen. Myös erityisryh-

mät olivat kiitollisia helposti lähestyttävistä toiminnasta.

TarinaTaide on osallistunut myös erilaisiin kirjaston tapahtumiin sekä järjestänyt oman itsenäisen taiteilutapahtuman kirjastossa. Tällaisia tapahtumia ovat olleet Libroverttien ilta, Hypecon, Pop up -kirjasto-tapahtuma ja Syyspiirustus. Vuosittaisessa Hypeconissa eli manga- ja animetapahtumassa nuoret tekivät poistokirjarunoutta Black out poetry -tyyliin.

TarinaTaide -hanke onnistui tuomaan osallistujille jotain uutta ja positiivisia kokemuksia niin kirjastosta palvelujen tuottajana kuin kirjaston sisällöistä, kirjallisuudesta ja taiteesta. Kirjastolle hanke toi uusia ulottuvuuksia kirjastotyöhön ja aineiston hyödyntämiseen.

Vinkkaa TarinaTaiteen tapaan: Lue vinkki ja pyydä kuuntelijoita maalaamaan tai piirtämään luettu kohta tai jatkoa tarinalle.

Miia Karjanmaa, pajojen vetäjä ja hanketyöntekijä:

” Monet harrastukset, tapahtumat ja toiminnot ovat usein maksullisia. Kirjasto on yksi harvoista paikoista, jonka käytöstä ei tarvitse maksaa. Mielestäni olisi ensiarvoisen tärkeää, että kirjastot tarjoaisivat erilaista toimintaa ja tukisivat etenkin matalan kynnyksen kulttuuriharrastamista, jossa kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet luovuuteen.

Teksti: Kirjastovirkailija, kuva-artesaani Miia Karjanmaa
Hyvinkään kaupunginkirjasto

Kuvat: Kirjastonhoitaja Milla Helminen, Hyvinkään kaupunginkirjasto

KATSO MYÖS

<https://aviavustukset.fi/tarinataide-toi-taiteen-tekemisen-kirjastoon/>

TILTUN JA LETUN LUKULEIKKIMAILMA HEINOLASSA

Tiltun ja Letun lukuleikkimailma -hankkeessa toteutetun konseptin ideana on, että lapset pääsevät käsillä tehden kokemaan, näkemään ja innostumaan Tiltun ja Letun maailmasta. Idea kumpuaa head, hand & heart -oppimisen mallista, jonka tavoite on tunnetasolla vaikuttaa kokijoiden asenteisiin ja näkemyksiin. Pyrimme siis kokemuksellisuuden kautta innostamaan lapsia lukemisen pariin.

I projektet Tiltun ja Letun lukuleikkimailma ("Tiltus och Lettus läs- och lekvärld") är konceptet att barn ska få uppleva, se och bli entusiastiska över Tiltus och Lettus värld. Idén härrör sig från en modell för inlärning av huvud, hand och hjärta ("head, hand & heart") vars mål är att påverka upplevarens attityder och åsikter på en känslomässig nivå. Vi strävade således efter att inspirera barn till att läsa genom olika upplevelser.

Leikkimökin asukkaasta se alkoi. Tutuksi tulivat Tiltu, Lettu, Lenni Keinonen ja partaansa ärisevä puutarhatonttu Pertinjuntti. Tiltun ja Letun maailma oli niin houkutteleva, että halusimme oman toiminnallisen lukuleikkimailman Heinolan kirjastoon. Kun kirjan tekijät, Taru Viinikainen ja Oili Kokkonen, saatiin mukaan tekijätiimiin, ideointi lähti vauhdilla käyntiin.

Alusta asti lukuleikkimaailman suunnittelun punaisena lankana oli lukemisen ja tekemisen yhdistäminen.

Tiltun ja Letun leikkimökin pienoismalli on lukuleikkimaailman keskipiste. Tiltun ja Letun leikkeihin pääsee helposti mukaan joko äänimaailmaa kuuntelemalla tai oma-toimipisteisiin tutustumalla. Tutkittavina ovat tunnustelulaatikko, aakkostaulut, Pattisimon halkopinokoti, lukuvinkkipisteet ja hyvän mielen postilaatikko. Päiväkotiryhmät voivat valita neljästä ohjatusta toimin- taradasta omansa.

LEIKKIMÖKKI JA -MAAILMA

Leikkimökin pienoismallin rakensivat Tiltun ja Letun kuvittaja Oili Kokkonen (värit ja sisustus) ja arkkitehdiksi opiskeleva Jussi Kalliokoski (pienoismalli ja vitriinin suunnit- telu). Vitriiniin sijoitettu leikkimökki näyttää ihan oikealta puutalolta pärekattoa myöten.

Tiltun ja Letun lukuleikkimaailman yleisilme ja tarpeisto on pääosin hankekoordinaattori Johanna Santalan käsialaa. Suurin osa on kierrätettyä ja tuunattua tavaraa. Koska hankkeen budjetti kutistui puoleen alku- peräisestä, piti ajatella aika lailla luovasti ja säästää vähän kaikessa. Mukana talkoissa olivat myös WSOY aakkostaulujen ja toi-

mintavihkosen ulkoasun ja taiton osalta sekä paikallinen toisen asteen oppilaitos Salpaus, joka toteutti pienoismallin ääni- maailman. Suuren ja tärkeän osan koko- naisuudesta teki kirjailija Taru Viinikainen, koska halusimme säilyttää hänen luomansa maailman mahdollisimman alkuperäisenä. Oili ja Jussi vastasivat myös tunnustelulaa- tikon, hyvän mielen postilaatikon, Tiltun ja Letun lukuleikkimaailma-kyltin sekä Pat- tisimojen halkopinokotien, joista toinen sijoitettiin kirjastoautoon, suunnittelusta ja toteutuksesta. Kirjastosta mukana olivat kirjastovirkailija Katri Sakara ja minä.

Mutkiakin oli matkassa. Osa suunnitelmista jäi haaveeksi rahoitussyistä ja korona vii- västytti toiminnan aloittamista. Mutta leik- kimökistä tuli maailman upein ja lukuleikki- maailmasta kaunis, toimiva ja pysyvä osa kirjaston toimintaa. Suunnitteilla on eri puolille kaupunkia ulottuva Tiltu ja Lettu -tapahtuma, joka toteutetaan yhteistyönä paikallisten toimijoiden kanssa. Heinolan kaupungin suunnitteluvaiheessa olevan lasten liikennepuiston osaksi tulee Tiltun ja Letun leikkimökki, joka rakennetaan lasten leikkipaikaksi.

Tervetuloa meille lukemaan ja leikkimään!

Teksti: Osastonjohtaja, lasten ja nuorten palvelut Tiina Ketola
Heinolan kaupunginkirjasto
Kuvat: Jussi Kalliokoski

LUETAANKO?

Lasten ja nuorten lukeminen, lukemisen esteet ja hyvät käytännöt

Kotkassa lasten ja nuorten aineistojen lainaus on laskenut 2000-luvun alusta lähtien valtakunnallista keskiarvoa jyrkemmin. Hankkeen tavoitteena oli selvittää, miksi näin on ja millaisia keinoja on suunnan muuttamiseksi.

I Kotka har utlåningen av barn- och ungdomsmaterial sjunkit kraftigare än genomsnittet på riksnivå sedan början av 2000-talet. Syftet med projektet var att ta reda på varför det är så och hur man kan ändra på trenden.

Vertailukaupungiksi valittiin Riihimäki, jossa lasten ja nuorten aineistojen lainaus on kasvanut 2000-luvun alkupuolelta ja on selvästi valtakunnallisen keskiarvon yläpuolella. Riihimäen ja Kotkan kaupungin-kirjasto eivät ole toimintaympäristöiltään ja -tavoiltaan yhteneväisiä eikä niitä näin ollen voi suoraan verrata toisiinsa. Maantieteellisesti Kotka on isompi ja asutus on hajautumpaa verrattuna Riihimäkeen. Ikä- ja koulutusjakaumat ovat kuitenkin molemmissa kaupungeissa hyvin samanlaiset.

TIETOLÄHTEET

Tietolähteenä olivat henkilökunnan haastattelut, joista sai paljon tärkeää tietoa lasten- ja nuortenosastojen tarjoamista palveluista, niiden toteuttamisesta sekä koulujen kanssa tehtävästä yhteis-

työstä. Haastattelut perustuvat monissa asioissa ihmisten muistiin ja Kotkassa olikin haasteena se, että henkilökunta on vaihtunut paljon 2000-luvulla. Kirjastojärjestelmien vaihdot ovat aiheuttaneet vanhempien tilastojen katoamista. Haastattelujen ja tilastojen lisäksi käytössä on ollut molempien kirjastojen omia raportteja sekä toimintakertomuksia. Näiden lisäksi yhteistyökumppanien, kuten koulujen, esi-koulujen ja päiväkotien kuuleminen koettiin tärkeäksi ja molempien kirjastojen yhteistyökumppaneille tehtiinkin kysely, jonka avulla saatiin palautetta kirjaston toiminnasta sekä yhteistyökumppaneiden toiveista. Tärkeimpiä kysymyksiä olivat muun muassa yhteistyön laajuus (kuinka paljon) ja säännöllisyys (kuinka usein) sekä se, miten yhteistyökumppaneiden näkökulmasta kirjastot voisivat paremmin tukea lasten lukemista.

Eroja löytyi mm. kokoelmissa, vinkkauksen ja lukudiplomin toteutuksessa sekä yhteydenpidossa sidosryhmiin kuten päiväkoteihin ja kouluihin.

KEHITYSIDEOITA JA MUUTOKSIA

Lasten ja nuorten kirjastopalveluista vastaava palveluesimies Markku Kesti toteaa, että hankkeen kautta Kotkan lasten- ja nuortenosasto on saanut sellaisia kehitysideoita omaan toimintaansa, joiden avulla lainamääriä pyritään nostamaan.

Joitakin muutoksia alettiin tehdä jo vuonna 2020, jotkut muutokset vievät enemmän aikaa. Lasten- ja nuortenosasto on pieni osa koko kaupunginkirjaston lasten ja nuorten palveluja ja kehittämistyö on pystyttävä jalkauttamaan kaikille kirjastotoiminnan tasoille ja kaikkiin kirjaston toimipisteisiin.

Hankkeen jälkeen Kotkassa on suunnattu aineistomäärärahoja enemmän lasten aineiston hankintaan. Kotkan pääkirjastossa on nyt oma tila leikkihuoneelle, pelaamiseen ja nuorille. Uutta henkilökuntaa on aloittanut ja kirjavinkkaripulaa on pystytty vähän lievittämään. Myös satutuntien kehittämistä pääkirjastossa jatketaan. Kotkassa on ollut kokeilussa mm. liikunnalliset satutunnit päiväkotien tiloissa. Riihimäellä

satutunneilla mm. askarrellaan ja kerätään tarroja satupassiin. Lukudiplomin uudistus-työ on alkanut, ja uusi lukudiplomi on aloitettu Kotkassa lokakuussa 2021.

Yhteistyökumppaneille tehdyssä kyselyssä kotkalaiset vastaajat kertoivat, että kirjastoon on vaikea tulla etäisyyksien vuoksi. Jatkossa onkin haastetta siinä, miten päiväkotien ja koulujen palveluihin riittää resursseja eli käytännössä esim. kirjastoautopysähdyksiä, kirjalaatikoita ja satuhetkiä päiväkodeissa.

**Teksti ja kuvat: Pedagoginen informaatikko Marika Jussila
Kotkan kaupunginkirjasto**

Luetaanko? - Hankeraportti:

https://peda.net/kotka/kkk/kkjk2:file/download/6ffc535545239d7f808d64a41135ba09fd0eb628/Luetaanko-raportti_maaliskuu2020.pdf

Roosa Väisäsen opinnäytetyö lukudiplomista:

<https://www.theseus.fi/handle/10024/352946>